

КОБЗАРЬ

ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Кóштомъ Платона Семерѣнка

С. ПЕТЕРБУРГЪ

ВЪ ДРУКАРНІ П. А. КУЛІША

1860

КОБЗАРЬ

М. Шеленко

КОБЗАРЬ

Амвса мѣри тѣмъ мѣри

ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Купиши

Намъ амвтъ М. Шевченка

Кѣштомъ Платѣна Семерѣнка

С. ПЕТЕРБУРГЪ

ВЪ ДРУКАРНІ П. А. КУЛІША

1860

ПЕЧАТАТЬ ПОЗВОЛЯЕТСЯ

съ тѣмъ, чтобы по отпечатаніи было представлено въ Ценсурный Комитетъ узаконенное число экземпляровъ. С. Петербургъ, 28 ноября 1859 года.

Ценсоръ *В. Бекетовъ.*

Мáрку Вовчкóві,

на пáм'ять 24-го стúчня 1859 рóку.

Думи мої, думи мої,
Ліхо мині зъ ва́ми!
На що ста́ли на папе́рі
Сумними ряда́ми?
Чомъ васъ віте́рь не розвіявъ
Въ степу́, якъ пи́ліну?
Чомъ васъ ліхо не приспа́ло,
Якъ свою́ дити́ну?

Бо васъ ліхо на сві́ть на смі́хъ породі́ло,
Полива́ли слёзи.... чомъ не зато́пили,
Не вінесли въ мо́ре, не розмі́ли въ по́лі?
Не пита́ли бъ лю́де, що́ въ ме́не бо́літь,
Не пита́ли бъ, за́ що прокли́наю до́лю,
Чого́ нужу́ світомъ?... »Нічо́го робі́ть«,
Не сказа́ли бъ на́ смі́хъ....

Квіти мої, діти!

На що жъ васъ коха́въ я, на що догляда́въ?

Чи заплаче серце одно на всімъ світі,
Якъ я зъ ва́ми пла́кавъ?... Мо́же, и вгада́въ.....

Мо́же, на́йдетця дівоче
Серце, ка́рі о́чи,
Що заплачуть на сі думи —
Я більше не хóчу.
Одну́ слезу́ зъ очей ка́рихъ —
И панъ надъ панáми!
Думи моі, думи моі,
Ліхо міні зъ ва́ми!

.
.
.
.

Думи моі, думи моі,
Квіти моі, діти!
Вироста́въ васъ, догляда́въ васъ, —
Де́ жъ міні васъ діти?
Въ Україну идіть, діти,
Въ на́шу Україну,
По-підъ тінню, сирота́ми,
А я — ту́ть загіну.
Тамъ на́йдете щі́ре серце
И сло́во ласка́ве,
Тамъ на́йдете щі́ру пра́вду,
А ще, мо́же, й сла́ву.....

Привітай же, моя ненько,
Моя Україно,
Моїхъ дітокъ нерозумнихъ,
Якъ свою дітину.

ПЕРЕБЕНДЯ.

Перебѣндя старій, сліпій, —
Хто ёго не знаѣе?
Вінъ усюди вѣштаетця
Та на кóбзі граѣ.
А хто граѣ, того знають
И дякують люде:
Вінъ імъ тугу розганяѣ,
Хоть самъ світомъ нудить.
По-підъ тінню сіромáха
И днiюѣ й ночуѣ;
Немá ёмú въ світі хáти;
Недóля жартуѣ
Надъ старóю головóю,
А ёмú байдúже;
Сяде собі, заспiвáѣ:
»Ой не шумi, лúже!«
Заспiвáѣ, та й згадáѣ,
Що вінъ сиротiна,

Пожу́ритця, посуму́е,
Сі́дячи підъ т́иномъ.

Оттакий-то Перебѣндя,
Старій та химерний!
Заспівáе про Чáлого —
На Гóрлицю звѣрне;
Зъ дівчáтами на ви́гоні —
Гр́иця та веснянку,
А у шинку́ съ паробка́ми —
Сѣрбина, Шинка́рку;
Зъ жонáтими на бенкеті
(Де свекрúха злáя) —
Про топóлю, лихú дóлю,
А пóтімъ — У гáю;
На базáрі — про Лáзаря,
Абó, щобъ тѣ знáли,
Тя́жко-ва́жко заспівáе,
Якъ Січъ руйновáли.
Оттакий-то Перебѣндя,
Старій та химерний!
Заспівáе, засміѣтця,
А на слѣзи звѣрне.

Вітеръ віе-повівáе,
По пóлю гуляе.
На могíлі кобза́рь сидіть
Та на ко́бзі грае.
Кругомъ ёго степъ, якъ мо́ре

Ширóке, сiнiе;
 За мoгiлою мoгiла,
 А тамъ — тiлько мрiе.
 Сiвий усъ, старú чупрiну
 Вiтеръ розвiвaе;
 То приляже та послúха,
 Якъ кобзaрь спiвaе,
 Якъ сeрце смiетця, слiпi óчи плачуть....
 Послúха, повiе....

Старий захoвaвсь

Въ степу на мoгiлi, щoбъ нiхтo не бaчивъ,
 Щoбъ вiтеръ по пoлю слoвa розмахaвъ,
 Щoбъ лóде не чóли, бо то Бóже слoво,
 То сeрце по вoлi зъ Бóгомъ розмовля,
 То сeрце щeбeчe Госпoднюю слaву,
 А дóмка край свiта на хмaрi гуля.
 Орлoмъ сизокрiлимъ лiтaе, ширяе,
 Ажъ нeбо блaкiтнe ширóкими бьe;
 Спoчiнe на сoнци, ёго запитaе,
 Дe вoнo нoчýe, якъ вoнo встaе;
 Послúхaе мoря, щo вoнo гoвoрить,
 Спитa чoрну гoру: чoгo ти нiмa?
 И знoву на нeбо, бо на землi гoрe,
 Бо на iй, ширóкiй, кутóчка нeмa
 Тому, хто все знaе, тому хто все чýe:
 Щo мoре гoвoрить, дe сoнце нoчýe.
 Ёго на сiмъ свiтi нiхтo не приймa.
 Oдинъ вiнъ мiжъ нiми, якъ сoнце висoкe.
 Ёго знaють лóде, бо носiть земля;

А якъ-бї почули, що вінъ одинóкий
 Співá на могíлі, зъ мóремъ розмовля́, —
 На Бóжее слóво вони бъ насміялись,
 Дурнїмъ би назвáli, одъ себе бъ прогна́ли.
 »Нехай по-надъ мóремъ«, сказа́ли бъ, »гуля́!«

Дóбре еси́, мій кобза́рю,
 Дóбре, ба́тьку, рóбишъ,
 Що співа́ти, розмовля́ти
 На могíлу хóдишъ!
 Ходи́ собі, мій го́лубе,
 По́ки не засну́ло
 Твоé се́рце, та виспівуй,
 Щобъ лю́де не чу́ли.
 А щобъ тебé не цура́лись,
 Потура́й імъ, бра́те!
 Скачи́, вра́же, якъ панъ ка́же:
 На те вінъ бага́тий.

Оттакий-то Перебéндя,
 Старій та химéрний!
 Заспівáе весі́льної,
 А на журбу́ зве́рне.

ТОПОЛЯ.

По діброві вітеръ вие,
Гуляє по полію,
Край дорóги гне тополю
До са́мого до́лу.
Станъ висóкий, листъ ширóкий—
На́ що зеленіе?
Кругóмъ по́ле, якъ те мо́ре
Ширóке, синіе.
Чума́къ идé, подиві́тця,
Та й го́лову схі́лить;
Чаба́нъ въ-ра́нці зъ сопілкою
Ся́де на могі́лі,
Поді́витця—се́рце ніе:
Кругóмъ ні біліни!
Одна́, одна́, якъ сврота́
На чужі́ні, гіне!

Хто жъ вікохавъ тонку́, гнучку́

Въ степу погибати?
 Постривайте, все розкажу.
 Слухайте жъ, дівчата.

Полюбила чорнобрива
 Козака дівчина,
 Полюбила — не спинила,
 Пішовъ, та й загинувъ.
 Якъ-би знала, що покине, —
 Була бъ не любила;
 Якъ-би знала, що загине, —
 Була бъ не пустила;
 Якъ-би знала, не ходила бъ
 Пізно за водою,
 Не стояла бъ до півночи
 Зъ мільми підъ вербою;
 Якъ-би знала!....

И то лихо —

Попереду знати,
 Що намъ въ світі зостринетця....
 Не знайте, дівчата!
 Не питайте свою долю....
 Самó сэрце знае,
 Кого любить.... Нехай вяне,
 Поки закопають!
 Бо не довго, чорнобриві,
 Карі оченята;
 Біле личко червоніе

Не довго, дівчата!
 До полудня, та й завяне,
 Брови полиняють....
 Кохайтеся жъ, любітеся,
 Якъ сѣрденько знає.

Защобѣче соловейко
 Въ лѹзі на калині, —
 Заспівав козаченько,
 Ходя по долині.
 Виспівує, поки вийде
 Чорнобрива съ хати;
 А вінъ її запитав:
 »Чи не била мати?«
 Стануть собі, обіймутця, —
 Співав соловейко;
 Послухають, розійдутця, —
 Обов раденькі.
 Ніхто того не побачить,
 Ніхто не спитав:
 »Де ти була, що робила?«
 Сама собі знає.
 Любилася, кохалася,
 А сѣрденько мліло:
 Вонó чуло недоленьку,
 А сказати не вміло.
 Не сказало — осталася,
 День и нічъ воркує,

Якъ голубка безъ голу́ба,
А ніхто́ не чу́е.

Не щече́че солове́йко
Въ лу́зі надъ водо́ю,
Не співа́е чорнобріва,
Сто́я підъ вербо́ю;
Не співа́е, — якъ сирота́,
Білимъ світомъ нудить.
Безъ мило́го ба́тько, ма́ти —
Якъ чужі́і лю́де;
Безъ мило́го со́нце світить —
Якъ во́рогъ смі́тця;
Безъ мило́го скрізь моги́ла....
А се́рденько б'є́тця!

Мину́въ и рікъ, мину́въ дру́гий —
Козака́ нема́е;
Со́хне вона́, якъ квіточка, —
Ніхто́ не пита́е.
»Чого́ в'янешь, моя́ доню?«
Ма́ти не спита́ла,
За старо́го, багáтого
Нищечкомъ еднáла.
»Иди́, доню«, ка́же ма́ти:
»Не вікъ дівова́ти.
Вінъ багáтий, одино́кий —
Будешъ панова́ти.«

— »Не хóчу я панова́ти,
 Не підú я, ма́мо!
 Рушника́ми, що придба́ла,
 Спусти́ мене́ вь я́му.
 Неха́й попи́ заспíвають,
 А дру́жки попла́чуть:
 Лéгше ми́ні вь труні лежа́ть,
 Ніжь ёго́ побáчить.»

Не слúхала старá ма́ти,
 Робíла, щó зна́ла;
 Все ба́чила чорнобрíва,
 Со́хла и мовча́ла.
 Пішла вь-ночі до воро́жки,
 Щобъ поворожі́ти:
 Чи до́вго íй на сімъ світі
 Безъ мíлого жі́ти?
 »Бабу́сенько, голубо́нько,
 Сёрце моé, не́нько!
 Скажі́ ми́ні щі́ру пра́вду,
 Де мíлий серде́нько?
 Чи живъ, здоро́въ, чи ві́нъ лю́бить,
 Чи забу́въ-поки́нувъ?
 Скажі́ жь ми́ні, де мій мíлий?
 Край світа полі́ну!
 Бабу́сенько, голубо́нько,
 Скажі́, коли́ зна́єшь!
 Бо видаé мене́ ма́ти
 За старо́го замі́жъ.

Любіть ёго, моя сіза,
 Сёрце не навчіти.
 Пішла бь же я утопілась —
 Жаль дўшу згубіти.
 Коли не живь чорнобрівий,
 Зробі, моя пташко,
 Щобь додому не вернўлась....
 Тяжко мині, тяжко!
 Тамь старій жде зь старостами....
 Скажі жь мою дόлю.«
 — »Дόбре, дόню; спочинь трόшки....
 Чині жь мою вόлю.
 Самá колісь дівовáла,
 Тее ліхо знаю;
 Мпнўлося — навчілася,
 Людямь помагáю.
 Твою дόлю, моя дόню,
 Позáторікь знала,
 Позáторікь и зілячка
 Для тóго придбáла.«

Пішла старá, мовь каламáрь
 Достáла сь поліці.
 »Ось на́ тобі сёго дівá!
 Піді до криниці;
 Пóки півні не співа́ли,
 Умійся водою,
 Віпий трόшки сёго зіля —
 Все ліхо загоіть.

Віп'єш' — біжи, яко мога;
 Що б' тамъ ні кричало,
 Не оглян'ся, поки станеш'
 Ажъ тамъ, де прощ'алась.
 Одпочинеш'; а якъ стане
 Місяць середъ н'ба,
 Віпий ще разъ; не приїде —
 Въ-тр'єтє віпить тр'єба.
 За п'рший разъ, якъ за той рікъ,
 Б'деш' ти такою;
 А за д'ругий — середъ ст'єпу
 Т'упне кін' ногою.
 Коли живий козаченько,
 То з'аразъ приб'уде.
 А за тр'єтій.... моя доню,
 Не питай, що б'уде.
 Та ще, ч'уеш', не христ'ися,
 Бо все піде въ в'оду.
 Теп'р'ь же йди, подив'ися
 На торішню вр'оду.«

Взяла з'иле, поклон'илась:
 »Спасібі, баб'усю!«
 Вийшла с' хати: »Чи йти, чи ні?
 Ні, вже не верн'ся!«
 Пішла, вм'илась, напил'ася,
 Мовъ не своя ст'ала,
 Въ-д'руге, въ-тр'єтє, та, мовъ сонна,
 Въ ст'єп'у засп'івала:

»Плавай, плавай, лебедонько,
 По синьому морю,
 Рості, рості, тополенько,
 Все вгору, та вгору!
 Рості тонка та висока
 До самої хмари,
 Спитаї Бóга, чи дїжду я,
 Чи не дїжду пари?
 Рості, рості, подивіся
 За синее море:
 По тїмъ бóці — моя дóля,
 По сімъ бóці — гóре.
 Тамъ десь мїлий-чорнобривий
 По полю гуляє,
 А я плачу, літа трачу,
 Їго виглядаю.
 Скажї єму, моє сэрце,
 Що сміютця люде;
 Скажї єму, що загїну,
 Колї не прибúде.
 Самá хоче менé мáти
 Въ зéмлю заховáти....
 А хто жъ її голóвоньку
 Бúде доглядáти?
 Хто догляне, распитае,
 На старість помóже?
 Мáмо моя, дóле моя!
 Бóже мїлий, Бóже!
 Подивіся, тополенько,

Якъ нема́ — заплачешъ
До східъ сѡнца ранісінько,
Щобъ ніхтѡ не бачивъ.
Рості́ жъ, сѣрце топо́ленько,
Все вгору́ та вгору́;
Плавай, плавай, лебѣдонько,
По сінѣму мѡрю!«

Таку́ пісню чорнобріва
Въ степу́ заспіва́ла.
Зілле дѣва нароби́ло —
Топо́лею ста́ла.
Не верну́лася додѡму,
Не діжда́ла па́ри;
Тонка́-тонка́ та висѡ́ка —
До са́мої хма́ри.

По дібро́ві вітеръ вѣе,
Гуля́е по по́лю,
Край доро́ги гне топо́лю
До са́мого до́лу.

УТОПЛЕНА.

Вітеръ въ гаї не гуляє —
Въ ночі спочиває;
Прокінетця, — тихесенько
Въ осокі питає:
»Хто се, хто се по сімъ боці
Чеше ко́су? хто се?...
Хто се, хто се по тімъ боці
Рве на собі ко́си?...
Хто се, хто се?« тихесенько
Спитає-повіе,
Та й задріма, по́ки не́ба
Край зачервоніе.

»Хто се, хто се?« спитаєте
Цікаві дівчата.
Отó дочка́ по сімъ боці,
По тімъ боці — ма́ти.

Давно́ коли́сь те дія́лось
 У насъ на Вкраїні.
 Середъ селá вдова́ жила́
 У но́вій хати́ні,
 Білолиця, каро́ока
 И ста́номъ висо́ка,
 У жупа́ні; круго́мъ па́ні,
 И спéреду й збо́ку.
 И молодá — ні вро́ку їй, —
 А за молодóю,
 А на́дто ще за вдово́ю,
 Козакі́ ордо́ю
 Такъ и хóдять. И за не́ю
 Козакі́ ході́ли,
 По́ки вдова́ безъ соромá
 Дочку́ породі́ла;
 Породі́ла, та й байду́же;
 Лю́дямъ годувáти
 Въ чужі́мъ селі́ поки́нула:
 Оттакá-то ма́ти!...
 Постривáйте, що́ ще бу́де!
 Годувáли лю́де
 Малú дочку́, а вдови́ця,
 Въ неді́лю и въ бу́день,
 Зъ жонáтими, съ паробка́ми,
 Пила́ та гуля́ла,
 По́ки ли́хо не спіткáло,
 По́ки не та ста́ла:
 Не счу́лася, якъ мину́ли

Літа́ молодіі....
 Ліхо, ліхо! ма́ти вяне,
 Дочка́ червоніе,
 Вироста́е.... Та й віросла
 Га́нна каро́ока,
 Якъ топо́ля середъ по́ля,
 Гнучка́ та висо́ка.
 »Я Га́нну́сі не бою́ся!«
 Співáе ма́туся;
 А козаки́ смію́тця їй,
 Га́нну́сі морга́ють.
 А на́дто той риба́лонька,
 Жва́вий, кучеря́вий,
 Мліе, в́яне, якъ зо́стріне
 Га́нну́сю чорня́ву.
 Побáчила старá ма́ти,
 Сказі́лася лю́та:
 »Чи бачъ, по́гань розтрі́пана,
 Байстра́ необу́те!
 Ти вже віросла, діву́ешъ,
 Съ хло́пцями гуля́ешъ....
 Постривáй же, ось я́ тобі!...
 Мене́ занеха́ешъ?
 Ні, голу́бко!«

И одъ злóсти
 Зубáми скрегóче.
 Оттака́-то бу́ла ма́ти!...
 Де жъ се́рце жи́воче?
 Се́рце ма́тери?... Охъ, ліхо,

Лішенько, дівчата!
 Мати — стань гнучкій, висóкий,
 А сёрце — не мати.
 Изогнётця стань висóкий,
 Брóви полиняють,
 И не счýетесь; а люде
 Сміючісь згадають
 Ваши літа молодіі,
 Та й скажуть — ледáщо!
 Тяжко плакала Ганнýся,
 И не знала, за що,
 За що мати згнуцаётця,
 Лае, проклинае,
 Своє дитя безъ соромá
 Байстрямъ нарікае.

Катувáла, мордувáла,
 Та не помогáло:
 Якъ маківка на горóді,
 Гáнна росцвіта́ла;
 Якъ калина при долині
 Въ-рáнці підъ росóю,
 Такъ Ганнýся червоніла,
 Мілася слёзóю.
 »Заворóжена!... стривáй же!«
 Шéпче люта мати.
 »Трéба трúти роздобúти,
 Трéба йти шукáти
 Старú відьму!«

Найшла відьму

И трўти достала,
 И трўтою до східъ сѡнца
 Дочкў наповала.
 Не помогло.... Клянє мати
 Той часъ и годїну,
 Коли на свїть породїла
 Нелюбу дитїну.
 »Дўшно минї; ходїмъ, дѡчко,
 До ставка купатись.«
 — »Ходїмъ, мамо.«

На бєрезї

Ганна роздяглася,
 Роздяглася, роскїнулась
 На бїлій сорѡчцї;
 Рибалонька кучерявий
 Мліє на тїмъ бѡцї....
 И я колїсь.... Та цуръ ємў!
 Сѡромъ — не згадаю.
 Якъ дитїна, калиною
 Себє забавляє,
 Гне станъ гнучкїй, розгинає,
 На сѡнечку грїє.
 Мати дївитця на неї,
 Одъ злѡсти нїміє;
 То жовтіє, то синїє;
 Росхрістана, бѡса,
 Зъ рѡту пїна; мовъ скажена,
 Рве на собї кѡси

Кінулася до Ганнусі
 И въ коси впилася.
 »Мамо! мамо! що ти робишъ?«
 Хвіля роздалася,
 Закипіла, застогнала,
 И обохъ покрила.
 Рибалонька кучерявий
 Зъ усієї сили
 Кінувсь въ воду; пливé, сіню
 Хвілю роздирає,
 Пливé, пливé.... отъ-отъ допливъ!
 Пірнувъ, виринає —
 И утоплону Ганнусю
 На бéрегъ вино́сить,
 Изъ рукъ матері заклятихъ
 Вириває коси.
 »Сéрце моé! до́ле моя!
 Роскрій ка́рі óчи!
 Подиві́ся, усміхні́ся!
 Не хочешъ? не хочешъ!«
 Пла́че, па́да коло не́ї,
 Роскрива́, цілу́є
 Мéртві óчи. »Подиві́ся!...
 Не чу́є, не чу́є!«
 Лежи́ть собі на пісо́чку,
 Білі рученя́та
 Роскидала; а за нею
 Старá люта ма́ти:
 Очі́ вівело изъ ло́ба

Одъ страшної мўки;
 Втерєбїла въ пісокъ жовтий
 Старі сині рўки.
 Довго плакавъ рибалонька:
 »Нема́ въ мене рóду,
 Нема́ до́лі на сімъ світі, —
 Ходімъ жити въ во́ду!« —
 Підня́въ її, поцілова́въ....
 Хві́ля застогна́ла,
 Роскрїлася, закрїлася,
 И слїду не ста́ло....

Съ того́ часу ставóкъ чїстий
 Зарісь осоко́ю;
 Не купа́ютьця дівча́та,
 Обхо́дять горóю;
 Якъ углédять, то хрїстятця,
 И зову́ть заклї́тимъ....
 Сумно-сумно кругомъ ёго....
 А въ-но́чі, дівча́та,
 Виплива́е зъ води́ ма́ти,
 Ся́де по тімъ бо́ці;
 Страшна́, сі́ня, росхрїстана,
 И въ мо́крій сорóчці,
 Мо́вчки дївїтця на сей бі́къ,
 Рве на собі ко́си....
 А тимъ ча́сомъ сі́ня хві́ля
 Ганну́сю вино́сить.
 Голісінька, стрепенéтця,

Ся́де на пісо́чку....
И риба́лка ви́плива́е,
Несе́ на соро́чку
Багові́ння зеле́ного;
Поцілу́е вь о́чи, —
Та и вь во́ду: соро́митця
На гнучкі́й діво́чий,
На стань го́лий поді́вительця....
И ніхто́ не зна́е
Того́ дива, що́ твóriтця
Середь но́чи вь га́і:
Ті́лько віте́рь зь осоко́ю
Ше́пче: »Хто́ се, хто́ се
Сиди́ть сү́мно надь водо́ю,
Че́ше до́вгі ко́си?«

ПРИЧИННА.

Ревé та стóгне Дніпръ ширóкий,
Сердiтий вiтеръ завивá,
Додóлу вéрби гне висóкi,
Горáми хвiлю пiдiймá.
И блiдний мiсяць на ту пóру
Изъ хмáри дé-де виглядáвъ,
Ненáче чóвень въ синiмъ мóрi,
То виринáвъ, то потоцáвъ.
Ще трéтi пiвнi не спiвáли,
Нiхтó нiгдé не гомонiвъ,
Сичi въ гаю перекликáлись,
Та ясень разъ у разъ скрипiвъ.

Въ такú добу пiдъ горóю,
Бiля тóго гаю,
Що чорнiе надъ водóю,
Щось бiле блукáе.
Мóже вийшла русáлонька

Матери шукати,
 А може жде козаченька,
 Щобъ залоскотати.
 Не русалонька блукає:
 То дівчина ходить,
 Ї сама не зна (бо причинна),
 Що такеє робить.
 Такъ ворожка поробила,
 Щобъ менше скучала,
 Щобъ, бачъ, ходя о півночі,
 Спала й виглядала
 Козаченька молодого
 Що торікъ покинувъ.
 Обіщався вернутися,
 Та, мабуть, и згінувъ!
 Не китайкою покрились
 Козацькі очі,
 Не вимили біле личко
 Слізонькі дівочі:
 Орель вінявъ карі очі
 На чужому полі,
 Біле тіло вовкі ззіли, —
 Така ёго доля.
 Дарма, що нічъ, дівчинонька
 Ёго виглядає.
 Не вернетця чорнобривий
 Та й не привітає,
 Не расплетє довгу косу,
 Хустку не завяже,

Не на ліжку, въ домовину
Сиротою ляже!

Такá іі до́ля.... О Бо́же мій мійлий!
За що жъ ти кара́ешъ іі молоду́?
За те, що такъ щі́ро вона́ полюбі́ла
Коза́цькиі о́чи?... Прости́ сироту́!
Кого́ жъ ій любі́ти? ні ба́тька, ні не́ньки;
Одна́, якъ та пта́шка въ далéкімъ краю́.
Пошли́ жъ ти ій до́лю, — вона́ молодéнька;
Бо лю́де чужі́і іі засмію́ть.
Чи вінна жъ голу́бка, що голу́ба любить?
Чи віненъ той голу́бъ, що сокі́ль убівъ?
Суму́е, ворку́е, білимъ світомъ нудить,
Літа́е, шука́е, ду́ма — заблуді́въ.
Щаслі́ва голу́бка: висо́ко літа́е,
Поли́не до Бо́га — мі́лого пита́ть.
Кого́ жъ сироти́на, кого́ запита́е,
И хто ій роска́же, и хто тée зна́е,
Де мійлий ночу́е: чи въ те́мному га́ю,
Чи въ бі́стрімъ Дуна́ю коня́ напова́,
Чи, мо́же, зъ друго́ю, другу́ю коха́е,
Іі чорнобрі́ву уже́ забува́?
Якъ-бі́ то дали́ся орли́нні кри́ла,
За си́німъ би мо́ремъ мі́лого знайшла́;
Живо́го бъ любі́ла, другу́ бъ задуші́ла,
А до неживо́го у я́му бъ лягла́.
Не такъ се́рце любить, щобъ съ кимъ поді́літьця,
Не та́къ оно́ хо́че, якъ Богъ намъ да́е:

Вонó жítъ не хóче, не хóче журítъця.
 »Журíсь«, кáже дúмка, жáлю завдаé.
 О Боже мій мíлий! такá Твоя вóля,
 Такé її щáсте, такá її дóля!

Вона́ все хóдить, зъ устъ нi пáри
 Ширóкий Днiпръ не гомонíть:
 Розбívши вiтеръ чóрнi хмáри,
 Лiгъ бiля мóря одпочíть,
 А зъ нéба мiсяць такъ и сiяе;
 И надъ водою, и надъ гáемъ,
 Кругóмъ, якъ вь úси, все мовчíть.
 Ажъ гулькъ — зъ Днiпрá повиринáли
 Малií дiти смiючiсь.

»Ходiмо грiтьця!« закричáли.
 »Зiйшло вже сóнце!« (Гóли скрiзь;
 Зъ осокi кóси, бо дiвчáта)

.
 »Чи всi ви тúта? клiче мáти.
 Ходiмъ шукáти вечéрять.

Пограéмось, погуляймо,
 Та пiсеньку заспiвáймо:

Ухъ! ухъ!

Солóмянний духъ, духъ!

Менé мáти породiла,
 Нехрещéну положiла.

Мiсяченьку!

Нашъ голубоньку!

Ходi до насъ вечéрати:

У насъ коза́къ въ очерéті,
 Въ очерéті, въ осоці,
 Срібний пéрстень на руці:
 Молодéнький, чорнобрóвий;
 Знайшли́ вчóра у дiбрóві.
 Свiтí дóвше въ чiстiмъ пóлі,
 Щобъ нагуля́тись дово́лі.
 Пóки відьми́ ще літа́ють,
 Пóки пiвни́ не співа́ють,
 Посвiтí намъ.... Онъ щось хóдить!
 Онъ підъ дубомъ щось тамъ рóбить.

Ухъ! ухъ!

Соло́мянний духъ, духъ!

Менé мáти породíла,
 Нехрещéну* положи́ла.»

Зареготáлись нехрещéні....
 Гай обiзвáвся; гáласъ, зикъ,
 Орда́ мовъ рiже. Мовъ скажéні,
 Летя́ть до дуба.... вiччiркъ....
 Схаменúлись нехрещéні,
 Дiвлятця — мелька́е,
 Щось лiзе ввeрхъ по стóвбуру
 До сáмого краю.
 Отó жъ тая дiвчiнонька,
 Що сонна блудíла:
 Отакý-то iй причiну
 Ворóжка зробíла!
 На сáмий вeрхъ на гiллячцi

Стáла.... вь сёрце кóле!
Подивíлась на всі бóки,
Та й лiзе додóлу.
Кругомъ дýба русáлоньки
Мóвчки дожидали;
Взяли́ ii сердешную,
Та й залоскотáли.
Дóвго, дóвго дивовáлись
На ii урóду....
Трети́ пiвни кукурику —
Шелеснули вь вóду.
Защобетáвъ жáйворонокъ,
Угóру летiючи;
Закувáла зозúленька,
На дубú сидячи;
Защобетáвъ соловéйко —
Пiшла́ лунá гáемъ;
Червонiе за горóю;
Плугатiрь спiвáе.
Чорнiе гай надъ водóю,
Де Ляхi ходiли;
Засiнiли по-надъ Днiпрóмъ
Висóкi могiли;
Пiшовъ шéлестъ по дiбрóви;
Шéпчуть густi лóзи.
А дiвчiна спить пiдъ дубомъ
При бiтiй дорóзи.
Знать, дóбре спить, що не чýе,
Якъ куé зозúля,

Що не лічить чи довго жить....
Знать, добре заснула.

А тимъ часомъ изъ дібрóви
Козáкъ виїжжає;
Підъ нимъ кóникъ воронéнький
Насілу ступає.

»Изнемігся, товаришу!

Сєгóдні спочінемъ:

Блізько хáта, де дівчіна
Ворóта одчинить.

А мóже вже одчиніла

Не мині, другóму....

Швїдче, кóню, швїдче, кóню,

Поспішáй додóму!«

Утомівся воронéнький,

Иде, спотикнётця, —

Коло сєрця козацького

Якъ гáдина вьётця.

»Ось и дубъ той кучерявий...

Вона! Бóже мїлий!

Бачъ, заснула виглядавши

Моя сизокрїла!«

Кїнувъ коня та до неї:

»Бóже ти мїй, Бóже!«

Кліче її та цілує....

Ні, вже не помóже!

»Зá що жъ вони розлучїли

Мене ись тобóю?«

Зареготавсь, розігнався —
Та въ дубъ головою!

Идуть дівчата въ поле жати
Та знай співають идучі:
Якъ провозала сина мати,
Якъ бивсь Татаринъ у-ночі.
Идуть — підъ дубомъ зелененькимъ
Кінь замордований стоїть,
А біля ёго молоденький
Козакъ та дівчина лежить.
Цікаві (нігде правди діти)
Підкралися, щобъ излякати;
Коли подівлятця, що вбитий, —
Съ переполоху ну втікати!

Збиралися подруженьки,
Слізонькі втирають;
Збиралися товариші,
Та ями копають;
Пришли попi съ корогвами,
Задзвонили дзвони.
Поховали громадою,
Якъ слідъ, по закону.
Насипали край дорóги
Дві могили въ житі.
Нема кому запитати,
За що їхъ убито?
Посадили надъ козакомъ

Явірѣ та яліну,
А въ головахъ у дівчини
Червону калину.
Прилітає зозуленька
Надъ ними кувати;
Прилітає соловейко
Що-нічъ щебетати;
Виспівує та щебече,
Поки місяць зійде,
Поки тіі русалоньки
Зъ Дніпра грітись вийдуть.

ДУМКА.

Течé водá вѣ сiне мóре,
Та не витiкае,
Шукá козáкъ свою дóлю,
А дóлі немае.
Пiшóвѣ козáкъ свiтъ за óчи;
Грае сiне мóре,
Грае сёрце козáцькее,
А думка говорить:
»Куди ти йдешь не спитáвшись?
На кóго покiнувѣ
Бáтька, нёньку старёнькую,
Молодú дiвчiну?
На чужiнi не тi люде, —
Тяжко зѣ нiми жити!
Нi сѣ кiмѣ бúде поплáкати,
Нi поговорiти.«

Сидить козáкъ на тiмѣ бóци, —

Грає сіне море.
Думає, доля зустрінетця, —
Спіткалося горе.
А журавлі летять собі
Додому ключами.
Плаче козакъ, — шляхи біті
Зарослі тернами.

ДУМКА.

Вітре буйний, вітре буйний!
Ти зь моремъ говоришъ, —
Збуді ёго, заграй ти зь нимъ,
Спитай сіне море.
Вонó знае, де мій мійий,
Бо ёго носіло;
Вонó скаже, сіне море,
Де ёго поділо.
Колі милого втопіло,
Розбий сіне море;
Підú шукать миленького
Втоплю своє горе,
Втоплю свою недóленьку....
.
Найдú ёго, пригорнúся,
На сёрці зомлю.
Тогді, хвіле, несі зь мійимъ,
Куді вітеръ віе!

Коли жъ мѣлий на тѣмъ бѣці,
Буйнѣсенъкий, знаѣшь,
Дѣ вінъ хѣдить, щѣ вінъ рѣбить:
Ти зъ нимъ розмовляѣшь.
Коли плаче, то й я плачу;
Коли нѣ, — спѣваю;
Коли жъ згѣнувъ чорнобрѣвий,
То й я погѣбаю.
Тогдѣ несѣ мою дѣшу
Тудѣ, де мѣй мѣлий,
Червѣною калѣною
Поставъ на могѣлі.
Бѣде лѣгше вѣ чужѣмъ полѣ
Сирѣтѣ лежати:
Бѣде надъ нимъ ѣго мѣла
Квѣткою стояти.
И квѣткою й калѣною
Цвѣстѣ надъ нимъ бѣду,
Щѣбъ не пекло чужѣ сонце,
Не топтали люде.
Я вѣ-вѣчерѣ посумѣю,
А вѣ-ранцѣ поплачу.
Зѣйде сонце — утрѣ слѣзи,
Нѣхтѣ й не побачить!
Вѣтре бѣйний, вѣтре бѣйний!
Ти зъ мѣремъ говѣришь, —
Збудѣ ѣго, загрѣй ти зъ нимъ,
Спитѣй сѣне мѣре....

ДУМКА.

Тяжко-важко въ світі жити
Сироті безъ рóду:
Нема́ куді прихилітьця, —
Хочъ зъ горі та въ вóду!
Утопівся бѣ молодéнький,
Щобъ не нудіть світомъ;
Утопівся бѣ, — тяжко жити,
И нема́, де дітись.
Въ то́го до́ля хóдить по́лемъ —
Колоскі збірае;
А моя́ десь, ледащіця,
За мóремъ блукáе.
Дóбре томú багáтому:
Їго́ люде знають;
А зо мно́ю зострінутця —
Мовъ не добачáють.
Багáтого губáтого
Дівчіна шануе;

Надо мною, сиротою,
 Смієтця, кепкує.
 »Чи я жъ тобі не вродливий,
 Чи не въ тебе вдався,
 Чи не люблю тебе щіро,
 Чи съ тебе сміявся?
 Люби жъ собі, моє серце,
 Люби, когó знаєшъ,
 Та не смійся надо мною,
 Якъ коли згадаєшъ.
 А я підú на край світа....
 На чужій сторóнці
 Найдú кращу, або згíну,
 Якъ той листъ на сóнці.«

Пішовъ козакъ сумúючи —
 Нікого не кíнувъ;
 Шукáвъ долі въ чужімъ полі,
 Та тамъ и загíнувъ.
 Уміраючи дивівся,
 Де сóнечко сáє....
 Тяжко-важко умірати
 У чужóму краю!

ДУМКА.

На́ що ми́ні чо́рні брóви,
На́ що ка́рі о́чи,
На́ що ли́та мо́лодіі,
Весéлі дівóчі?
Ли́та мо́і мо́лодіі
Ма́рно пропада́ють,
Очи пла́чуть, чо́рні брóви
Одъ вітру ли́няють.
Сéрце вя́не, нү́дить світомъ,
Якъ пта́шка безъ во́лі.
На́ що жъ ми́ні красá мо́я,
Ко́ли нема́ до́лі?
Тя́жко ми́ні сирото́ю
На сімъ сві́ті жи́ти;
Сво́і лю́де — якъ чу́жійі,
Ни съ кимъ говорі́ти;
Нема́ ко́му роспита́ти,
Чо́го пла́чуть о́чи;

Нема́ кому́ розказа́ти,
Чого́ се́рце хо́че,
Чого́ се́рце, якъ голу́бка,
День и нічъ ворку́е;
Ніхто́ ёго́ не пита́е,
Не зна́е, не чу́е.
Чужі лю́де не спита́ють —
Та й на́ що пита́ти?
Неха́й пла́че спроти́на,
Неха́й літа́ тратить!
Плачъ же, се́рце, пла́чте, о́чи,
По́ки не засну́ли,
Голосні́йше, жалі́бні́йше,
Щобъ ві́три почу́ли,
Щобъ понеслі́ буйне́сенські
За сі́нєе мо́ре,
Чорня́вому зрадли́вому
На лю́тєе го́ре!

ДО ОСНОВЪЯНЕНКА.

Б'ють пороги; місяць сходить,

Якъ и перше сходивъ....

Нема Січи, пропавъ и той,

Хто всімъ верховодивъ!

Нема Січи; очереті

У Дніпра питають:

»Де-то наші діти ділись,

Де вони гуляють?»

Чайка скіглить літаючи,

Мовъ за дітьми плаче;

Сонце гріє, вітеръ віє

На степу козачімъ.

На тімъ степу скрізь могили

Стоять та сумують;

Питаютця у буйного:

»Де наші панують?

Де панують, бенкетують?

Де ви забарілись?

Вернітєся! дивітєся —
 Житá похилились,
 Де пáслися вáши кóні,
 Де тírса шуміла,
 Де кровъ Ляхá, Татáрина
 Мóремъ червоніла....

Вернітєся!«.

.

.

Слáва не поляже;
 Не поляже, а роскáже,
 Щó діялось въ світі,
 Чия прáвда, чия крívда
 И чии ми діти.

Нáша дýма, нáша пісня
 Не вмере, не загíне....

Отъ де, люде, нáша слáва,
 Слáва України!

Безъ зóлота, безъ кáменю,
 Безъ хітрої мóви,

А голоснá та правдíва,
 Якъ Гóспода слóво.

Чи такъ, бáтьку отáмане?

Чи прáвду співаю?

Эхъ якъ-бí то!... Та що й казáть?

Кебéти не маю.

.

.

Не потура́й, мóже, скáжешъ,

Та що сь то́го б́уде?
 Насмію́тця на псаломъ той,
 Що віллю слеза́ми;
 Насмію́тця тяжко, ба́тьку!

 Поборо́вся б́ъ
 Якъ-би́ ма́лось си́ли;
 Заспи́вавъ би, — бувъ го́лосокъ,
 Та по́зички ззіли.
 Оттаке́-то ли́хо тяжке,
 Ба́тьку ти мій, дру́же!
 Блужу́ вь сніга́хъ та самъ собі:
 »Ой не шумі, лу́же!«
 Не втну́ більше. А ти, ба́тьку,
 Якъ самъ здоро́въ зна́ешъ;
 Тебе́ лю́де поважа́ють,
 До́брий го́лосъ ма́ешъ;
 Спи́вай же імъ, мій го́лубе,
 Про Січъ, про моги́ли,
 Коли́ яку́ насіпали,
 Кого́ положи́ли.
 Про старину́, про те діво,
 Що бу́ло, мину́ло....
 Утні́, ба́тьку, щобъ не́хотя
 На весь сві́тъ почу́ли,
 Що дія́лось вь Укра́їні,
 За́ що погиба́ла,
 За́ що сла́ва коза́цькая
 На всі́мъ сві́ті ста́ла!

Утні, ба́тьку, о́рле сізпій!
Неха́й я запла́чу,
Неха́й свою́ Україну
Я ще́ разъ побáчу,
Неха́й ще́ разъ послúхаю
Якъ те мо́ре грае,
Якъ дівчи́на підъ вербо́ю
Гри́ця заспівáе,
Неха́й ще́ разъ усміхне́тця
Сéрце на чужи́ні,
По́ки ля́же вь́ чужу́ зéмлю,
Вь́ чужі́й домові́ні.

ИВАНЪ ПІДКОВА.

I.

Булó колісь — въ Україні
Ревіли гарма́ти;
Булó колісь — Запорóзці
Вміли панова́ти.
Панова́ли, добува́ли
И сла́ву, и во́лю;
Мину́лося — оста́лися
Могі́ли на по́лі.
Висо́киі ті могі́ли,
Де лягло́ спочі́ти
Коза́цькее біле тіло,
Въ кита́йку пові́те.
Висо́киі ті могі́ли
Чорнію́ть, якъ го́ри,
Та про во́лю нішкомъ въ по́лі
Зъ вітра́ми гово́рять.
Свідо́къ сла́ви діди́вщини

Зъ вітромъ розмовляє,
 А внукъ ко́су несé въ рóсу,
 За німи співае.

Було ко́лись — въ Україні
 Ліхо танцёва́ло,
 Журба́ въ шинку́ медь-горілку
 Поставце́мъ кружа́ла.
 Було ко́лись до́бре жити
 На́шій Україні....
 А згада́ймо! мо́же, се́рце
 Хочъ трóхи спочи́не.

II.

Чорна хма́ра зъ-за Лима́ну
 Не́бо, со́нце крие.
 Синє мо́ре звірюкою
 То сто́гне, то вие.
 Дніпра́ гирло затопі́ло.
 »А ну́те, хлопята,
 На байдакі! Мо́ре грае —
 Ходімъ погуля́ти!«

Вісипали Запорóзці —
 Лима́нъ човні вкри́ли.
 »Грай же, мо́ре!« заспівали, —
 Запінулись хві́лі.
 Круго́мъ хві́лі, якъ ті го́ри:

Ні землі, ні неба.
 Сэрце мліе, а козакамъ
 Того тільки й треба.
 Пливуть собі та співають;
 Рибалка літає....
 А попереду отаманъ
 Ведє, куді знає.
 Похожає вздовжъ байдака,
 Гасне люлька въ роті;
 Поглядає сюді-туді —
 Де-то будь роботі?
 Закрутивши чорні ўси,
 За ўхо чуприну,
 Піднявъ шапку — човні стали.
 »Нехай ворогъ гине!
 Не въ Синопу, отамани,
 Панове-молодці,
 А у Царьградъ, до султана,
 Поїдемо въ гості!«
 — »Добре, батьку отамане!«
 Кругомъ заревило.
 »Спасібі вамъ!«

Надівъ шапку.

Знову закипіло
 Сіне море; вздовжъ байдака
 Знову похожає
 Панъ отаманъ та на хвілю
 Мовчки поглядає.

ТАРАСОВА НІЧЬ.

На росп'утті кобзарь сидить
Та на кобзі грає;
Кругомъ хлопці та дівчата —
Якъ макъ процвітає.
Грає кобзарь, виспівує,
Вимовля́ словами,
Якъ Москалі, Орда́, Ляхи́
Бились съ козака́ми;
Якъ збіра́лась громадо́нька
Въ неділеньку въ-ра́нці;
Якъ хова́ли коза́ченька
Въ зелени́мъ байра́ці.
Грає кобзарь виспівує —
Ажъ ли́хо сміетця....

.
.

»Встає хма́ра зъ-за Лима́ну,

А другая съ поля;
Зажурилась Україна —
Така її доля!
Зажурилась, заплакала,
Якъ малá дитина.
Ніхто її не рятує....
Козачество гине;
Гине слава, батьківщина;
Немає де дітись;
Виростають нехрещені
Козацькі діти;
Кохаютця невінчані;
Безъ попá ховають;
Запродана Жидамъ віра,
Въ церкву не пускають!
Якъ та галичъ поле криє,
Ляхи, уніяти
Налітають, — нема кому
Порáдоньки дати.
Обізвався Налива́йко —
Не стало Кривчи́ни!
Обізвавсь коза́къ Павлю́га —
За нею по́линувъ!
Обізвавсь Тарасъ Трясі́ло
Гіркіми слезами:
»Бідна моя Україно,
»Стоптана Ляхами!«

.

.

Обізвавсь Тарасъ Трясіло
 Віру рятовати,
 Обізвався, орель сізій,
 Та й давъ Ляхамъ знати!
 Обізвався панъ Трясіло:
 »А годі журитьця!
 »А ходімъ лишъ, панибрати,
 »Съ Поляками бітьця!«

»Вже не три дні, не три нощі
 Бьётця панъ Трясіло.
 Одъ Лимана до Трубайла
 Трупомъ поле крілось.
 Изнемігся козаченько,
 Тяжко зажурівся,
 А поганий Конецьпольский
 Дуже звеселівся;
 Зібравъ шляхту всю до кúпи,
 Та й ну частовати.
 Зібравъ Тарасъ козаченьківъ —
 Поради прохати:
 »Отамани товариши,
 »Браті моі, діти!
 »Дайте мині порадоньку,
 »Що будемъ робіти?

»Бенкетують вражі Ляхи
 »Наше безголовье.«
 — »Нехай собі бенкетують,
 »Нехай на здоровье!
 »Нехай кляті бенкетують,
 »Поки сонце зайде,
 »А нічъ-мати дасть порáду, —
 »Козáкъ Ляхá знайде.«

»Лягло сонце за горóю,
 Зіркі засіяли,
 А козакі, якъ та хмáра,
 Ляхівъ обступáли.
 Якъ ставъ місяць середъ нéба,
 Ревну́ла гармата;
 Прокінулись Ляшкі-панкі —
 Нікуди втікати!
 Прокінулись Ляшкі-панкі
 Та й не повста́вали:
 Зійшло сонце — Ляшкі-панкі
 Пóкотомъ лежа́ли.

»Черво́ною гадю́кою
 Несé Альта вісти,
 Щобъ летіли крюкі съ по́ля
 Ляшківъ-панківъ істи.
 Налетіли чóрні крюкі
 Вельмóжнихъ будіти;
 Зібра́лося коза́чество

Бо́гу помолі́тись.
 Закря́кали чо́рні крjúкí,
 Вийма́ючи о́чи;
 Заспíвали коза́ченьки
 Пісню ті́й но́чи, —
 Ті́й но́чи кривáвої,
 Що сла́вною ста́ла,
 Тарáсові, коза́честву,
 Ляхівъ що приспа́ла.

»Надъ річкою, въ чі́стíмъ полі,
 Моги́ла чо́рніє;
 Де кровъ текла́ коза́цькая,
 Трава́ зеленіє.
 Сиді́ть во́ронъ на моги́лі
 Та зъ го́лоду кря́че....

.
 «

Умо́вкь кобза́рь суму́ючи:
 Щось ру́ки не гра́ють.
 Круго́мъ хло́пці та дівча́та
 Слізонькі́ втира́ють.

Пішо́въ кобза́рь по у́лиці —
 Зъ журбі́ якъ загра́є!
 Круго́мъ хло́пці навпрі́сядки,
 А вінъ вимовля́є:
 »Неха́й бу́де отта́кечки!

Сидіть діти у за́печку,
А я зъ журбі́ та до ші́нку,
А тамъ найдú свою́ жі́нку,
Найдú жі́нку, поча́стúю,
Зъ воро́женькі́въ покешку́ю.»

ГАМАЛІЯ.

»Ой нема́, нема́ ні вітру, ні хві́лі
Изъ на́шої України!
Чи тамъ ра́ду ра́дять, якъ на Ту́рка ста́ти,
Не чу́ємо на чужи́ні.
Ой повій, повій, вітре, черезъ мо́ре
Та зъ Вели́кого Лу́гу,
Суши́ на́ши слёзи, заглуши́ кайда́ни,
Розвій на́шу ту́гу.
Ой загра́й, загра́й, синесеньке мо́ре,
Та підъ т́ими байдака́ми,
Що пливу́ть козакі́, тільки мріють шапки́,
Та на сей бікъ за на́ми.
Ой Бо́же нашъ, Бо́же, хочъ и не за на́ми,
Неси́ Ти їхъ зъ України:
Почу́ємо сла́ву, козацькую сла́ву,
Почу́ємо, та й загі́немъ.«

Отта́къ у Скута́рі козакі́ співа́ли;

Співали сердеги, а слези лились;
 Лилися козацькі, тугу домовляли.
 Босфоръ ажъ затрясся, бо зъ-рѳду не чувъ
 Козацького плачу; застогнавъ ширѳкий
 И шкурою, сирій бугай, стрепенувъ,
 И хвилю, ревучи, далеко-далеко
 У синее море на ребрахъ пославъ.
 И море ревнуло Босфорову мову,
 У Лиманъ погнало, а Лиманъ Дніпрѳви
 Тую журбѳ-мову на хвилі подавъ.

Зареготався дідъ нашъ дужий,
 Ажъ пѳна зъ ѳса потекла.

»Чи спишъ, чи чѳешъ, брате Лѳже?
 Хортице сестро?«

Загула

Хортиця зъ Лѳгомъ: »Чѳю, чѳю!«
 И Дніпръ укрѳли байдакѳ,
 И заспѳвали козакѳ:

»У Туркѳні, по тѳмъ бѳці,
 Хата на помѳсті.

Гай, гай! море, грай,
 Ревѳ, скѳлі ламай!

Поїдемо въ гѳсті.

»У Туркѳні у кишѳні
 Тѳляри-дукѳти.

Не кишѳні трусѳть,

Ідемъ рíзати, палíть,
Братівъ визволяти.

»У Туркѣні яничари
И баша на лаві.
Гой ги, ворогі!
Ми не маемъ вагі!
Наша воля и слава!«

Пливуть собі співаючи;
Море вітеръ чує.
Попереду Гамалія
Байдакомъ керує.
Гамалію, серце мліє:
Сказілося море.
Не злякає! и сховались
За хвилі — за гори.

Дрімáє въ харемі — въ раю Византія,
И Скутарь дрімáє; Босфоръ кликотіть,
Ненáче скажéний; то стóгне, то вíє:
Їмú Византію хóчетця збудіть.
»Не буді, Босфоре: бúde тобі гóре;
Твої білі рéбра пескомъ занесу,
У муль поховаю! (ревé сíне море).
Хибá ти не знаéшь, якíхъ я несу
Гостей до султáна?«

Такъ море спивáло

(Люби́ло завзя́тихъ чуба́тихъ Славя́нъ).
 Босфо́ръ схамену́вся. Турке́ня дрімала.
 Дрімáвъ у харéмі ледáчий султа́нъ.
 Тільки у Скута́рі, въ склепу́, не дрімáють
 Козакі́ серде́ги. Чого́ вони́ ждуть?
 По-сво́єму Бо́га въ кайдáнахъ благáють,
 А хви́лі на то́й бікъ идуть та реву́ть.

»О мѝлий Бо́же України!
 Не дай пропа́сти на чужі́ні,
 Въ неволі́ во́льнимъ козака́мъ!
 И со́ромъ тутъ, и со́ромъ тамъ —
 Вставáть съ чужо́ї домові́ни,
 На судъ Твій пра́ведний прийті́,
 Въ залі́захъ рúки принести́,
 И передъ всі́ми у кайдáнахъ
 Стать козако́ві....«

— »Ріжъ и бий!

Морду́й невіру́ бусурма́на!
 Крича́ть за му́ромъ. Хто такий?
 Гамалію́, се́рце мліе:
 Скута́рь, скаженіе!
 »Ріжте, бійте!« на форте́ці
 Кричи́ть Гамалія́.

Ревé гарма́тами Скута́ра,
 Реву́ть, люту́ють ворогі́;
 Коза́цтво прётця́ безъ вагі́ —
 И покоті́лись яничáри.

Гамалія по Скутарі —
 По пеклу гуляе,
 Самъ хурдигу розбивае,
 Кайдани ламае.
 »Вилітайте, сірі птахи,
 На базаръ до паю!«
 Стрепенулись соколята,
 Бо давнó не чули
 Хрещеної тії мови.
 И нічъ стрепенулась:
 Не бачила, старá мати,
 Козацької плати.
 Не лякайся, подивіся
 На бенкетъ козачий.
 Тёмно всюди, якъ у будень,
 А свято чимале.
 Не злодіі зъ Гамаліємъ
 Ідять мовчки сáло
 Безъ шашликá. »Засвітимо!«
 До самої хмари
 Съ щоглістими кораблями
 Палае Скутара.
 Византія пробуркалась,
 Витріщае очи,
 Переплива на помóгу,
 Зубáми скрегоче.

Ревé-лютуе Византія,
 Рукáми бéрегъ достае;

Достала, зікнула, встає —
 И на ножахъ въ крові німіє.
 Скутарь, мовъ пекло те, палає;
 Черезъ базари кровъ течє,
 Босфоръ широкій доливає.
 Неначе птахи чорні въ гаї,
 Козацтво сміливо літає.
 Ніхто на світі не втечє!
 Огонь запеклихъ на печє.
 Руйнують мурі, срібло-злото
 Несуть шапками козакі
 И насипають байдакі.
 Горить Скутарь, стиха робота,
 И хлопці сходятця; зійшлись
 Люльки съ пожару закурили,
 На байдакі, та й потягли,
 Рвучі червоні гори-хвилі.

Пливуть собі, ніби зъ дому,
 Такъ бұцимъ гуляють,
 Та, звичайне Запорозці,
 Пливучі співають:

»Нашъ отаманъ Гамалія,
 Отаманъ завзятий,
 Забравъ хлопцівъ та й поїхавъ
 По морю гуляти, —
 По морю гуляти,
 Слави добувати,
 Изъ Турецької неволі

Братівъ визволяти.
 Ой приїхавъ Гамалія
 Ажъ у ту Скута́ру, —
 Сидя́ть браті́ Запорóзці,
 Дожида́ють ка́ри.
 Ой якъ кри́кнувъ Гамалія:
 »Браті́, бу́демъ жи́ти, —
 Бу́демъ жи́ти, вино́ пи́ти,
 Янича́ра би́ти,
 А курені килима́ми,
 Оксамі́томъ кри́ти!«
 Виліта́ли Запорóзці
 На лань жи́то жа́ти;
 Жи́то жа́ли, въ ко́пи кла́ли,
 Гурто́мъ заспи́вали:
 »Сла́ва тобі, Гамаліе,
 На весь сві́ть вели́кий, —
 На весь сві́ть вели́кий,
 На всю Україну,
 Що не давъ ти товари́ству
 Зги́нуть на чужі́ні!«

Пливу́ть співа́ючи; пливé
 Поза́дъ завзя́тий Гамалія:
 Орéль орля́ть мовъ стереже́;
 Изъ Дарданéлівъ вітеръ віе,
 А не женéтця Византія:
 Вона́ боі́тця, щобъ Черне́ць
 Не засві́тивъ Галату́ зно́ву,

Або гетьманъ Іванъ Підкова
Не клікнувъ въ море на ралець.
Пливуть собі, а изъ-за хвилі
Сонце хвилю червонить;
Передъ ними море міле
Гомонить и кликотить.

Гамаліе, вітеръ віе....
Ось-ось наше море!...
И сховалися за хвилі —
За рожеві гори.

ВАТЕРИНА.

ВАСИЛЮ АНДРЕЕВИЧУ ЖУКОВСКОМУ

НА ПАМЯТЬ 22 АПРѢЛЯ 1838 ГОДА.

КАТЕРИНА.

I.

Кохайтєся, чорнобрїві,
Та не зъ Москалями,
Бо Москалі — чужі люде,
Роблять лихо зъ вами.
Москаль любить жартуючи,
Жартуючи кине;
Піде вь свою Москóвщину,
А дівчина гине....
Якь-би сама, ще бь нічого,
Атó й старá мати,
Що родила на світь Бóжий,
Мусить погибати.
Сэрце вяне співаючи,
Коли знае, за що;
Люде сэрця не спитають,
А скажуть — ледáщо!
Кохайтєся жь, чорнобрїві,

Та не зъ Москалями,
 Бо Москалі — чужі люде,
 Сміютьця надъ вами.

Не слухала Катеріва
 Ні батька, ні неньки,
 Полюбіла Москалика,
 Якъ знало серденько.
 Полюбіла молодого,
 Въ садочокъ ходила,
 Поки себе, свою долю
 Такъ занастіла.
 Кліче ма́ти вечеряти,
 А донька не чує;
 Де жартує зъ Москаликомъ,
 Тамъ и заночує.
 Не дві но́чи ка́рі о́чи
 Любо цілува́ла,
 Поки сла́ва на все село
 Недобра́я ста́ла.
 Нехай собі зліі люде
 Що хотять гово́рять:
 Вона́ любить и не чує,
 Що вкра́лося го́ре.
 Прийшли́ вісти недобри́ —
 Въ похóдь затрубі́ли.
 Пішовъ Моска́ль въ Туре́ччину;
 Катру́сю накри́ли.
 Не счу́лася, та й байдуже,

Що коса покрита:
 За милого, якъ співати,
 Любо потужити.
 Обіщався чорнобривий,
 Коли не загине,
 Обіщався вернутися.
 Тоді Катеріна
 Бúде собі Москóвкою,
 Забúдетця гóре;
 А по́ки що́, нехай лю́де
 Що́ хотять гово́рять.
 Не жу́ритця Катеріна —
 Слізонькі втирає,
 Що дівчата на ўлиці
 Безъ не́ї співають.
 Не жу́ритця Катеріна —
 Вми́етця слёзо́ю,
 Візьме відра, о-півъ-ночи,
 Піде за водо́ю,
 Щобъ ворогі не бачили;
 При́йде до крини́ці,
 Ста́не собі підъ кали́ну,
 Заспівáє *Гри́ця*.
 Виспівує, вимовля́є,
 Ажъ кали́на пла́че.
 Верну́лася — и радéнька,
 Що ніхто́ не бачивъ.
 Не жу́ритця Катеріна
 И га́дки не ма́є —

У новенькій хустиночці
 Въ вікно виглядає.
 Виглядає Катеріна....
 Минуло півъ-року;
 Занудило коло серця,
 Заколало въ боку.
 Не здужає Катеріна,
 Ледве-ледве діше....
 Вічуняла та въ запечку
 Дитину колише.
 А жіночкі лихо дзвонять,
 Матері глузують,
 Що Москалі вертаютця,
 Та въ неї ночують:
 »Въ тебе дочка чорнобріва,
 Та ще й не єдина,
 А муштрує у запечку
 Москóвського сина.
 Чорнобрівого придбала....
 Мабуть, сама вчила....«
 Бодай же васъ, цокотухи,
 Та злідні побіли!

.

Катеріно, серце моє!
 Лишенько съ тобою!
 Дє ти въ світі подінесся

Зъ малімъ сиротою?
 Хто спитає, привітає,
 Безъ мілого въ світі?
 Батько, ма́ти — чужі лю́де,
 Тя́жко зъ німи жи́ти!

Вічу́няла Катери́на,
 Одсу́не квати́рку,
 Погляда́є на у́лицю,
 Коли́ше дити́нку;
 Погляда́є — нема́, нема́....
 Чи то жъ и не бу́де?
 Пішла́ бъ въ садо́къ попла́кати,
 Такъ дивля́тця лю́де.
 За́йде со́нце — Катери́на
 По садо́чку хо́дить,
 На ру́ченькахъ но́сить си́на,
 Очи́ці пово́дить:
 »Отту́ть зъ му́штри вигляда́ла,
 Отту́ть розмовля́ла,
 А тамъ.... а тамъ.... си́ну, си́ну!«
 Та й не доказа́ла.

Зеленіють по садо́чку
 Черешні та ви́шні;
 Якъ и пе́рше вихо́дила,
 Катери́на вийшла.
 Вийшла, та вже не співа́є,
 Якъ пе́рше співа́ла,

Якъ Москаля́ молодого
Въ вишні́къ дожидала.
Не співа́є чернобрі́ва,
Кляне́ свою́ до́лю.
А тимъ ча́сомъ воро́женьки
Чи́нять свою́ во́лю —
Ку́ють ре́чи недобри́.
Що ма́є робі́ти?
Якь-би́ мій чорнобрі́вий,
Умі́в би спині́ти....
Такъ далі́ко чорнобрі́вий,
Не чу́є, не ба́чить,
Якь ворогі́ смію́тця їй,
Якь Катру́ся пла́че.
Мо́же, вбі́тий чорнобрі́вий
За ті́химъ Дуна́ємъ;
А мо́же — вже въ Моско́вщині
Другу́ю коха́є!
Ні, чорня́вий не убі́тий,
Вінъ живі́й, здоро́вий....
А де́ жь на́йде такі́ о́чи,
Такі́ чо́рні брóви?
На край сві́та, въ Моско́вщині,
По ті́мъ бо́ці мо́ря,
Нема́ нігд́е Катері́ни;
Та зда́лась на го́ре!...
Вміла ма́ти брóви да́ти,
Ка́рі оченя́та,
Та не вміла на сі́мъ сві́ті

Щастя-дóлі дáти.
А безъ дóлі біле лічко —
Якъ квітка на пóлі:
Печé сóнце, гойдá вітеръ,
Рве всякий по вóлі.
Умивáй же біле лічко
Дрібними слёзáми,
Бо вернóлись Моска́лики
Иными шляхáми.

II.

Сидить батько кінець стола,
На руки схилився;
Не дивитця на світ Божий:
Тяжко зажурився.
Коло ёго стара мати
Сидить на ослоні,
За слёзами ледве-ледве
Вимовляє доні:
»Що весілле, доню моя?
А де жь твоя пара?
Де світилки зь друженьками,
Старості, бояре?
Вь Москóвщині, доню моя!
Иди жь ихь шукати,
Та не кажи добримъ людамъ,
Що ё вь тебе мати.
Проклятий часъ-годинионька,
Що ти народилась!

Якъ-бї знала, до східъ сѡнця
Була бѣ утопила....
Здалась тоді бѣ ти гадині,
Теперъ — Москалѣві....
Дѡню моя, дѡню моя,
Цвите мій рожѣвий!
Якъ ягодку, якъ пташечку,
Бохала, ростїла
На лишенько.... Дѡню моя,
Що ти наробила?...
Оддѣчила!... Идї жѣ, шукаї
У Москві свекрѹхи.
Не слѹхала моїхъ рїчѣй,
То її послѹхай.
Идї, дѡню, найди її,
Найди, привїтайся,
Будь щаслива вѣ чужїхъ людяхъ,
До насъ не вертайся!
Не вертайся, дитя моє,
Зъ далѣкого краю....
А хто жѣ мою голѡвоньку
Безъ тебе сховає?
Хто заплаче надо мною,
Якъ рїдна дитїна?
Хто посадить на могїлі
Червѡну калину?
Хто безъ тебе грїшну дѹшу
Поминати бѹде?
Дѡню моя, дѡню моя,

Дитя моє любе!

Иди одъ насъ....»

Ледве-ледве

Поблагословила:

»Богъ съ тобою!« та якъ мертва,

На ділъ повалилася....

Обизвався старій батько:

»Чого ждешъ, небого?«

Заридала Катеріна,

Та бухъ ёму въ ноги:

»Прости мині, мій батечку,

Що я наробила!

Прости мині, мій голубе,

Мій соколе мій!«

— »Нехай тебе Богъ прощае

Та добрі люде;

Молись Богу та йди собі —

Мині легше буде.«

Ледве встала, поклонілася,

Вішла мовчки съ хати;

Осталися сиротами

Старій батько й мати.

Пішла въ садокъ у вишневий,

Богу помолилася,

Взяла землі підъ вишнею,

На хрестъ почепила;

Промовила: »Не вернуса!

Въ далéкому краю,
 Въ чужу́ зéмлю, чужі люде
 Менé заховáють;
 А своéі ся крiхотка
 Надо мно́ю ляже,
 Та про до́лю, моé гóре,
 Чужiмъ лю́дямъ ска́же....
 Не роска́зуй, голубо́нько!
 Де́ бь ні заховáли,
 Щобъ грiшноi на сiмъ свiтi
 Люде не займáли.
 Ти не ска́жешъ.... óсь хто ска́же,
 Що я ёго́ ма́ти!
 Бо́же ти мiй!... ли́хо моé!
 Де́ минi сховáтись?
 Заховáюсь, дитя́ моé,
 Самá підъ водо́ю,
 А ти́ грiхъ мiй спокúтуешъ
 Въ лю́дяхъ сирото́ю,
 Безба́тченкомъ!...«

Пішла́ селóмъ,
 Пла́че Катерiна;
 На голо́ві хустiночка,
 На рука́хъ дитiна.
 Вiйшла зъ села́ — се́рце нiе;
 Наза́дъ подивiлась,
 Покива́ла голово́ю,
 Та й заголосiла.

Якъ тополя, стала въ полі
 При бітій дорозі;
 Якъ роса та до східъ сонця,
 Покапали слези.

За слезами за гіркими
 И світа не бачить,
 Тільки сіна пригортає,
 Цілує та плаче.

А воно, якъ янгелятко,
 Нічого не знає,
 Маленькими ручицями
 Пазухи шукає.

Сіло сонце, зъ-за діброви
 Небо червоніє;
 Утерлася, повернулася,
 Пішла.... тільки мріє.

Въ селі довго говоріли
 Де-чого багато,
 Та не чули вже тихъ річей
 Ні батько, ні мати....

Оттакé-то на сімъ світі
 Роблять людамъ люде!
 Того вяжуть, того ріжуть,
 Той самъ себе губить....
 А за віщо? Святий знає.
 Світъ, бачця, широкій,
 Та нема де прихилітись
 Въ світі одинóкимъ.

Тому́ до́ля запрóдала
 Одъ кра́ю до кра́ю,
 А другóму оста́вила
 Те́, де́ заховáють.
 Де́ жъ ті лю́де, де́ жъ ті до́брі,
 Що сéрце збіра́лось
 Зъ німи жити, їхъ любі́ти?
 Пропáли, пропáли!

Есть на світі до́ля,
 А хто її зна́е?
 Есть на світі во́ля,
 А хто її ма́е?
 Есть лю́де на світі —
 Срібломъ-злóтомъ сся́ють,
 Здаётця, панúють,
 А до́лі не зна́ють, —
 Ні до́лі, ні во́лі!
 Зъ нудьго́ю та зъ го́ремъ
 Жупáнъ надіва́ють,
 А пла́кати — со́ромъ.
 Возьміть срібло-злóто
 Та бúдьте бага́ті,
 А я візьму́ слéзи —
 Лі́хо вилива́ти;
 Затоплю́ недóлю
 Дрібні́ми слéзáми,
 Затопчу́ невóлю
 Бо́сими нога́ми!

Тоді я веселий,
Тоді я багатий,
Якъ буде серденько
По волі гуляти!

III.

Кричя́ть со́ви, спить дібро́ва,
Зіронькі́ сия́ють,
По-надъ шля́хомъ, щиріцею,
Ховрашкі́ гуля́ють.
Спочива́ють до́бри лю́де,
Що́ ко́го втомі́ло:
Кого́ — ща́сте, ко́го — слёзи,
Все нічка покрі́ла.
Всіхъ покрі́ла темнісінька,
Якъ діточо́къ ма́ти;
Де́ жъ Катру́сю пригорну́ла:
Чи въ лісі, чи въ ха́ті?
Чи на полі́ підъ копо́ю
Сі́на забавля́е,
Чи въ дібро́ві съ-підъ коло́ди
Вовка вигляда́е?
Бода́й же васъ, чо́рні брóви,
Ніко́му не ма́ти,

Коли за васъ такé ли́хо
 Тре́ба одбува́ти!
 А що да́льше спітка́етця?
 Бúде ли́хо, бúде!
 Зо́стрінутця жо́вті піскі
 И чу́жіі лю́де;
 Зо́стрінетця зіма́ лю́та....
 А той чи зо́стріне,
 Що пізна́е Катері́ну,
 Привіта́е сїна?
 Зъ нимъ забúла бъ чо́рнобріва
 Шляхі́, піскі́, го́ре:
 Вінь, якъ ма́ти, привіта́е, —
 Якъ бра́ть, заговóрить....

Побáчимо, почу́ємо....
 А по́ки — спочі́ну,
 Та тимъ ча́сомъ роспита́ю
 Шляхъ на Моско́вщїну.
 Далéкий шляхъ, панибра́ти,
 Зна́ю ёго́, зна́ю!
 Ажъ на се́рці похолóне,
 Якъ ёго́ згада́ю.
 Попомі́рявъ и я коли́сь —
 Щобъ ёго́ не мі́рять!...
 Росказа́въ би про те ли́хо,
 Та чи то́ жъ пові́рять!
 »Бре́ше«, ска́жуть, »сякі́й-такі́й!
 (Звича́йно, не вь о́чи),

А такъ тільки псує мову
 Та людей морочить.«
 Правда ваша, правда, люде!
 Та й на що те знати,
 Що слезами передъ вами
 Буду виливати?
 На що вонó? У всякого
 И свого чимáло....
 Цуръ же ёму!... А тимъ часомъ
 Кéте лишъ кресáло
 Та тютюнó, щобъ, знаєте,
 Дóма не журíлись.
 А то ли́хо роска́зувать,
 Щобъ бридкé присни́лось!
 Нехáй ёго лихий візьме!
 Лúчче жъ помíркúю,
 Дé-то, моя Катерíна
 Зъ Ивáсемъ мандрúе.

За Кíевомъ, та за Днiпрóмъ,
 По-пíдъ тёмнимъ гаємъ,
 Идúть шляхомъ чумáченьки,
Пúгача співають.
 Идé шляхомъ молодiця,
 Мúсить бúти съ прóщи.
 Чогó жъ смутна́, невесéла,
 Заплаканi óчи?
 У лáтанiй свитiночцi,
 На плéчахъ торбiна,

Въ руці ціпóкъ, а на дру́гій
 Засну́ла диті́на.
 Зострі́лася съ чумака́ми,
 Закри́ла диті́ну,
 Пита́етця: »Люде до́брі,
 Де шляхъ въ Московщи́ну?«
 — »Въ Московщи́ну? отце́й са́мий.
 Далéко, небóго?«
 — »Въ саму́ Москвú. Христá ра́ди,
 Да́йте на доро́гу!«
 Берé шага́, ажъ трúситця:
 Тя́жко ёго́ бра́ти!...
 Та й на ви́що?... А диті́на?
 Вона́ жъ ёго́ ма́ти!
 Запла́кала, пішла́ шля́хомъ,
 Въ Броваря́хъ спочи́ла,
 Та си́нові за гирко́го
 Медяни́къ купи́ла.
 Дóвго, дóвго серде́шная
 Все йшла́ та пита́ла;
 Було́ й такé, що підъ ти́номъ
 Зъ си́номъ ночувáла....

Бачъ, на́ що здали́ся ка́рі оченя́та:
 Щобъ підъ чужимъ ти́номъ слéзи вилива́ть!
 Отóжъ-то диві́тця та ка́йтесь, дівча́та,
 Щобъ не довелóся Москаля́ шукáть,
 Щобъ не довелóся, якъ Ка́тря шукáе....

Тоді не питайте, за що люде лають,
За що не пускають в хату почувать.

Не питайте, чорнобріві,
Бо люде не знають;
Кого Богъ кара на світі,
То й вони карають....

Люде гнутця, якъ ті лози,
Куди вітеръ віє.

Сиротині сонце світить
(Світить, та не гріє) —
Люде бь сонце заступили,
Якъ-би мали силу,
Щобъ сироті не світіло,
Слєзі не сушіло.

А за віщо, Бóже мїлий!
За що світомъ нудить?
Що зробила вона людамъ,
Чого хотять люде?
Щобъ плакала!... Сєрце моє!

Не плачъ, Катерїно,
Не показуй людамъ слєзи,
Терпи до загїну!

А щобъ личко не марніло
Сь чóрними бровáми, —
До східъ сонця, вь тэмнімъ лісі
Умійся слєзáми.

Умїєся — не побáчять,
То й не засміютьця;

А сёрденько одпочіне,
 Цоки слёзи лютця.

.

Дэ жъ Катруся блудить?
 По-підъ тінню ночувала,
 Раненько вставала,
 Поспішала въ Москóвщину;
 Ажъ гулькь — зіма впала.
 Свище по́лемъ заверюха,
 Идэ Катеріна
 У личака́хъ — ліхо тяжке! —
 И въ одній свитіні.
 Идэ Кáтря, шкандибáе;
 Дівитця — щось мріе....
 Либóнь идуть Моска́лики....
 Ліхо!... сёрце мліе....
 Полетіла, зострілася,
 Пита: »Чи немае
 Мого́ Йв́ана чорня́вого?«
 А ті: »Ми не зна́емъ.«

И, звичайно, якъ Москалі,
 Сміютьця, жартують:
 »Ай да баба! ай да наши!
 Каво не надують!«
 Подивілась Катеріна,
 »И ви, бачу, люде!
 Не плачъ, сівну, моє ліхо!
 Що буде, то й буде.
 Піду дальше — більшъ ходіла....
 А може й зостріну;
 Оддамъ тебе, мій голубе,
 А сама загівну.«

Ревé, стóгне хуртовина,
 Кóтить, вéрне пóлемъ;
 Стоїть Кáтря середъ пóля,
 Дала слéзамъ волю.
 Утомілась заверюха,
 Дé-де позіхае;
 Щé бь плакала Катеріна,
 Та слізъ більшъ немае.
 Подивілась на дитіну:
 Уміте слéзою,
 Червоніе, якъ квіточка
 Въ-ранці підъ росóю.
 Усміхнулась Катеріна,
 Тяжко усміхнулась:
 Колó сéрця — якъ гáдна
 Чóрна повернулась.

Кругомъ мовчки подивілась;
 Бачить — лісь чорніє,
 А підъ лісомъ, край дорóги,
 Либóнь курінь мріє.
 »Ходімъ, сінну, смеркаєтця,
 Коли пúстять въ хату;
 А не пúстять, то й на двóрі
 Бúдемъ ночувати.
 Підъ хатою заночúемъ,
 Сінну мій Іване!
 Дé жъ ти бúдешъ ночувати,
 Якъ менé не стáne?
 Съ собаками, мій сінночку,
 Кохайся на двóрі!
 Собаки злі, покусають,
 Та не заговóрять,
 Не розкажуть сміючіся....
 Съ пса́ми істи й пíti....
 Бідна моя голóвонько!
 Щó міні робіти?«

.

IV.

.
.

Ре́ве, сві́ще за́верю́ха.
По́ лісу за́віло;
Якъ те мо́ре, бі́ле по́ле
Сні́гомъ покоті́лось.
Війшо́въ съ ха́ти карбівни́чий,
Щобъ лі́сь огля́дити,
Та де́ тобі! таке́ лі́хо,
Що не ві́дно й сві́та.
»Э́ге, ба́чу, яка́ фúга!
Цуръ же ё́му зъ лі́сомъ!
Пі́ті вь ха́ту.... Що́ тамъ таке́?
Отъ і́хъ до-сто-бі́са!
Недо́бра і́хъ розно́сіла,
Мовъ спра́вді за ді́ломъ.
Ничі́поре! диві́сь лишéнь,

Які побілілі!«

— »Що, Москалі?... Ді Москалі?«

— »Що ти? схаменіся!«

— »Ді Москалі, лебідки?«

— »Та онъ, подивіся.«

Полетіла Катеріна

И не одяглася.

»Мабуть, добре Московщина

Въ тямкú їй далася!

Бо у ночі тільки й знає,

Що Москаля кліче.«

Черезъ пенькі, замéтами,

Летить, лédве діше.

Бóса стала середъ шляху,

Втéрлась рукавами.

А Москалі їй назúстрічъ,

Якъ одінъ, верхáми.

»Ліхо моé! дóле моя!«

До їхъ.... коли гляне —

Попéреду старшій іде.

»Любий мій Іване!

Сéрце моé кохáнее!

Ді ти такъ барівся?«

Та до ёго.... за стремéна....

А вінъ подивівся,

Та шпóрами коня въ бóки.

»Чогó жъ утікаєшъ?

Хибá забúвъ Катеріну?

Хибá не пізнаєшъ?

Подиві́ся, мій го́лубе,
 Подиві́сь на ме́не:
 Я Катру́ся тво́я люба.
 На́ що рвешъ стре́мена?«
 А ві́нь ко́ня поганя́е,
 Ніби-то й не ба́чить.
 »Постріва́й же, мій го́лубе!
 Диві́сь — я не пла́чу.
 Ти не пізна́въ мене́, Йва́не?
 Сэ́рце, подиві́ся,
 Ей же Бо́гу, я Катру́ся!«
 — *»Дура, атвяжися!*
Вазьмите прочъ безумную!«
 — *»Бо́же мій! Ива́не!*
 И ти мене́ покида́ешъ?
 А ти жъ присяга́вся!«
 — *»Вазьмите прочъ! Что́ жъ вы стали?*
 — *»Кого́? мене́ взяти?*
 За́ що жъ, скажи́, мій го́лубе?
 Ко́му хочъ отда́ти
 Свою́ Ка́трю, що до те́бе
 Въ садо́чокъ ході́ла, —
 Свою́ Ка́трю, що для те́бе
 Си́на породі́ла?
 Мій ба́течку, мій бра́тіку!
 Хочъ ти́ не цура́йся!
 На́ймичкою то́бі ста́ну....
 Зъ друго́ю коха́йся....
 Съ ці́лимъ сві́томъ.... Я забúду,

Що колись кохалась,
 Що одъ тебе сїна мала,
 Покрїткою стала....
 Покрїткою.... якїй соромъ!
 И за що я гїну!
 Покїнь мене, забудь мене,
 Та не кїдай сїна.
 Не покїнешъ?... Сєрце моє,
 Не втїкай одъ мене....
 Я вїнесу тобі сїна.«
 Кїнула стремєна
 Та вь хатїну. Вертаєтця,
 Несє ємў сїна.
 Несповїта, заплакана
 Сердєшна дитїна.
 »Ось-де вонó, подивїся!
 Дє жь ти? заховався?
 Утїкь!... немá!... Сїна, сїна
 Батько одцурався!
 Бóже ти мїй!... Дитя моє!
 Дє дїнусь сь тобóю?
 Москалики! голубчики!
 Возьмїть за собóю;
 Не цурайтесь, лебєдики:
 Вонó сиротїна;
 Возьмїть єгó та оддайте
 Старшóму за сїна.
 Возьмїть єгó.... бо покїну,
 Якъ батько покїнувъ, —

Бодай ёго не кідала
 Лихая година!
 Гріхомъ тебé на світь Бóжий
 Мати породила;
 Вироста́й же на сміхъ лю́дямъ!«
 На шляхъ положи́ла.
 »Остава́йся шука́ть ба́тька,
 А я вже шука́ла.«
 Та въ лісь зъ шля́ху, якъ навісна́!
 А дитя́ оста́лось,
 Пла́че бідне.... А Москаля́мъ
 Байду́же; мину́ли.
 Вонó й до́бре; та на ли́хо
 Лісні́чи почу́ли.

Біга Катря бо́са лісомъ,
 Біга та голо́сить;
 То прокли́на сво́го Йва́на,
 То пла́че, то про́сить.
 Вибіга́е на возлі́ссе;
 Круго́мъ подиві́лась,
 Та въ яръ.... біжи́ть.... середъ ста́ву
 Мо́вчки опині́лась.
 »Приймі́, Бо́же, мою́ ду́шу,
 А ти — мо́е тіло!«
 Шубо́всть въ во́ду!... По-підъ ле́домъ
 Геть загуркоті́ло.

Чорнобріва Катері́на

Найшла, що шукала.
 Дунувъ вітеръ по-надъ ставомъ —
 И сліду не стало.

То не вітеръ, то не буйний,
 Що дуба ламає:
 То не лихо, то не тяжке,
 Що мати вмирає;
 Не сироти малі діти,
 Що неньку сховали:
 Имъ зосталась добра слава,
 Могіла зосталась.
 Засміютьця зліі люде
 Малій сиротині;
 Вілле слези на могілу —
 Серденько спочине.
 А тому, тому на світі,
 Що ёму зосталось,
 Кого батько и не бачивъ,
 Мати одцуралась?
 Що зосталось байстриюкові?
 Хто зъ нимъ заговорить?
 Ні родини, ні хатини;
 Шляхи, піски, горе....
 Панське личко, чорні брови....
 На що? Щобъ пізнали!
 Змалёвала, не сховала....
 Бодай полиняли!

V.

Ишо́въ кобза́рь до Кі́ева
Та сівъ спочива́ти.
Торби́нками обвішаний
Їго́ повожа́тий.
Мале́ дитя́ коло ёго
На со́нці куняе,
А тимъ ча́сомъ старій кобза́рь
Ису́са співа́е.
Хто йде, іде — не ми́нае:
Хто бу́бликъ, хто гро́ши;
Хто старо́му, а дівча́та
Шажо́къ міхоно́ші.
Задівля́тця чорнобро́ві —
И бо́се, и го́ле.
»Дала́«, ка́жуть, »бровеня́та,
Та не дала́ доли!«

Іде шля́хомъ до Кі́ева

Берлінъ шестернею,
А въ берліні господія
Съ паномъ и семъею.
Опинівся противъ старцівъ —
Курява лягае.
Побігъ Івасъ, бо зъ віконця
Рукóю махае.
Дае грóши Івасеві,
Диву́етця пáні.
А панъ глянóувъ.... одверну́вся....
Пізна́въ препогáний,
Пізна́въ тії кáрі óчи,
Чóрні бровевя́та....
Пізна́въ ба́тько свогó сина,
Та не хóче взяти.
Пита́ пáні, якъ зовéтця?
»Івасъ.« — *«Какой милай!»*
Берлінъ рúшивъ, а Івася
Курява покрíла....
Полічíли, щó достáли,
Встáли сiромáхи,
Помолíлись на східъ сóнця,
Пішли́ по-надъ шляхомъ.

НАЙШИЧВА.

НАЙМИЧКА.

ПРОЛОГЪ.

У неділю въ-ранці рано
Поле крілося туманомъ;
У тумані, на могілі,
Якъ тополя, похилилась
Молодиця молодая.
Щось до лоня пригортає
Та съ туманомъ розмовляє:

»Ой тумане, тумане —
Мій латаний талане!
Чому менé не сховаешъ
Оттуть середъ лану?
Чому менé не задавишъ?
У зéмлю не вдавишъ?
Чому мвині злóі дóлі,

Чомъ віку не збáвишъ?
 Ні, не даві, тумáночку!
 Сховáй тільки въ полі,
 Щобъ ніхтó не знáвъ, не бáчивъ
 Моéі недóлі!...
 Я не одна, — есть у мене
 И бáтько, и мáти....
 Есть у мене.... тумáночку,
 Тумáночку, брáте!...
 Дитя моé, мій сiночку,
 Нехрiщений сiну!
 Не я тебе христiтиму
 На лихú годiну;
 Чужi люде христiтимуть,
 Я не бúду знáти,
 Якъ и зовúть.... Дитя моé!
 Я була багáта....
 Не лáй мене; молiтимусь,
 Изъ сáмого нéба
 Дóлю вiплачу слéзáми
 И пошлю до тебе.«

Пішла по́лемъ ридáючи,
 Въ тумáні ховáлась,
 Та крiзь слéзи тихéсенько
 Про вдову́ співа́ла,
 Якъ удовá въ Дуна́єві
 Спiвiвъ поховáла:

»Ой у полі моги́ла;
Тамъ удова́ ходи́ла,
Тамъ ходи́ла-гуля́ла,
Тру́ти-зи́лля шука́ла.
Тру́ти-зи́лля не найшла́,
Та сини́въ дво́хъ привела́,
Въ кита́ечку пови́ла
И на Дуна́й однесла́:
»Ті́хий, ті́хий Дуна́й!
»Моі́хъ діто́къ забавля́й.
»Ти, жо́втенький пісо́къ!
»Нагоду́й моі́хъ діто́къ;
»Искупа́й, испові́й,
»И собо́ю укрий!«

I.

Бувъ собі дідъ та баба.
Зъ давнёго давна, у гаі надъ ставомъ,
У-дво́хъ собі на ху́торі жили,
Якъ діточо́къ дво́е, —
Усю́ди обо́е.
Ще зъ-ма́лечку у-дво́хъ ягня́та пасли,
А по́тімъ побра́лися,
Худо́би діжда́лися, —
Придба́ли ху́тиръ, ста́въ и млі́нъ,
Садо́къ у гаі розвेलі́
И па́сіку чима́лу, —
Все́го надба́ли.
Та діточо́къ у їхъ Бігъ-ма,
А смерть съ ко́сою за плечі́ма
Хто́ жъ їхъ ста́рість привіта́е,
За дити́ну ста́не?
Хто́ запла́че, похова́е?

Хто д'ушу спом'яне?
Хто поживе добро ч'єстно,
Въ добрую год'ину,
И згадає дякуючи,
Якъ своя дит'ина?...
Т'яжко д'ит'ей годувати
У безв'єрх'ий х'ат'і,
А щ'є г'ірше стар'іт'ися
У б'ілихъ пал'атахъ, —
Стар'іт'ися, ум'ірати,
Добро покидати
Чуж'імъ людамъ, чуж'імъ д'ітямъ
На см'іхъ, на ростр'ату!

II.

И дідъ, и баба у неділю
На пріспі въ-двохъ собі сиділи
Гарненько, въ білихъ сорочкахъ.
Сіяло сонце въ небесахъ;
А ні хмаріночки, та тихо,
Та любо, якъ у раі.
Сховалося у серці лихо,
Якъ звірь у темнімъ гаі.

Въ такімъ раі, чого бъ, бачця,
Старімъ сумувати?
Чи то давне якé лихо
Прокінулось въ хаті?
Чи вчорашне, задавлене
Зновъ заворушилось,
Чи ще тільки заклінулось —
И рай запалило?

Не зна́ю, що́ и після чо́го
 Старі суму́ють. Мо́же, вже
 Отсе́ збира́ютця до Бо́га,
 Та хто вь далéкую дорóгу
 Имь до́бре ко́ней запряже́?

»А хто насъ, На́сте, похова́е,
 Якъ помремó?«

— »Богъ зна́е!

Я все отсе́ міркува́ла,
 Та ажъ сүмно ста́ло:
 Одино́кі зоста́рились....
 Кому́ понадба́ли
 Добра́ сєго́?...«

— »Стрива́й лишень!

Чи чу́ешъ? щось пла́че
 За ворітьми.... мовъ диті́на!
 Побіжі́мъ лишъ!... Ба́чишъ?
 Я вга́дувавъ, що щось бу́де!«

И ра́зомъ схопи́лись
 Та до воріть.... Прибіга́ють —
 Мо́вчки зупини́лись.
 Передъ са́мимъ перелáзомъ
 Диті́на спові́та —
 Та й не ту́го, й нове́нькою
 Свити́ною вкритá;
 Бо то ма́ти сповивáла —
 И літомъ укритá

Оста́ннєю свитино́ю!...
 Диві́лись, моли́лись
 Старі мої. А серде́шне
 Нена́че блага́е:
 Віпру́чало рученя́та
 Й до їхъ прости́га́е
 Мани́усінькі... и замо́вкло,
 Нена́че не пла́че,
 Ті́лько пхи́ка.

»А що́, На́сте?
 Я й каза́в! Отъ, ба́чишъ?
 Отъ и тала́нъ, отъ и до́ля,
 И не одино́кі!
 Бері́ жъ лишéнь та сповива́й....
 'Ачъ яké, не вро́ку!
 Несі́ жъ вь ха́ту, а я ве́рхи
 Ки́нусь за кума́ми
 Вь Горо́дище.«

Чу́дно я́кось
 Діетця міжъ на́ми!
 Оди́нъ си́на прокли́на́е,
 Съ ха́ти виганя́е,
 Дру́гий свічечку, серде́шний,
 По́томъ заробля́е
 Та рида́ючи стано́вить
 Передъ обра́зами —
 Нема́ діте́й!... Чу́дно я́кось
 Діетця міжъ на́ми!

III.

Ажъ три пари на радоцахъ
Кумівъ назбірали,
Та въ-вечері й охристїли
И Мъркомъ назвали.
Росте Мърко. Старі мої
Не знають, де діти,
Де посадить, де положить
И що зъ нимъ робити.
Минае рікъ. Росте Мърко —
И дійна коро́ва
У ро́скоші купа́етця.
Ажъ ось чорнобро́ва
Та молодá, білолиця
Прийшла молоді́ця
На той ху́тірь благодáтний
У ва́йми просітьця.

»А що жъ?« ка́же, »возьмімъ, На́сте.«

— »Возьмімо, Трохіме,
 Бо ми старі, нездужаемъ,
 Та такі й дитина,
 Хоча вонó вже й підросло,
 Та все жъ такі треба
 Коло ёго піклуватись.»

— »Та вонó-то треба,
 Бо й я свою вже часточку
 Проживъ, слава Бóгу, —
 Підтоптався. Такъ щó жъ, теперъ,
 Щó візьмешъ, небóго?
 За рікъ, чи якъ?»

— »А щó дастé.»

— »Э, ні! треба знати,
 Треба, дочко, лічить плату,
 Зарóблену плату,
 Бо скáзано: хто не лічить,
 То той и не має.
 Такъ оттакъ хиба, небóго?
 Ні ти насъ не знаєшъ,
 Ні ми тебе. А поживешъ,
 Роздівисся въ хаті,
 Та й ми тебе побачимо, —
 Оттоді й за плату.
 Чи такъ, дочко?»

— »Дóбре, дядьку.»

— »Прóсимо жъ у хату.»

Поеднались. Молодиця

Ра́да та весéла,
 Ніби съ па́номъ повінча́лась,
 Закупи́ла се́ла.
 И у ха́ті, и на дво́рі,
 И коло скоти́ни,
 У-вече́рі и въ-до́світа;
 А коло дити́ни
 Такъ и па́да, ніби ма́ти;
 Въ б́удень и въ неділю
 Голово́ньку ёму́ зми́е,
 Ї соро́чечку білу
 Що-де́нь Бо́жий надіва́е.
 Гра́етця, співа́е,
 Ро́бить во́зики, а въ свя́то,
 То й зъ ру́къ не спуска́е.
 Диву́ютця старі мої
 Та мо́лятця Бо́гу.
 А найми́чка невсипу́ща
 Що-вече́рть, небо́га,
 Свою́ до́лю проклина́е,
 Тя́жко-ва́жко пла́че;
 И ніхто́ того́ не чу́е,
 Не зна́е й не ба́чить,
 Опрі́чь Ма́рка мале́нького.
 Такъ воно́ не зна́е,
 Чого́ найми́чка слёза́ми
 Ёго́ умива́е.
 Не зна́ Ма́рко, чого́ вона́
 Такъ ёго́ цілу́е, —

Самá не ззість и не допъе,
Їго нагодѹе.
Не зна́ Мáрко, якъ въ колісці
Ча́сомъ середъ но́чи
Прокі́нетця, ворухне́тця, —
То вона́ вже скóчить
И укріе й перехрі́стить,
Ті́хо заколі́ше:
Вона́ чу́е съ ті́ хáти,
Якъ диті́на ді́ше.
Въ-ра́нці Мáрко до на́ймички
Ру́чки простяга́е
И ма́мою невсипу́щу
Га́нну велича́е....
Не зна́ Мáрко, росте́ собі,
Росте́, вироста́е.

IV.

Чимáло літь переверну́лось,
Воді чимáло утекло́;
И въ ху́тірѣ ліхо заверну́ло,
И слізь чимáло принесло́.
Бабúсю На́стю поховáли
И лédве-лédве одвола́ли
Трохи́ма діда. Прогуло́
Прокля́те ліхо, та й засну́ло.
На ху́тірѣ зно́ву благодáть
Зь-за гаю те́много верну́лась
До діда въ хáту спочивáть.

Уже́ Ма́рко чумаку́е
И въ-осені́ не ночу́е
Ні підъ хáтою, ні въ хáті....
Кого́-не́будь трéба свáтатъ.
»Кого́ жъ би тутъ?« старій дúма

И прóсить порáди
 У нáймички. А нáймичка
 До царівни бѣ рáда
 Слатъ старості: »Трѣба Мáрка
 Самóго спитáти.«
 — »Дóбре, дóчко, спитáємо,
 Та й бóдемо свáтать.«

Роспитáли, порáдились,
 Та й за старостáми
 Пішóвѣ Мáрко. Вернóлися
 Люде зѣ рушникáми,
 Зѣ святímѣ хлѣбомѣ обміненимѣ.
 Пáнну у жупáні,
 Такú крáлю вѣсватали,
 Що хочѣ за гетьмáна,
 То не сóромѣ. Оттакé-то
 Дѣво запопáли!

»Спасібі вамѣ!« старій кáже.
 »Тепѣрѣ, щобѣ ви знáли,
 Трѣба крáю доводити,
 Коли й дѣ вѣнчáти,
 Та й весілле. Та ще óсь що:
 Хтó вѣ насѣ бóде мáти?
 Не дожилá моя Нáстя!...«
 Та й залівсь слѣзáми.
 А нáймичка, у порóгу,

Вхопілась рука́ми
За одвірокъ, та й зомліла.
Ті́хо ста́ло въ ха́ті;
Ті́лько на́ймичка шепта́ла:
»Ма́ти... ма́ти... ма́ти!«

V.

Черезъ тїждень молодїці
Коровай мїсїли
На хўторї. Старїй батько
Зь усієї сїли
Зь молодїцями танцює
Та двірь вимїтає;
Та прохóжихъ, проїжжачихъ
У двірь закликає,
Та вареною частує,
На весїлє прóсить.
Знай бігає, а само́го
Лéдвє нóги нóсять.
Скрїзь гармїдерь та реготня,
Вь хатї и на двóрї.
И жолобї вїкотили
Зь нóвої комóри.
Скрїзь пóранне: печуть, вáрять,
Вимїтають, мїють....

Та все чужі. Дѣ жъ наймичка?
 На прѡщѹ у Кіевѣ
 Пішла Ганна. Благавѣ старій,
 А Мάρко ажъ плакавѣ,
 Щобѣ була вона за матірѣ.
 »Ні, Мάρку, ні яко
 Мині матірѣю сидіти:
 То багаті люде,
 А я наймичка.... ще й съ тебе
 Сміятися бѹдуть.
 Нехай Бѡгѣ вамѣ помагае!
 Пійдѹ помолѹся
 Усімѣ святімѣ у Кіеві,
 Та й знѡву вернѹся
 Вѣ вашѹ хату, якѣ приймете.
 Пѡки маю сїли,
 Трудїтимусь....«

Чїстимѣ сѣрцемѣ
 Поблагословїла
 Свогѡ Мάρка.... заплакала
 Й пішла за ворѡта.

Розвернѹлося весїлле.
 Музїкамѣ робѡта
 И підкѡвамѣ. Варѣною
 Столі й лави мїють.
 А наймичка шкандибаеть,
 Поспїшае вѣ Кіевѣ.
 Прийшла вѣ Кіевѣ — не спочїла,

У міщанки ста́ла,
 Наняла́ся носіть во́ду,
 Бо гро́шей не ста́ло
 На ака́фистъ у Варва́ри.
 Носі́ла-носі́ла,
 Кіпъ изъ вісі́мъ заробі́ла
 Й Ма́ркові купи́ла
 Святú ша́почку въ пеще́рахъ
 У Йва́на свято́го,
 Щобъ голова́ не боли́ла
 Въ Ма́рка молодо́го;
 И пе́рстеникъ у Варва́ри
 Неві́стці доста́ла,
 И, всі́мъ святі́мъ поклоні́вшись,
 Додо́му верта́лась.

Верну́лася. Катери́на
 И Ма́рко зострі́ли
 За ворітьми́, ввели́ въ ха́ту
 Й за сті́ль посади́ли;
 Напова́ли й годувáли,
 Про Ки́евъ пита́ли,
 И въ ко́мнаті Катери́на
 Одпочі́ть посла́ла.

»За́ що вони́ мене́ люблять?
 За́ що поважа́ють?
 О Бо́же мій милосе́рдний!
 Мо́же, вони́ зна́ють....

Мóже, вони догадались....

Ні, не догадались;

Вони добрі....»

И наймичка

Тяжко заридала.

VI.

Трічи кріга замерзала,
Трічи роставала,
Трічи наймичку у Києвъ
Катря провожала,
Такъ якъ матірѣ; и въ четвѣртий
Провелá небóгу
Ажъ у поле, до могили,
И молила Бóга,
Щобъ швиденько верталася,
Бо безъ неї въ хаті
Якось сѹмно, ніби мати
Покінула хату.

Після Пречистої въ неділю,
Та після Пѣршої, Трохімъ
Старій сидівъ въ сорóчці білій,
Въ брилі, на пріспі. Передъ імъ
Зъ собакою унóчокъ грався,

А внучка въ юпку одяглась
 У Катрину и ніби йшла
 До діда въ гості. Засміявсь
 Старій и внучку привітавъ,
 Неначе справді молодіцю.
 »А де жъ ти діла палянцію?
 Чи, може, въ лісі хто однявъ?
 Чи по-просту — забула взяти?...
 Чи, може, ще й не напекла?
 Э, соромъ, соромъ, лепська мати!
 Ажъ зиркъ, — и наймичка ввійшла
 На двіръ. Побігъ стрічати
 Зъ онуками своєю Ганну.
 »А Марко въ дорозі?«
 Ганна діда питалася.
 — »Въ дорозі ще й досі.«
 — »А я ледве доплелася
 До вашої хати.
 Не хотілось на чужині
 Одній умірати!
 Колибъ Марка діждатися....
 Такъ щось тяжко стало!«
 И внучатамъ изъ клучочка
 Гостинці виймала:
 И хрестики, й дукачики,
 Й наміста разочокъ
 Ориночці, и червоний
 Зъ фольги образочокъ,
 А Карпові соловейка

Та кóниківъ páру,
И четвѣртий уже пѣрстень
Святóї Варвáри
Катерíні, а дiдовi
Изъ вóску святóго
Три свiчечки; а Мáрковi
И собi нiчóго
Не принеслá: не купiла,
Бо грóшей не стáло,
А заробiть нездúжала.
»А ось ще остáлось
Шiвъ-бúбличка!«

И по шматóчку
Дiтямъ роздiлiла.

VII.

Ввійшла въ хату. Катеріна
Й но́ги уміла
Й полудновать посадила.
Не пи́ла й не іла
Моя́ Га́нна.

»Катеріно!
Ко́ли въ насъ неділя?«
— »Після́ за́втра.«
— »Тре́ба бу́де

Ака́фистъ наняти
Микола́еві свято́му
Й на часточку да́ти;
Бо щось Ма́рко забарі́вся....
Мо́же, де въ дорозі́
Занеду́жавъ, сохрáníть Бо́же!«
Й пока́пали слёзи
Зъ старі́хъ очей замученихъ.
Ледве-ледве встала

Изъ-за стола.

»Катеріно!

Не та вже я стала:
Зледащила, нездужаю
И на но́ги вста́ти.
Тяжко, Ка́тре, умірати
Въ чужій те́плій ха́ті!»

Занедужала небо́га.
Уже́ й причаща́ли,
Й маслосвя́тиє служі́ли, —
Ні, не помага́ло.
Старій Трохі́мъ по надві́рью,
Мовъ убі́тий, ходи́ть.
Катері́на зъ боля́щої
И очей не зводи́ть;
Катері́на коло не́ї
И дню́е й ночу́е.
А тимъ ча́сомъ сичі́ въ-ночі
Не до́бре віщу́ють
На комо́рі. Боля́щая
Що-день, що-годи́на,
Ле́две чу́ти, пита́етця:
»До́ню Катері́но!
Чи ще Ма́рко не при́хавъ?
Охъ, якъ-би́ я зна́ла,
Що діжду́ся, що побáчу,
То ще́ бь подожда́ла!»

VIII.

Иде́ Ма́рко съ чу́мака́ми,
Иду́чі співа́е,
Не поспіша́ до госпо́ди —
Во́лі по́паса́е.
Везе́ Ма́рко Ка́теріні
Су́кна́ дорого́го,
А ба́тькові ші́тий по́ясъ
Шо́вку че́рвоного́,
А на́ймичці на о́чіпокъ
Па́рчі зо́лотої
И че́рвону́ до́бру ху́стку
Зъ бі́лою габо́ю,
А ді́точка́мъ че́реві́чки,
Фі́гъ та ви́ногра́ду,
А всі́мъ вку́пі че́рвоного́
Вина́ съ Ца́рігра́ду
Віде́рть съ тро́е у ба́рілі,

И кавяру зъ Дону, —
 Всёго везе, та не знае,
 Що діетця дома!

Иде Марко, не журитця.
 Прийшовъ — слава Богу!
 И ворота одчиняе,
 И молитця Богу.
 »Чи чуюшь ти, Катерино?
 Біжи зустрічати!
 Уже прийшовъ! біжи швидче!
 Швидче веди въ хату!...
 Слава тобі, Спасителю!
 Насілу діждала!«
 И *Отче нашъ* тихо-тихо,
 Мовъ крізь сонъ, читала.

Старій воли випрягае,
 Занози ховае
 Мерезані, а Катруся
 Марка оглядае.
 »А де жъ Ганна, Катерино?
 Я пакъ и байдуже!
 Чи не вмёрла?«

— »Ні, не вмёрла,
 А дуже нездужа.
 Ходімъ лишень въ малу хату,
 Поки випрягае

Воли́ ба́тько: вона́ тебе́,
 Ма́рку, дожида́е.»

Ввійшо́въ Ма́рко въ ма́лу хату́
 И ставъ у поро́гу....
 Ажъ зляка́вся. Га́нна шéпче:
 »Сла́ва.... сла́ва Бо́гу!
 Ходи́ сюди́, не ляка́йся....
 Вийди, Ка́тре, съ хати́:
 Я щось ма́ю роспита́ти,
 Де-що росказа́ти.»

Вийшла съ хати́ Катери́на,
 А Ма́рко схили́вся
 До на́ймички у го́лови.
 »Ма́рку! подиви́ся,
 Подиви́ся ти на ме́не:
 Ба́чъ, якъ я змарніла?
 Я не Га́нна, не на́ймичка,
 Я....»

Та й за́німіла.

Ма́рко пла́кавъ, дивува́вся.
 Зновъ о́чи одкри́ла,
 Пі́льно, пі́льно подиви́лась —
 Сле́зи покоті́лись.
 »Прости́ мене́! Я кара́лась
 Весь ві́къ въ чу́жій хати́....
 Прости́ мене́, мій си́ночку!

Я.... я тво́я ма́ти.»

Та й замо́вкла....

Зомлі́въ Ма́рко,

Й зе́мля задрижа́ла.

Проки́нувся.... до ма́тери —

А ма́ти вже спа́ла!

РАЙДАМАРИ.

ГАЙДАМАКИ.

ИНТРОДУКЦІЯ.

Була колись шляхетчина,
Вельможная пані;
Мірялася зъ Москалями,
Зъ Ордою, зъ Султаномъ,
Зъ Німотою.... Було колись....
Та що не минає?
Було, шляхта, знай чванитця,
День и ніч гуляє
Та королёмъ коверзѹе....
Не кажѹ Степаномъ,
Абѹ Яномъ Собіескимъ:
Ті два незвичайні, —
А іншими. Неборáки
Мѹвчки панувáли.
Сѹйми, сѹймики ревіли,

Сусіде мовчали,
 Дивілися, якъ королі
 Изъ Пóльщи втікають,
 Та слухали, якъ шляхétство
 Нависне гукáе.

»Nierozwalam! nierozwalam!«

Шляхта репетує,
 А магнати палять хати,
 Шабелькі гартують.

Дóвго такé робилося,
 Поки не въ Варшаві
 Запанувавъ надъ Ляхами
 Понятóвський жв́авий.

Запановавъ, та й думавъ шляхту
 Приборкати трóшки.... не зумівъ!
 Хотівъ добра, якъ дітямъ мáти,
 А мóже й щé чо́го хотівъ.
 Еди́не сло́во nierozwalam
 Хотівъ у шляхти одібра́ть,
 А по́тімъ.... Пóльща запала́ла,
 Шляхта сказа́лася.... Кричя́ть:
 »Сло́во гонóру, да́рма пра́ця!
 Пога́нець, найми́ть Москаля!«
 На гвалть Пула́вського и Па́ца
 Вста́е шляхéтская земля,
 И — разо́мъ сто конфедера́цій.
 Розбри́лись конфедерáти
 По Пóльщі, Воли́ні,
 По Литві, по Молдава́нахъ

И по Україні;
Розбріліся, та й забули
Волю рятувати,
Полигалися зъ Жидами,
Та й ну руйнувати.
Руйнували, мордували,
Церквами топчили....
А тимъ часомъ Гайдамаки
Ножі освятили.

Г А Л А Й Д А .

»Яремо! гэршъ-ту, Хамівъ сїну?
Підї кобілу приведї,
Подай патїнки господїні
Та принесї минї водї,
Вїмети хату, внесї дрóва,
Посїпъ индїкамъ, гúсямъ дай,
Підї до лєху, до корóви,
Та швїдче, Хаме!... Постривай!
Підешъ упóравшись въ Вільшáну:
Імóсті трéба. Не барїсь.«
Пішóвъ Ярема, похилївсь.

Оттáкъ урáнци Жидъ погáний
Надъ козакóмъ коверзувáвъ.
Ярема гнўвсь, бо не знавъ,
Не знавъ сіромáха, що віросли крїла,
Що нéба достáне, колї полетїть,

Не знавъ, нагинавсья....

О Бóже мій мїлий!

Тяжко жить на світі, а хочетця жить:

Хочетця дивїтись, якъ сóнечко сїє,

Хочетця послухать, якъ мóре заграє,

Якъ пташка щибéче, байра́къ гомонїть,

Або́ чорнобрїва въ гаю́ заспїває....

О Бóже мій мїлий, якъ вéсело жить!

Сиротá Яре́ма, сиротá убо́гий:

Нї сестри́, нї брата́, нїкого́ нема́!

Попїхачь жидівський, вірісь у поро́гу;

А не клене́ до́лі, люде́й не займа́.

Та й за́ що їх ла́ять? хиба́ вони зна́ють,

Кого́ тре́ба гла́дить, кого́ катува́ть?

Нехай бенкету́ють.... У їх до́ля дба́є,

А сироті́ тре́ба само́му придба́ть.

Трапля́етця, ча́сомъ тихе́нько запла́че,

Та й то не одъ то́го, що се́рце боли́ть:

Що-небу́дь згада́є, або́ що побачи́ть....

Та й зно́ву до пра́ці. Отта́къ тре́ба жить!

На́ що ба́тько, ма́ти, висóкі пала́ти,

Коли́ нема́ се́рця зъ се́рцемъ розмовля́ть?

Сиротá Яре́ма — сиротá бага́тий,

Бо е́сть кимъ запла́кати, е́сть кимъ заспїва́ть:

Есть ка́риі о́чи — якъ зіроньки́ ся́ють,

Бїлі рученя́та — мліють-обніма́ють,

Есть сѣрце еди́не, сѣрденько дівоче,
Що пла́че, сміє́тця, якъ вінъ тогó хóче.

Оттакий-то мій Яре́ма,

Сирота́ багáтий.

Такимъ и я коли́сь-то б́увъ.

Мину́ло, дівча́та....

Мину́лося, розі́йшло́ся,

И слі́ду не ста́ло.

Сѣрце мліе, якъ згада́ю....

Чому́ не оста́лось?

Чому́ не оста́лось, чому́ не вита́ло?

Легше́ було́ б́ь слѣ́зи, журбу́ вилива́ть.

Люде́ одібра́ли, бо і́мъ було́ ма́ло.

»На́ що ё́му до́ля? тре́ба закопа́ть:

Вінъ и такъ багáтий....«

Багáтий на ла́ти

Та на дрі́бні слѣ́зи — бода́й не втира́ть!

До́ле мо́я, до́ле! де́ тебе́ шука́ть?

Верни́ся до ме́не, до мо́єї ха́ти,

Або́ хочъ присни́ся.... не хóчетця спа́ть.

Виба́чайте, лю́де до́брі:

Мо́же не до ла́ду,

Та прокля́те ли́хо-злі́дні

Кому́ не зава́дить?

Мо́же, ще разъ зустрі́немо́сь,

По́ки шкандиба́ю

За Яре́мою по світу,

А мо́же.... й не зна́ю.

Ліхо, люде, всюди ліхо,
 Нігде пригорну́тьця:
 Куди́, ка́же, хі́лить до́ля,
 Туди́ й тре́ба гну́тьця, —
 Гну́тьця мо́вчки, усміха́тьця,
 Щобъ люде не зна́ли,
 Що на се́рці захо́вано,
 Щобъ не привіта́ли.
 Бо їхъ ла́ска.... неха́й сні́тця
 Тому́, вь ко́го до́ля,
 А сироті щобъ не сні́лась,
 Не сні́лась ніко́ли!
 Тя́жко, ну́дно роска́зувать,
 А мовча́ть не вмію.
 Вилива́йся жъ, сло́во-слёзи:
 Со́нечко не гріе,
 Не вісушить. Поділю́ся
 Моїми слёза́ми....
 Та не зъ бра́томъ, не зъ сестро́ю —
 Зъ ні́мими стіна́ми
 На чужі́ні.... А по́ки що́,
 До корчмі́ верну́ся,
 Що́ тамъ ро́битця.

Жидю́га

Дріжа́ть, изігну́вшись
 Надъ каганце́мъ: лічить гро́ши
 Коло́ ліжка, кля́тий.
 А на ліжку.... охъ, ажъ ду́шно!...

Білі рученята
Роскідала, розкрилася....
Якъ квіточка въ гаю,
Червоніє; а пазуха....
Пазухи немає —
Розірвана.... Мабуть, душно
На перині спати
Одинокій, молоденькій;
Ні съ кимъ розмовляти, —
Одна шепче. Несказанно
Гарна нехрищена!
Отто дочка, а то батько —
Чортова кишэня.
Старá Хайка лежить долі,
Въ перинахъ поганихъ.
Де жъ Ярема? Взявши торбу,
Потягъ у Вільшану.

КОНФЕДЕРАТИ.

»Одчиняй, проклятий Жіде!
Бо будешь бітий.... одчиняй!
Ламайте двѣри, поки вийде
Старій паскúда!«

— »Постривай!

Стривайте, заразь!«

— »Нагаями

Свиняче úхо! Жартувать,
Чи щó, ти хочешь?«

— »Я? съ панáми?

Крий Бóже! заразь, дайте встать,
Ясновельмóжні (нішкомъ — свíні).«

— »Пáне полкóвнику, ламай!«

Упáли двѣри.... а нагай

Малюе вдовжъ жидівську спíну.

»Здорóвъ, свíне, здорóвъ, Жіде,

Здорóвъ, чóртівъ сíну!«

Та нагаемъ, та нагаемъ.

А Жидъ зогнувъ спину:

»Не жартуйте, мості-пане!«

— »Добрі-вечірѣ, въ хату!

Ще разъ шельму! ще разъ!... годі!

Вибачай, проклятий!

Добрі-вечірѣ! а дѣ дочка?«

— »Умерла, панове.«

— »Лжешъ, Іудо! нагаями!«

Посіпались знову.

»Ой паночки-голубчики,

Ей-Богу, не мае!«

— »Брешешъ, шельмо!«

— »Коли брешу,

Нехай Богъ карае!«

— »Не Богъ, а ми. Признавайся!«

— »На що бѣ мавъ ховати,

Якъ-бѣ жѣва? Нехай, Боже,

Щобъ я бувъ проклятий!...«

»Ха, ха, ха, ха!... Чортъ, панове,

. співае.

Перехристѣсь!«

— »Якъ же вонó?

Далебі не знаю.«

— »Оттакъ, дивѣсь!...«

Ляхъ христѣтця,

А за нимъ Іуда.

»Браво! браво! охристѣли.

Ну, за такѣ чудо

Могоричу, мості-пане!

Чуешъ, охрищёний?

Могоричу!»

— »Заразъ, заразъ!»

Ревуть, мовъ скажені,

Ревуть Ляхи, а поставець

По столу гуляе.

»Еще Польша не згинела!»

Хто-куди гукáе.

»Давай, Жиде!»

Охрищёний

Изъ лёху та въ хату

Знай шмигляе, наливае;

А конфедерати

Знай гукáють: »Жиде! меду!»

Жидъ не схаменётця.

»Де цимбáли? грай, псявіро!»

Ажъ корчма́ трясётця —

Краковя́ка оддира́ють,

Вáльса та мазу́ра.

И Жидъ гляне та нищечкомъ:

»Шляхецька нату́ра!»

— »Дóбре, гóді! теперъ сивáй!»

— »Не вмiю, ей Бóгу!»

— »Не божись, собáча шкúро!»

— »Якú жъ вамъ? Небóгу?»

»Була́ колiсь Гáндзя,

»Калiка небóга,

»Божiлася, молилася,

»Що боліли но́ги;
 »На па́нщину не ході́ла,
 »А за паробка́ми
 »Тихе́сенько, гарне́сенько
 »Помі́жъ буръя́нами.«

— »Го́ді! го́ді! це пога́на:
 Схизма́ти співа́ють.«

— »Яко́і жъ вамъ? хиба́ оцю́?
 Стрива́йте, згада́ю....

»Передъ па́номъ Хвѣ́доромъ
 »Хо́дить Жи́дъ хо́доромъ,
 »И задко́мъ
 »И передко́мъ
 »Передъ па́номъ Хведі́ркомъ«.

— »До́бре, го́ді! тепе́рь платі́!«

— »Жарту́єте, па́не:

За́ що платі́ть?«

— »Що слуха́ли.

Не криві́сь, пога́ний!

Не жарту́ємъ. Дава́й гро́ши!«

— »Де́ міні і́хъ взя́ти?

Ні ше́ляга; я па́нською

Ла́скою бага́тий.«

— »Лжешъ, соба́ко! признава́йся!

А ну́те, панове́,

Батога́ми!«

Засвистіли,
 Хрїстять Лейбу знову.
 Періщили, періщили,
 Ажъ пір'є летіло....
 »Ей же Бóгу, ні шéляга!
 Іжте моé тіло!
 Ні шéляга! гвалтъ! рятуйте!«
 — »Ось ми порятуюемъ.«
 — »Постривайте, я щось скажý.«
 — »Почуюемъ, почуюемъ,
 Та не бреші́, бо, хочъ здóхни,
 Брехня́ не помóже.«
 — »Ні, въ Вільшáній....«
 — »Твої грóши?«
 — »Моі!... ховай Бóже!
 Ні, я кажý, що въ Вільшáній....
 Вільшáнські схизмати
 По три сéм'ї, по чоті́рі
 Живу́ть въ одній хáті.«
 — »Ми це зна́емъ, бо ми самі́
 Їхъ такъ очухра́ли.«
 — »Та ні, не те.... вибача́йте....
 Щобъ ли́ха не зна́ли,
 Щобъ вамъ грóши присни́лися....
 Ба́чте, у Вільшáній
 У костёлі.... у тítаря....
 А дочка́ Окса́на!
 Ховай Бóже! якъ па́нночка!
 Що́-то за хоро́ше!

А червінцівъ! хочъ не ёго,

Такъ що? абі гроши.»

— »Абі гроши, однаково!

Правду Лейба каже;

А щобъ певна була правда,

Нехай шляхъ покаже.

Одягайся!»

Поїхали

Ляхі у Вільшану.

Одінъ тільки підъ лавою

Конфедератъ п'яний

Нездужа встать, а курника,

П'яний й веселий:

.

—

ТИТАРЬ.

»У гаю, гаю,
Вітру немає;
Місяць високо,
Зіронькі сяють.
Вийди, серденько, —
Я виглядаю;
Хочь на годину,
Моя рибчино!
Виглянь, голубко,
Та поворокуємъ,
Та посумуємъ;
Бо я далеко
Сю нічь мандрую.
Виглянь же, пташко,
Моє серденько,
Поки близенько,
Та поворокуємъ....
Охъ, тяжко, важко!»

Отта́къ, хóдя по-підъ га́емъ,
 Яре́ма співа́е,
 Вигляда́е; а Окса́ни
 Нема́е, нема́е.
 Зо́ри сяю́ть; середъ не́ба
 Світи́ть білоли́ций;
 Верба́ слуха́ солове́йка,
 Ді́витця въ крини́цю;
 На ка́ліні, надъ водо́ю,
 Такъ и ви́лива́е,
 Нена́че зна, що дівчи́ну
 Коза́къ вигляда́е.
 А Яре́ма по доли́ні
 Ле́двє - ле́двє хóдить,
 Не ді́витця, не слуха́е....

»На щó мині вродá,

Ко́ли нема́ щáстя, ко́ли нема́ до́лі?
 Літа́ молоді́ї ма́рно пропаду́ть.
 Оди́нь я на сві́ті — стеблó середъ по́ля;
 Ёго́ буйні вітри по́лемъ рознесу́ть:
 Такъ и мене́ лю́де не зна́ють, де діти.
 За́ що жъ одцура́лись? що я сирота́.
 Одно́ було́ се́рце, одно́ на всі́мъ сві́ті,
 Одна́ душа́ щі́ра, та ба́чу, що й та́,
 Що й та́ одцура́лась.»

И хлі́нули слёзи.

Попла́кавъ серде́га, уте́рь рукаво́мъ.
 »Остава́йся здоро́ва. Въ далéкій дорóзі
 Найдú або́ до́лю, або́ за Дніпро́мъ

Ляжу головою.... А ти не заплачешъ,
 А ти не побачишъ, якъ вóронъ клює
 Ті кáриі óчи, ті óчи козáчі,
 Що ти цілувала, сéрденько моé!
 Забúдь моі слéзи, забúдь сиротíну,
 Забúдь, що клялася; другóго шукай;
 Я тобі не пáра; я вь сíрій свитíні,
 А ти титарівна. Крáщого витáй, —
 Витáй, когó знаéшь.... така моя дóля.
 Забúдь менé, птáшко, забúдь, не журись.
 А коли почúешъ, що на чужíмъ полі
 Сховáли Ярému, — нíшкомъ помолíсь.

Одна, сéрце, на всíмъ світі

Хóчъ ти помолíся!»

Та й заплакавъ сiромáха,

На кий похилíвся.

Плаче собі тихéсенько....

Шелéсть!... коли гляне:

По-пíдъ гáемъ, мовъ лáсочка,

Крáдетця Оксáна.

Забúвъ; побíгъ; обнялíся.

»Сéрце!« та й зомлiли.

Дóвго-дóвго тiлько — »сéрце«,

Та й знóву нiмiли.

»Гóді, птáшко!«

— »Ще трóшечки,

Ще.... ще.... сизокрiлий!

Вiйми дúшу!... ще разъ.... ще разъ....

Охъ, якъ я втомiлась!»

— »Одпочи́нь, моя ти зоре!
 Ти зъ не́ба злеті́ла!«
 Посла́вь сві́тку. Якъ я́сочка,
 Усміхну́лась, сіла.
 »Сіда́й же й ти коло ме́не.«
 Сі́въ, та й обня́лися.
 »Се́рце моє́, зоре́ моя,
 Де́ це ти зори́ла?«
 — »Я се́годні забари́лась:
 Ба́тько занеду́жавъ;
 Коло ёго́ все по́ралась....«
 — »А мене́ й байду́же?«
 — »Який бо ти, ей же Бо́гу!«
 И слёзи блисну́ли.
 — »Не плачъ, се́рце, я жарту́ю.«
 — »Жа́рти!«

Усміхну́лась.

Прихили́лась голо́вкою,
 Та й ніби засну́ла.
 »Бачъ, Окса́но, я жарту́ю,
 А ти й спра́вді пла́чешъ.
 Ну, не плачъ же, глянь на ме́не:
 За́втра не побáчишъ.
 За́втра бу́ду я 'дале́ко,
 Дале́ко, Окса́но....
 За́втра въ-ночі у Чигри́ні
 Свяче́ний доста́ну.
 Дасть вінъ ми́ні сріблó-злóто,
 Дасть вінъ ми́ні сла́ву;

Одягну́ тебе, обую́,
 Посажу́, якъ паву́, —
 На дзі́глику, якъ гетьма́ншу,
 Та й диві́тьця б́уду;
 По́ки не вмру́, диві́тимусь.«
 — »А мо́же й заб́удешъ?
 Розбага́тіешъ, у Кі́евъ
 По́йдешъ съ пана́ми,
 На́йдешъ собі́ шляхтя́ночку,
 Заб́удешъ Оксану!«
 — »Хиба́ кра́ща е́ за те́бе?«
 — »Мо́же й е́, — не зна́ю.«
 — »Гні́вишъ Бо́га, мо́є се́рце:
 Кра́щої нема́е
 Ні на не́бі, ні за не́бомъ;
 Ні за сіні́мъ мо́ремъ
 Нема́ кра́щої одъ те́бе!«
 — »Що́ се ти гово́ришъ?
 Схамені́ся.«

— »Пра́вду, ри́бко!«

Та й знóву, та й знóву.
 Дóвго вони́, якъ ба́чите,
 Вели́ такú мо́ву.
 Цілува́лись, обніма́лись
 Зъ усі́єї сі́ли;
 То пла́кали, то божі́лись,
 То ще́ разъ божі́лись.
 І́й Яре́ма роска́зувавъ,
 Якъ житъ́ вони́ б́удуть,

Якъ оку́е всю вѣ зо́лото,
 Якъ до́лю добу́де,
 Якъ ві́ріжуть Га́йдама́ки
 Ляхі́вѣ вѣ Укра́їні,
 Якъ вінъ бу́де панува́ти,
 Ко́ли не загі́не.
 Ажъ обрідло слухаючи,
 Да́лебї, дівча́та!
 »Ото́ який! мовъ и спра́вді
 Обрідло!«

А ма́ти,
 Або́ ба́тько якъ побача́ть,
 Що ви, мої лю́бі,
 Таке́ дїво чита́єте, —
 Гріха́ на всю гу́бу!
 Тоді, тоді.... та цуръ ё́му,
 А дуже́ ціка́ве!
 А на́дто вамъ росказа́ть би,
 Якъ коза́къ чорня́вий
 Підъ вербо́ю, надъ водо́ю,
 Обня́вшись суму́е;
 А Окса́на, якъ голу́бка,
 Ворку́е, цілу́е;
 То запла́че, то зомліе,
 Голо́воньку схи́лить:
 »Серце мо́є, до́ле моя́!
 Со́коле мій мї́лий!
 Мій!...« ажъ ве́рби нагина́лись
 Слу́хати таку́ мову.

Отто́ мо́ва! Не роскажу́,
 Мої чорнобро́ві,
 Не роскажу́ протівъ ночи,
 Ато́ ще приснітця.
 Нехай собі розійдутця
 Такъ, якъ изійшли́ся, —
 Тихесенько, гарнесенько,
 Щобъ ніхто́ не ба́чивъ
 Ні дівочі дрібні слёзи,
 Ни щі́рі коза́чі.
 Нехай собі.... мо́же, ще разъ
 Вони́ на сімъ світі
 Зострінутця.... побачимо....

А тимъ ча́сомъ світить
 Зъ усіхъ віконъ у ті́таря.
 Що́-то тамъ творі́тця?
 Тре́ба глянуть, та росказать....
 Бода́й не диві́тьця!

Бода́й не диві́тись, бода́й не ка́зати!
 Бо за люде́й со́ромъ, бо се́рце бо́літь.
 Гля́ньте, подиві́тця: то конфедера́ти,
 Лю́де, що зібра́лись во́лю боро́ніть.
 Боро́нять, прокля́ті.... Будь прокля́та ма́ти,
 И день, и годі́на, коли́ понесла́,
 Коли́ породі́ла, на сві́тъ привела́!
 Диві́тця, що ро́блять у ті́таря въ ха́ті
 Пекельні́ діти.

У печі пала́

Огóнь и світить на всю хату,
 Въ куткú собакою дрижіть
 Проклятий Жидъ; конфедерати
 Кричять до титаря: »Хочъ жить?
 Скажі, де грóши?«

Той мовчіть.

Налигачемъ скрутіли рúки,
 Объ зéмлю вдáрили — нема,
 Нема ні слóва.

»Мáло мúки!

Давайте пріску! де смола?
 Кропі ёго! оттакъ! холóне?
 Мерщій же пріскомъ посипáй!
 Щó? скáжешъ, шéльмо?... И не стóгне!
 Завзята бéстія! стривáй!«
 Насіпали въ халяви жáру....
 »У тімъе цвяшокъ закатай!«
 Не вітерпівъ святої кáри,
 Упáвъ сердега. Пропадай,
 Душá, безъ спóвиді святої!
 »Оксáно, дóчко!« та й умéръ.
 Ляхі задумалися стóя,
 Хочъ и запéклі.

»Щó жъ тепéръ,

Панóве ráди? Поміркúемъ,
 Тепéръ зъ нимъ нічого робіть.
 Запáлимъ цёркву!«

— »Гвалть! рятúйте!

Хто въ Бóга віруе!« кричіть

На двóрі, гóлосъ, що є сїли.
 Ляхї зомліли. »Хто такий?«
 Оксана въ двéри: »Вбїли! вбїли!«
 Та й пада крїжемъ. А старшій
 Махнўвъ рукою на громаду.
 Понўра шляхта, мовъ хортї,
 За двéри вїйшла. Самъ позаду
 Берé зомлілюю....

Дé жъ ти,
 Ярéмо, дé ти? подивїся!
 А вінъ мандрўючи співа,
 Якъ Наливаїко зъ Ляхомъ бївся.

Ляхї пропáли; неживá
 Пропáла зъ нїми и Оксана.
 Собáки дé-де по Вильшáній
 Загáвкають, та й замовчяють.
 Біліе місяць; люде сплять,
 И тїтарь спить.... Не рáно встане:
 На віки, прáведний, заснўвъ.
 Горїло свїтло, погасáло,
 Погáсло.... Мёртвий мовъ здригнўвъ,
 И сўмно - сўмно въ хáті стáло.

СВЯТО ВЪ ЧИГИРИНІ.

Гетьма́ни, гетьма́ни, якъ-би́ то ви вста́ли,
Вста́ли, подиві́лись на той Чигири́нъ,
Що ви будова́ли, де ви панова́ли!
Запла́кали бѣ́ тяжко, бо ви бѣ́ не пізна́ли
Коза́цької сла́ви убо́гихъ руи́нъ.

Базáри, де військо, якъ мо́ре черво́не,
Передъ бунчука́ми, бува́ло, горі́ть,
А ясновельмо́жний, на ворони́мъ ко́ні,
Блисне́ булаво́ю — мо́ре закипі́ть....

Закипі́ть, и розли́лося

Степа́ми, яра́ми;

Ли́хо мліе́ передъ ни́ми....

А за козака́ми....

Та що́ й каза́ть?... мину́лося;

А те, що́ мину́ло,

Не зга́дуйте, панибра́ти....

.

Та й що съ то́го, що згада́ешъ?
 Згада́ешъ — запла́чешъ.
 Ну, хочъ глянёмъ на Чигири́нъ,
 Ко́лись-то коза́чий.

Изъ-за лісу, зъ-за тумáну,
 Місяць виплива́е,
 Червоніе, круглолі́ций,
 Горіть, а не ся́е,
 Ненáче зна, що не трéба
 Лю́дямъ ё́го світу,
 Що пожа́ри Україну
 Нагріють, осві́тять.
 И смёрклося, а въ Чигри́ні,
 Якъ у домові́ні,
 Сумно-сумно. (Отта́къ бу́ло
 По всій Украї́ні
 Противъ но́чи Макові́я,
 Якъ ножі святи́ли).
 Люде́й не чу́ть; черезъ базáръ
 Кажáнъ костокри́лий
 Перелеті́ть; на ви́гоні
 Сова́ завива́е.
 А де́ жъ лю́де?... Надъ Тя́сминомъ,
 У те́мному га́ю,
 Зібра́лися; старій, мали́й,
 Убо́гий, бага́тий
 Поедна́лись, — дожида́ють
 Вели́кого свя́та.

У тёмному гаю, въ зелёнй дйбровй,
 На припóнй кóнй отáву скубúть;
 Осíдланй кóнй, воронй готóвй.
 Кудй-то пойдуть? когó повезúть?
 Онъ когó, дивйтця. Лягли по долини,
 Ненáче побйтй, нй слóва не чúть.
 Оттó Гайдамáки. На гвалть Украйны,
 Орлы налетйли; вонй рознесúть
 Ляхáмъ, Жидáмъ кáру;
 За кровъ и пожáри
 Пékломъ Гайдамáки Ляхáмъ оддадúть.

По-пíдъ дйбровою стоять
 Возй залйзной тарáнй:
 То щéдрой гостйнецъ пáнй.
 Умйла щó комú давáть,
 Не вроку йй, нехáй царствúе;
 Нехáй не вáдитъ, якъ не чúе!
 Помйжъ возáми нйгде стать,
 Ненáче въ йрйй налетйло
 Зъ Смйлянщйны, съ Чыгырынá,
 Прóсте козáцтво, старшйнá,
 На пéвне дйло налетйли.
 Козáцьке пáнство похожáе,
 Въ кйрйяхъ чóрнйхъ, якъ одйнъ,
 Тйхёнъко хóдя розмовляе
 И поглядáе на Чыгрйнъ.

СТАРШИНА ПЕРВИЙ.

Старій Головатий щось дуже коверзує.

СТАРШИНА ДРУГИЙ.

Мудра голова, сидить собі въ хуторі, ніби не знає нічого, а дивися — скрізь Головатий. »Коли самъ«, каже, »не повершю, то синові передамъ.«

СТАРШИНА ТРЕТІЙ.

Та й синъ же штука! Я вчора зострівся зъ Залізнякамъ; такé розказує про ёго, що цуръ ёму! »Кошовимъ«, каже, »буде, та й годі; а може ще и гетьманомъ, коли тее....«

СТАРШИНА ДРУГИЙ.

А Гонта на що? а Залізникъ? до Гонти сама.... сама писала: »Коли, каже....«

СТАРШИНА ПЕРВИЙ.

Цітьте лишень, здаётця дзвонять!

СТАРШИНА ДРУГИЙ.

Та ні, то люде гомонять.

СТАРШИНА ПЕРВИЙ.

Гомоня́ть, покі́ Ляхі́ почую́ть. Охъ, старі́ го́лови та розу́мні; химеря́ть - химеря́ть, та й зробля́ть зъ лемеша́ шва́йку. Де мо́жна лантухъ, тамъ то́рби не тре́ба. Купи́ли хрину, тре́ба ззі́сти; пла́чте о́чи, хочъ повила́зьте: ба́чили, що́ купова́ли; гро́шамъ не пропада́ть! Ато́ дума́ють - дума́ють, ні въ-го́лосъ ні мо́вчки; а Ляхі́ догада́ютця — о́тъ то́бі й пшикъ! Що́ тамъ за ра́да? чомъ вони́ не дзвоня́ть? Чимъ спи́нишъ наро́дъ, щобъ не гомоні́въ? Не де́сять душъ, а сла́ва Бо́гу вся Сміля́нщина, коли́ не вся Украі́на. Онъ, чу́ете? співа́ють.

СТАРШИНА ТРЕТІЙ.

Спра́вді співа́ щось; піду́ спиню́.

СТАРШИНА ПЕРВИЙ.

Не спи́няй, неха́й собі співа́е, аби́ не го́лосно.

СТАРШИНА ДРУГИЙ.

Отто́, ма́буть, Во́лохъ! Не вте́рпівъ таки́ старі́й ду́рень; тре́ба, та й го́ді.

СТАРШИНА ТРЕТІЙ.

А му́дро співа́е! коли́ ні послу́хаешъ, усе́ йншу́.

Підкрадьмось, бра́тці, та послухаємъ, а тимъ часомъ задзвонять.

СТАРШИНА ПЕРВИЙ И ДРУГИЙ.

А щó жъ? то й ходімо!

СТАРШИНА ТРЕТІЙ.

Добре, ходімо.

(Старшині нішкомъ ста́ли за дубомъ, а підъ дубомъ сидить сліпий кобза́рь; кругомъ єго Запорозці и Гайдамаки. Кобза́рь співає съ повагою и негласно).

»Ой Волóхи, Волóхи,
 Васъ осталося трóхи;
 И ви, Молдава́ни,
 Тепе́рь ви не па́ни:
 Ва́ши господа́ри
 Наймиті́ Тата́рамъ,
 Туре́цькимъ султа́намъ.
 Вь кайда́нахъ, вь кайда́нахъ!
 Го́ді жъ, не журі́тця;
 Га́рно помолі́тця,
 Брата́йтеся зъ на́ми,
 Зъ на́ми козака́ми;
 Згада́йте Богда́на,

Старо́го гетьма́на;
 Бúдете панáми,
 Та, якъ ми, зъ ножа́ми,
 Зъ ножа́ми святи́ми
 Та зъ ба́тькомъ Макси́момъ
 Сю нічъ погуля́емъ,
 Ляхівъ погойда́емъ,
 Та такъ погуля́емъ,
 Що ажъ пéкло засмі́єтця,
 Земля́ затрясе́тця,
 Не́бо запала́є....
 Дóбре погуля́емъ!«

ЗАПОРОЖЕЦЬ.

Дóбре погуля́емъ! правду старій співа́, якъ не
 бреше. А щó бъ то зъ ёго за кобза́рь бувъ, якъ-би́ не
 Воло́хъ!

КОБЗА́РЬ.

Та я й не Воло́хъ; такъ тільки — бувъ ко́лісь у
 Воло́щині, а лю́де й зову́ть Воло́хомъ, самъ не знаю,
 за́ що.

ЗАПОРОЖЕЦЬ.

Ну, та дарма́; утні́ ще яку́-не́будь. А ну́ лишéнь про
 ба́тька Макси́ма ушкварь.

ГАЙДАМАКА.

Та не го́лосно, щобъ не почу́ла старшина́.

ЗАПОРОЖЕЦЬ.

А що́ намъ ва́ша старшина́? почу́е, такъ послуха, коли́ ма́е чимъ слухати, та й го́ді. У насъ оди́нъ старший — ба́тько Макси́мъ; а ви́нъ якъ почу́е, то ще карбо́ванця дасть. Співáй, ста́рче Бо́жий, не слухай ёго́.

ГАЙДАМАКА.

Та воно́ такъ, чоловіче; я це й са́мъ зна́ю, та о́сь що: не такъ пані́, якъ підпа́нки, а́бо — по́ки со́нце зійде, то роса́ о́чи ви́ість.

ЗАПОРОЖЕЦЬ.

Брехня́! співáй, ста́рче Бо́жий, яку́ зна́ешъ, ато́ й дзво́на не ди́ждемо — поснемо́.

ГУРТОМЪ.

Спра́вді поснемо́; співáй яку́-небу́дь.

КОБЗАРЬ (співáє).

Літа́ орель, літа́ сізвй
По-підъ небеса́ми:

Гуля́ Макси́мъ, гуля́ ба́тько
Степа́ми-ліса́ми.
Ой літае орелъ сізій,
А за нимъ орля́та;
Гуля́ Макси́мъ, гуля́ ба́тько,
А за нимъ хлопя́та.
Запорозці́ ті хлопя́та,
Сині́ ёго́, діти.
Помірку́е, загада́е,
Чи бі́ти, чи пи́ти,
Чи танцюва́ть, то й ушкваря́ть,
Ажъ земля́ трясётця.
Заспіва́е — заспіва́ють,
Ажъ ли́хо сме́тця.
Горілку, медъ, не ча́ркою,
Поставце́мъ черка́е,
А во́рога заплю́щивши́сь
Ката́, не ми́нае.
Отакій-то нашъ ота́манъ,
Орелъ сизокри́лий!
И вою́е, и гарцю́е
Зъ усі́єї си́ли —
Нема́ въ ёго́ ні осе́лі,
Ні са́ду, ні ста́ву....
Степъ и мо́ре; скрізь бі́тий шляхъ,
Скрізь зо́лото, сла́ва.
Шану́йтеся жъ, вра́жі Ляхі́,
Скаже́ні соба́ки:

Йде Залізнякъ Чорнимъ шляхомъ,
За нимъ Гайдамаки.

ЗАПОРОЖЕЦЬ.

Оце, то такъ! вчистивъ, нічого сказати: и до-ладу,
и правда. Добра, далебі добре! Що хоче, то такъ и
вте. Спасібі, спасібі.

ГАЙДАМАКА.

Я щось не второпавъ, що вінъ співавъ про Гайда-
маківъ?

ЗАПОРОЖЕЦЬ.

Якій бо ти бевзь и справді! Бачишъ, ось що вінъ
співавъ: щобъ Ляхи погані, скажені собаки, каялись
бо йде Залізнякъ Чорнимъ шляхомъ зъ Гайдамаками,
щобъ Ляхівъ, бачишъ, різати....

ГАЙДАМАКА.

И вшати, и мордувати! Добра, ей Богу, добре! Ну,
це такъ! Далебі, давъ би карбованця, якъ-би бувъ не
пропивъ учора! Шкода! Ну, нехай старá вязне, біль-
ше мяса буде. Поборгуй, будь ласкавъ, завтра оддамъ.
Утні ще що-небудь про Гайдамаківъ.

КОБЗАРЬ.

До грошей я не дуже ласий. Аби́ була ласка слўжати, по́ки не охри́пъ, співа́тиму; а охри́пну — ча́рочку, дру́гу ті́ ледащи́ці-живи́ці, я́къ-то ка́жуть, та й зно́ву. Слўхайте жъ, панове грома́до!

»Ночували Гайдамаки
 Въ зелений дїброві,
 На припони пасли коні,
 Сїдлані, готові.
 Ночували Ляшкі-панкі
 Въ будинкахъ зъ Жидами,
 Напи́лися, простягли́ся,
 Та й....«

ГРОМАДА.

Цить лишень! здаётця, дзвонять. Чуешъ? . . . ще разъ. . . . о! . . .

КОБЗАРЬ.

Задзвонили, задзвонили!
 Пішла луна гаємъ.
 Ідіть же ви, та молітесь,
 А я доспіваю.

Повалили Гайдамаки,

Ажъ стогне діброва;
 Не повезлі, а на плéчахъ
 Чумацькі волóві
 Несуть возі. А за ними
 Сліпій Волóхъ знову:
 »Ночували Гайдамаки
 Въ зелénій діброві.«
 Шкандибáе, курнікае
 И гичъ не до рéчи.
 »Ну лишъ іншу, старче Бóжий!«
 Зъ возáми на плéчахъ
 Кричáть ёму Гайдамаки.
 — »Дóбре, хлопці, нáте!
 Оттáкъ! оттáкъ! дóбре, хлопці!
 А нýте, хлопята,
 Ушкваримо!«

Земля гнётця,

А вони зъ возáми
 Такъ и рíжуть. Кобзáрь грае,
 Додае словами:

»Ой гопъ такі такъ!
 Кліче Гáндзю козáкъ:
 »Ході, Гáндзю, пожартую,
 »Ході, Гáндзю, поцілую;
 »Ходімъ, Гáндзю, до попá
 »Бóгу помолітьця;
 »Немá жита ні снопа,
 »Варі варениці.«

Оженівся, зажу́рився —

Нічо́го нема́є;

У рядні́ні росту́ть діти,

А коза́к співа́є:

»И по хати́ ти-ни-ні́,

»И по сіняхъ ти-ни-ні́,

»Вари́, жі́нко, лині́,

»Ти-ни-ні́, ти-ни-ні́!«

— »До́бре! до́бре! ще́ разъ! ще́ разъ!«
Крича́ть Га́йдама́ки.

— »Ой го́пъ то́го дива́!

Навари́ли Ляхи́ пи́ва,

А ми бу́демъ шинкува́ть,

Ляшківъ-панківъ частува́ть.

Ляшківъ-панківъ поча́стуемъ,

Съ панянка́ми пожа́ртуемъ.

Ой го́пъ таки́ такъ!

Клі́че па́нну коза́къ:

»Па́нно, пта́шко моя́!

»Па́нно, до́ле моя́!

»Не соро́мся, дай ру́ченьку,

»Ходи́мъ погуля́ймо;

»Неха́й лю́дямъ ли́хо сні́тця,

»А ми заспи́ваймо.

»А ми заспи́ваймо,

»А ми посіда́ймо,

»Панно, пташко моя,

»Панно, доле моя!«

— »Ще разъ, ще разъ!«

— »Якъ-бі́ такі, або такъ, або сякъ,

Якъ-бі́ такі Запорозський козакъ,

Якъ-бі́ такі молодій, молодій,

Хочъ по хаті бъ поводи́въ, поводи́въ.

Страхъ міні не хóчетця

Зъ старімъ дідомъ морочитьця,

Якъ-бі́ такі....«

— »Цу-цу, скажéні! схаменітця!

Бачъ, розходілися! А ті,

Старá собако, де бъ мо́лїтьця,

Верзéшь тутъ по́гань. Отъ чортї!«

Кричїть отáманъ. Опинїлись;

Ажъ цéрковъ ба́чять. Дякъ співа́,

Попї съ каділами, съ кропі́ломъ;

Грома́да — ніби нежива́,

А ні телéнь.... Поміжъ воза́ми

Попї съ кропі́лами пішли́;

За німи коро́гві несли́,

Якъ на вели́кдень надъ паска́ми.

»Молїтесь, бра́тія, молїтесь!«

Такъ благочїнний начинá:

»Круго́мъ свято́го Чигринá

Сторо́жа ста́не съ то́го світу,
 Не дасть свято́го роспина́ть.
 А ви Украї́ну хова́йте:
 Не да́йте ма́тері, не да́йте
 Въ рука́хъ у ката́ пропада́ть.
 Одъ Конаше́вича и до́сі
 Пожа́ръ не га́сне, лю́де мруть,
 Кона́ють въ тюрма́хъ, го́лі, бо́сі....
 Діти нехри́щені росту́ть,
 Коза́цькі діти; а дівча́та!...
 Кра́ю коза́цького краса́
 У Ля́ха вя́не, якъ першъ ма́ти,
 И непокрі́тая коса́
 Стидо́мъ січе́тця; ка́рі о́чи
 Въ невóлі га́снуть; роскова́ть
 Коза́къ сестру́ свою́ не хо́че,
 Самъ не сорóмитця кона́ть
 Въ ярмі́ у Ля́ха.... го́ре, го́ре!
 Моліте́сь, діти! стра́шний судъ
 Ляхі́ въ Украї́ну несу́ть —
 И зарида́ють чо́рні го́ри.
 Згада́йте пра́веднихъ гетма́нівъ:
 Де́ їхъ моги́ли? де́ лежи́ть
 Оста́нокъ сла́вного Богда́на?
 Де́ Остряни́цина стоіть
 Хочъ-би́ убо́гая моги́ла?
 Де́ Налива́йкова? нема́!
 Живóго й ме́ртваго спали́ли.
 Де́ той Богу́нъ, де́ та зіма́?

Ингу́ль що-зіму замерзає —
 Богунъ не встане загатить
 Шляхѣтськимъ трупомъ. Ляхъ гуляє!
 Немá Богдана червонить
 И Жовті Води й Рось зелєну.
 Сумує Кóрсунъ стародєнний:
 Немá журбу съ кимъ поділить.
 И Альта плаче: »Тяжко жити!
 »Я сохну, сохну.... дє Тарасъ?
 »Немá, не чуть.... не вь бáтька діти!«
 Не плачте, братія: за насъ
 И дýши праведнихъ, и сїла
 Архистратїга Михаїла.
 Не за горами кáри часъ.
 Молітєсь, братія?«

Мо́лились,
 Мо́лились щїро козакї,
 Щїро, якъ діти; не журїлись,
 Думали тєе.... а зробїлось —
 Надъ козака́ми хусточкї!
 Одно́ добро́, одна́ слава —
 Біліє хустїна,
 Та й тó знімуть....

А диякoнь:

»Нехай вóрогъ гїне!
 Берїть ножї! освятїли.«
 Ударїли вь дзвóни,
 Ревé гаємъ: »освятїли«,

Ажъ сѣрце холоне!
Освятїли, освятїли!
Гїне шляхта, гїне!
Розїбрали, заблищали
По всїй Україні:

ТРЕТІ ПІВНІ.

Ще день Україну катували
Ляхи скажені; ще одінъ,
Одінъ останній сумували
И Україна, и Чигрінъ.
И той минувъ — день Маковія,
Велике свято въ Україні.
Минувъ — и Ляхъ, и Жидовінъ
Горілки, крoві упивались
Клялі схизмата, распинали,
Клялі, що нічого вже взять.
А Гайдамаки мовчки ждали
Поки поганці ляжуть спать.
Лягли, и въ голови не клали,
Що вже імъ завтра не вставать.
Ляхи заснули, а Іуди,
Ще лічать грóши у-ночі,
Безъ світла лічать бариші,
Щобъ не побачили, бачъ, люде.

И ті на зóлого лягли,
 И сномъ нечїстимъ задрїмали.
 Дрїмають.... на віки бодай задрїмали!
 А тимъ часомъ місяць пливé оглядáть
 И нéбо, и зóрі, и зéмлю, и мóре,
 Та глянуть на люде, щó вони мотóрять,
 Щобъ Бóгові вранці про те розказáть.
 Світить білолиций на всю Україну,
 Світить.... а чи бáчить мою сиротїну,
 Оксáну зъ Вільшáни, мою сиротý?
 Дé її мордúють, дé вона воркúе?
 Чи знае Ярéма? чи знае, чи чúе?
 Побáчимо пóтимъ, а теперъ не ту,
 Не тó заспїваю, їншої заграю;
 Лїхо — не дївчáта — бúде танцювáть.
 Недóлю спїваю козáцького краю;
 Слúхайте жъ, щобъ дїтямъ пóтимъ розказáть,
 Щобъ и дїти знáли, внúкамъ розказáли,
 Якъ козакї шлúхту тóжко покарáли,
 За тé, що не вмїла вь добрі панувáть.

Гомонїла Україна,
 Дóвго гомонїла,
 Дóвго, дóвго, кровъ степáми
 Теклá-червонїла.
 Теклá, теклá, та й вїсохла.
 Степї зеленїють;
 Дїдї лежáть, а надъ нїми
 Могїли синїють.

Та щó сь то́го, що висóкі?

Ніхтó їхъ не зна́е,

Ніхтó щі́ро не запла́че,

Ніхтó не згада́е.

Ті́лько віте́рть тихе́сенько

Пові́е надъ ні́ми,

Ті́лько роса́ ране́сенько

Слє́зами дрі́бніми

Іхъ умі́е. Зі́йде со́нце,

Осу́шить, пригрі́е;

А уну́ки? імъ байду́же,

Жі́то собі сію́ть.

Бага́то їхъ, а хто ска́же,

Де Го́нти моги́ла, —

Му́ченика пра́ведного

Де похоро́нили?

Де За́лізнякъ, ду́ша щі́ра,

Де одпочива́е?

Тя́жко! ва́жко!

.

Гомо́ніла Украі́на,

До́вго гомо́ніла,

До́вго, до́вго кровъ степа́ми

Текла́-червони́ла.

И день, и нічъ гвалть, гарма́ти;

Земля́ сто́гне гне́тця;

Су́мно, стра́шно, а згада́ешъ —

Се́рце усмі́хне́тця.

Місяцю мій ясний! зъ високого неба
 Сховайся за гору, бо світу не треба;
 Страшно тобі буде, хочъ ти й бачивъ Рось,
 И Альту, и Сѣну, и тамъ розлилось,
 Не знать за що, крѳви ширѳкее море.
 А тепѳрь що буде! Сховайся жъ за гору;
 Сховайся, мій друзе, щобъ не довелось
 На старість заплакати....

Сумно, сумно середъ неба
 Сяє білолиций.
 По-надъ Дніпрѳмъ козакъ идѳ,
 Може, зъ вечорнійцѳ.
 Идѳ сумний, невесѳлий,
 Лѳдве несуть нѳги.
 Може, дѳвчина не любить,
 За те, що убогий?
 И дѳвчина ѳго любить,
 Хочъ лѳта на лѳтѳ.
 Чорнобривий, а не згѳне,
 То буде й багатий.
 Чоҳо жъ сумний чорнобривий
 Идѳ — чуть не плаче?
 Якѳсь тяжкѳ недѳменьку
 Віщѳе козѳче.
 Чѳе сѳрце, та не скаже,
 Якѳ лихо буде.
 Мвинѳ лихо.... Кругѳмъ ѳго
 Мовъ вѳмерли лѳде.

А ні півня, ні собаки:
 Тільки изъ-за гаю
 Десь далéко сіромáньці
 Вовкі завивáють.
 Байдужé! идé Ярэма,
 Та не до Окса́ни,
 Не вь Вільша́ну на до́світки, —
 До Ляхівъ погáнихъ
 У Черка́си. А тамъ трéтій
 Шівень заспівáе....
 А тамъ.... а тамъ.... Йде Ярэма,
 На Дніпръ поглядáе.

»Ой Дніпре мій, Дніпре ширóкий та дўжий!
 Багáто ти, бáтьку, у мо́ре носівъ
 Козáцької крóви; ще понесéшь, дрўже!
 Червонівъ ти сїне, та не напоївъ;
 А сю нічъ ушъéсся. Пекéльнее свáто
 По всій Україні сю нічъ заревé;
 Потечé багáто, багáто, багáто
 Шляхéтської крóви. Козáкъ оживé;
 Оживўть гетьмáни вь золотімъ жупáні;
 Прокїнетця до́ля; козáкъ заспівá:
 »Ні Жїда, ні Ляха«, а вь степахъ України —
 Дай-то Бóже мїлий — блисне́ булаба!«

Такъ дўмавъ, идўчи вь лáтаній свитїні,
 Серде́га Ярэма зь свячéнимъ вь рука́хъ.
 А Дніпръ, мовъ підслўхавъ: ширóкий та сїній,

Піднявъ гóри-хвѣлі; а въ очеретахъ
Ревé, стóгне, завивае,
Лóзи нагинае;
Грімъ гогóче, а блискавка
Хмáру роздирае.
Иде собі нашъ Ярема,
Нічóго не бáчить;
Одна дýмка усміхнétця;
А дрýга заплаче.
»Тамъ Окса́на, тамъ вéсело
И въ сірій свиті́ні;
А тутъ..... а тутъ..... щó ще бóде?
Мóже ще загіну.«
А тимъ часомъ изъ байра́ку
Півень — кукуріку!
»А, Черка́си!... Бо́же мѣлий!
Не вкороті́ віку!«

ЧЕРВОНИЙ БЕНКЕТЪ.

Задзвонили въ усі дзвони
По всій Україні;
Закричали Гайдамаки:
»Гине шляхта, гине!
Гине шляхта! погуляемъ
Та хмару нагріемъ!«
Занялася Смилянщина,
Хмара червоніе.
А найперша Медведівка
Хмари нагривае.
Горить Сміла, Смилянщина
Крѳвью підпливае.
Горить Корсунь, горить Канівъ,
Чигиринъ, Черкаси;
Чорнимъ шляхомъ запалало,
И кровъ полилася
Ажъ у Волинь. По Поліссі
Гонта бенкетуе,

А Залізнякъ въ Смілянщині
 Домаску гартуе
 У Черкасахъ, де й Ярема
 Прóбуе свячений.

»Оттакъ, оттакъ! дóбре діти,
 Мордуйте скаженихъ!

Дóбре хлопці!« на базарі
 Залізнякъ гукáе.

Кругомъ пекло; Гайдамаки
 По пеклу гуляють.

А Ярема — страшно глянуть —

По три, по чотірі

Такъ и кладé. »Дóбре, сину,
 Матері їхъ хіря!

Мордуй, мордуй: въ раю будешъ,
 Абó есауломъ.

Гуляй, сину! нуте, діти!«

И діти майнули

По гóрищахъ, по комóрахъ,

По лéхахъ, усюди;

Всіхъ уклáли, все забрáли.

»Теперъ, хлопці, буде!

Утомілись, одпочіньте.«

Улиці, базари

Крілись трупомъ, пили крóвью.

»Мáло клятимъ кáри!

Ще разъ трéба перемучить,

Щобъ не повставáли

Нехрищені, кляті дýши.«

На базаръ збірались
Гайдамаки. Йде Ярема,
Залізнякъ гукáе:

»Чуєшь, хлопче? ходи сюди;
Не бійсь, не злякаю.«

— »Не боюся!« Знявши шапку,
Ставь, мовъ передъ паномъ.

»Відкіля ти? хто ти такий?«

— »Я, пане, зъ Вільшани.«

— »Зъ Вільшаної, де титаря
Пси замордували?«

— »Де? якого?«

— »У Вильшаній;

И кажуть, що вкрали
Дочку ёго, коли знаєшь.«

— »Дочку, у Вильшаній?«

— »У титаря, коли знававъ.«

— »Оксано, Оксано!«

Ледве вимовивъ Ярема

Та й упавъ додолу.

»Эге! ось що, ... Шкода хлопця,

Провітри, Миколо!«

Провітрився. »Батьку! брате!

Чомъ я не сторукій?

Дайте ножа, дайте силу,

Муки Ляхамъ, муки!

Муки страшної, щобъ пекло

Тряслося та мліло!«

— »Добре, сину, ножі будуть,

На святее діло

Ходімъ зъ нами у Лисянку

Ножі гартувати!«

— »Ходімъ, ходімъ, отамане,

Батьку ти мій, брате,

Мій єдиний! На край світа

Полечу, достану,

Съ пекла вірву, отамане....

На край світа, пане....

На край світа, та не найду,

Не найду Оксави!«

— »Можє й найдешъ. А якъ тебе

Зовуть? я не знаю.«

— »Яремою.«

— »А прізвище?«

— »Прізвища немає!«

— »Хибá байстріюкъ? Безъ прізвища —

Запиші, Микóло,

У реєстеръ. Нехай буде....

Нехай буде Гóлий,

Такъ и пиші!«

— »Ні, погáно!«

— »Ну хибá Бідóю?«

— »И це не такъ.«

— »Стривай лишéнь,

Пиші Галайдóю.«

Записали.

»Ну, Галайдо,

Поїдемъ гуляти.

Найдешъ долю.... а не найдешъ...

Рушайте, хлопята.»

И Ярѣмі дали коня

Зайвого зъ обóзу.

Усміхнувся на воронімъ

Та й знову у слѣзи.

Виїхали за цáрину;

Палáють Черкáси....

»Чи всі діти?»

— »Усі бáтьку!»

»Гайдá!»

Простяглася

По дiбрóві по-надъ Днiпрóмъ

Козáцька ватáга.

А за нiми кобзáрь Волóхъ

Перевáги - вáги

Шкандибáе на кóнику,

Козакáмъ спiвáе:

»Гайдамáки, Гайдамáки,

Залiзнiякъ гуляе.»

Поїхали.... а Черкáси

Палáють, палáють.

Байдужé, нiхтó й не гляне.

Смiютьця та лáють

Кляту шляхту. Хто балáка,

Хто кобзаря слúха.

А Залiзнiякъ попереду

Нашорóшивъ úха;

Іде собі, люльку кúрить,
 Нікому ні слова.
 А за нимъ німий Ярема.
 Зелена дiброва
 И тёмний гай, и Днiпръ дужий,
 И високi гори,
 Небо, зорi, добро, люде
 И лютеє горе —
 Все пропало, все! нічого
 Не знає, не бачить,
 Якъ убитий. Тяжко ёму,
 Тяжко, а не плаче.
 Ні, не плаче: змія люта,
 Жадна випиває
 Ёго слези, давить дúшу,
 Серце роздирає.
 »Ой ви слези, дрібні слези!
 Ви змієте горе;
 Змийте ёго.... тяжко! нудно!
 И синёго моря,
 И Днiпра, щобъ вилить люте,
 И Днiпра не стане.
 Занапаститъ хибá дúшу?
 Оксáно, Оксáно!
 Дé ти, дé ти? подивiся,
 Моя ти едина,
 Подивiся на Ярему.
 Дé ти? Мóже, гiне,
 Мóже, тяжко кленé долю,

Клене́, умірае,
 Абó вѣ́ пана́ у кайданахъ
 У склепѹ́ кона́е.
 Мо́же, зга́дуе Яре́му,
 Зга́дуе Вільша́ну,
 Клі́че ёго́: »Сѣ́рце мо́е,
 »Обні́мі Окса́ну!
 »Обні́мемось, мій со́коле!
 »Наві́ки зомлі́емъ.
 »Неха́й Ляхі́ згну́щajúтця, —
 »Не почу́емъ!...« Віе,
 Віе віте́рь зѣ́-за Лима́ну,
 Гне топо́лю вѣ́ полі,
 И дівчи́на похі́литця,
 Куди́ гне недо́ля.
 Посуму́е, пожу́ритця,
 Забу́де.... и мо́же....
 У жупа́ні сама́ пани́;
 А Ляхъ.... Бо́же, Бо́же!
 Кара́й пѣ́кломъ мою́ ду́шу,
 Вілий му́ки мо́ре,
 Розбій ка́ру надо мно́ю,
 Та не такі́мъ го́ремъ
 Кара́й сѣ́рце: розірвѣ́тця,
 Хочъ-бі́ було́ ка́мень.
 До́ле моя́! сѣ́рце мо́е!
 Окса́но, Окса́но!
 Де́ ти ді́лася, поді́лась?«
 И хли́нули слѣ́зи;

Дрібні-дрібні полилися.
Де вони взялися!
А Залізнякъ Гайдамакамъ
Велить опинитись:
»У лісь, хлопці! вже світає
И коні пристали:
Попасемо«, — и тихенько
У лісі сховались.

ГУПАЛІВЩИНА.

Зійшло сонце; Україна —
Де пала́ла, тліла,
А де шля́хта, заперши́ся,
У буди́нкахъ мліла.
Скрізь по се́лахъ ши́бениці;
Навішано тру́пу —
Тільки старши́хъ, а такъ шля́хта —
Купою на кúпі.
На у́лицяхъ, на роспу́ттяхъ
Соба́ки, воро́ни
Ідять шля́хту, клюю́ть о́чи;
Ніхто́ не боро́нить.
Та й нікому: оста́лися
Діти та соба́ки:
Жінки́ навіть зъ рогача́ми
Пішли́ вь Гайдама́ки.

Оттакé-то бу́ло ли́хо

По всій Україні!
 Гірше пекла.... А за віщо,
 За що люде гинуть?
 Того жъ батька, такі жъ діти, —
 Жити бъ та брататця.
 Ні, не вміли, не хотіли,
 Треба розъеднатця!
 Треба крѳви брата, крѳви,
 Бо заздо, що въ брата
 Е въ комѳрі и на двѳрі,
 И вѳсело въ хаті!
 »Убъѳмъ брата! спалимъ хату!«
 Сказали, и сталося.
 Все бъ, здаѳтця; ні, на кару
 Сироти осталися.
 Въ слѳзахъ росли, та й вѳросли;
 Замучені рѳки
 Розвѳзалися — и кровъ за кровъ,
 И мѳки за мѳки!
 Болить сѳрце, якъ згадаѳшь:
 Старіхъ Славянъ діти
 Впились крѳвю, а хто винѳнь?
 Ксѳндзі, Езуіти.

Мандрували Гайдамаки
 Лісами, ярами,
 А за ними и Галайда
 Зъ дрібними слѳзами.
 Вже минули Воронівку,

Вербівку; въ Вільшану
 Приіхали. »Хибá спитáть,
 Спитáть про Оксáну?
 Не спитáю, щобъ не знáли,
 Зá що пропáдаю.«
 А тимъ чáсомъ Гайдамáки
 Й Вільшáну минáють.
 Питáетця у хлопчивка:
 »Щó, тítаря вбíли?«
 — »Ба нi, дядьку; бáтько казáвъ,
 Щó ёго спалили
 Оттi Ляхi, що тамъ лежáть,
 И Оксáну вкрáли.
 А тítаря на цвинтарi
 Вчóра поховáли.«
 Не дослúхавъ.... »Несi, кóню!«
 И пóводи кiнувъ.
 »Чомъ я вчóра, пóки не знавъ,
 Вчóра не загiнувъ!
 А сёгóднi, колi й умрú,
 Зъ домовiни встану
 Ляхiвъ мучить. Сёрце моé!
 Оксáно! Оксáно!
 Дé ти?«
 Замóвкъ, зажури́вся,
 Поiхавъ ходóю.
 Тяжко-вáжко сiромáси
 Борóтьця зъ нудьгóю.
 Догнáвъ своїхъ. Боровикiвъ

Вже ху́тірть мина́ють.
 Корчма́ тліє зъ стодо́лою,
 А Лей́би нема́е.
 Усміхну́вся мій Яре́ма,
 Тя́жко усміхну́вся.
 Отту́ть, отту́ть позавчо́ра
 Передъ Жи́домъ гну́вся,
 А се́годні.... та й жаль ста́ло,
 Що ли́хо мину́ло.
 Гайдама́ки по-надъ я́ромъ
 Зъ шля́ху поверну́ли.
 Наганя́ють півпа́робка.
 Хло́пець у свиті́ні
 Полата́ній, у посто́ляхъ;
 На плеча́хъ торба́на.
 »Гей, старченя́! стрива́й лишень!«
 — »Я не ста́рець, па́не!
 Я, якъ ба́чте, Гайдама́ка.«
 — »Які́й же пога́ний!
 — »Відкіля́ ти?«
 — »Съ Керелі́вки.«
 — »А Бу́дища зна́єшъ?
 И о́зеро коло Бу́дищъ?«
 — »И о́зеро зна́ю,
 Отта́мъ воно́; оці́мъ я́ромъ
 Втра́пите до ё́го.«
 — »Що́, се́годня Ляхі́въ ба́чивъ?«
 — »Нігде́ ні одно́го;
 А вчо́ра було́ бага́то.

Вінкї не святїли:
 Не дали Ляхї прокляті.
 За те жь їхъ и бїли,
 И я ї батько святїмъ ножемъ;
 А ма́ти не здўжа,
 Ато ї вона́ бь.«
 — »Добре, хлопче.
 Ось на́ жь тобі, дру́же,
 Цей дукáчикъ, та не згубї.«
 Узявъ золотого,
 Подивївся: »Спасїбі вамъ!«
 — »Ну, хлопці, въ дорóгу!
 Та чўете? безъ гóмону.
 Гала́йдо, за мно́ю!
 Въ оцїмъ яру́ е óзеро
 Ї лїсь по-підъ горóю,
 А въ лїсі скарбъ. Якъ приїдемъ,
 То щобъ кругомъ ста́ли,
 Скажі хлопцямъ. Мо́же, лєхї
 Стерегтї остáлась
 Яка́ по́гань.«

Приїхали,
 Ста́ли кругомъ лїса;
 Дївлятця — нема́ нікого....
 »Ту їхъ до-сто-бїса!
 Які гру́ши уродїли!
 Збивáйте, хлопята!
 Швїдче! швїдче! Оттáкъ! оттáкъ!«
 И конфедерáти

Посіпалися додóлу,
Гру́ши гнилобо́кі.
Позбива́ли, упóрались;
Козака́мъ ні вро́ку,
Найшли́ лёхи, скарбъ забра́ли,
У Ляхівъ кишéні
Потрусі́ли, та й потягли́
Кара́ти мерзéнихъ.

БЕНКЕТЪ У ЛИСЯНЦІ.

Смеркалося. Изъ Лисянки
Кругомъ засвітіло:
Отто Гонта съ Залізнякомъ
Люльки закурили.
Страшно, страшно закурили!
И въ пеклі не вміють
Оттакъ курить. Гнилий Тікичъ
Кривью червоніе
Шляхетською, жидівською;
А надъ нимъ палають
И хатина, и будинокъ;
Мовъ доля карає
Вельможного й неможного.
А середъ базару
Стоить Гонта съ Залізнякомъ,
Кричать: »Ляхамъ кари!
Кари Ляхамъ, щобъ каялись!
И діти карають.

Стóгнуть, пла́чуть; оди́нь прóсить,
 Дру́гий проклина́е;
 Той мо́литця, сповіда́е
 Гріхі́ передъ бра́томъ,
 Ужé вбі́тимъ. Не ми́лують,
 Кара́ють завзя́ті.

Якъ смерть лю́та, не вважа́ють
 На літа́, на вро́ду
 Шляхтя́ночки й Жи́дівочки.

Тече́ кровъ у во́ду.
 Ні калі́ка, ані старі́й,
 Ні ма́ла дити́на
 Не оста́лись, — не вблагáли
 Лихо́ї годи́ни.

Всі поля́гли, всі по́котомъ;
 Ні душі́ живо́ї
 Шляхѣ́тської́ й Жи́дівської́.

А пожа́ръ удво́е
 Розгорі́вся, распала́вся
 До само́ї хма́ри.

А Гала́йда зна́й гукáе:
 »Ка́ри Ляха́мъ, ка́ри!«
 Мовъ скаже́ний, ме́ртвихъ ри́же,
 Ме́ртвихъ ви́ша, па́лить.

»Да́йте Ляха́, да́йте Жи́да!
 Ма́ло ми́ні, ма́ло!

Да́йте Ляха́, да́йте кро́ви
 Наточи́ть съ пога́нихъ!
 Кро́ви мо́ре.... ма́ло мо́ря....

Окса́но! Окса́но!
Де́ ти?« кри́кне й схова́етця
Въ по́ломѣ, въ пожа́рі.
А тимъ ча́сомъ Га́йдама́ки
Столі́ вздо́вжъ база́ру
Поста́вили, несу́ть стра́ву,
Де що́ запопа́ли,
Щобъ за́світла пове́черять.
»Гуля́й!« загука́ли.
Вече́ряють, а круго́мъ їхъ
Пе́кло червоне́.
У по́ломѣ повішані
На кро́квахъ чорніють
Па́нські тру́пи. Горя́ть кро́кви
И па́дають зъ німи.
»Пійте, діти! пійте, лійте!
Съ панáми такіми,
Мо́же, ще разъ зострі́немось,
Ще разъ погуля́ємъ.«
И поста́вець одні́мъ ду́хомъ
Залі́знякъ черка́е.
»За прокля́ті ва́ши тру́пи,
За ду́ши прокля́ті
Ще разъ ві́птю! Пійте, діти!
Ві́пьемъ, Го́нто, бра́те!
Ві́пьемъ, дру́же, погуля́ємъ
Уку́почці, въ па́рі
А де́ жъ Во́лохъ? заспіва́й лишъ....
Гра́й, співа́й, кобза́рю!

Не про дідівъ, бо не згірше
 Й ми Ляхівъ караємъ;
 Не про ліхо, бо ми ёго
 Не знали й не знаємъ.
 Веселоі утні, старче,
 Щобъ земля ломілась, —
 Про вдовіцю-молодіцю,
 Якъ вона журилась.

(Кобзарь грає й приспівує:)

»Одъ села до села
 Танці та музїки:
 Кўрку, яйця продала —
 Маю черевїки.
 Одъ села до села
 Бўду танцювати:
 Ні корови, ні волá —
 Осталася хáта.
 Я оддамъ, я продамъ
 Кўмові хатїну,
 Я куплю, я зроблю
 Яточку підъ тїномъ;
 Торгуватъ, шинкуватъ
 Бўду чарочкáми,
 Танцюватъ та гулять
 Такї съ паробкáми.
 Охъ ви, дітки мої,
 Мої голубя́та,

Не журітця, подивітця,
 Якъ танцюе ма́ти.
 Сама́ въ найми піду́,
 Діто́къ въ шко́лу одда́мъ,
 А черво́нимъ череві́чкамъ
 Таки́ дамъ, таки́ дамъ!«

— »Добре! добре! Ну, до танцівъ,
 До танцівъ, кобза́рю!«
 Сліпий вшкваривъ — навпрісядки
 Пішли по базáру.
 Земля́ гнётця. »Ну́мо, Го́нто!«
 — »Нумъ, бра́те Макси́ме!
 Ушкваримо, мій го́лубе,
 Поки́ не загінемъ!«

»Не диву́йтеся дівча́та,
 Що я обідра́вся;
 Бо мій ба́тько робі́въ гла́дко,
 То й я въ ёго вда́вся.«

— »Добре, бра́те, ей же Бо́гу!«
 — »А ну, ти, Макси́ме!«
 — »Пострива́й лишъ!«

»Отта́къ чині́, якъ я чиню́,
 Люби́ дочку́ абі-чию
 Хочъ попо́ву, хочъ дяко́ву,
 Хочъ хоро́шу мужико́ву.«

Всі танцюють, а Галайда
Не чує, не бачить.
Сидить собі кінець стола,
Тяжко - важко плаче,
Якь дитина. Чого бь, бачця?
Вь червонімь жупані,
И зóлото, и слава е,
Та нема Оксани;
Ні сь кимь долю поділити,
Ні сь кимь заспівати;
Одінъ, одінъ сиротою
Мусить пропадати.
А тогó, тогó й не знає,
Що ёгó Оксана
По тімь боці за Тікичемь
Вь будінку сь панами,
Сь тимі сáмими Ляхами,
Що замордували
Іі бáтька. Недолюди,
Теперь заховались
За мýрами, та дивитесь
Якь Жиди конáють,
Браті ваши! А Оксана
Вь вікно поглядáє
На Лисянку засвічену.
»Дé-то мій Ярема?«
Самá дýмає. Не знає
Що вінъ коло неі,
У Лисянці, не вь свитині,

Въ червонімъ жупані,
Сидить одинъ та думає:
»Де моя Оксана?
Де вона, моя голубка
Приборкана, плаче?«
Тяжко ёму.

А изъ яру
Въ киреі козачій
Хтось крадетця.

»Хто ти такий?«
Галайда питає.
»Я посланець пана Гонти.
Нехай погуляє,
Я подожду.«

— »Ні, не діждешъ,
Жидівська собака!«
— »Ховай Боже, який я Жидъ!
Бачишъ? Гайдамака!
Ось копійка.... подивися....
Хибá ти не знаєшъ?«

— »Знаю, знаю«, и свячений
Съ халяви виймає.
»Признавайсь, проклятий Жиде,
Де моя Оксана?«
Та й замахнувсь.

»Ховай Боже!...
Въ будінку.... съ панами....
Вся въ золоті....«

— »Виручай же!

Виручай, проклятий!«
 — »Добре, добре.... Які жъ бо ви,
 Яремо, завзяті!
 Идú заразъ и виручу:
 Гроши муръ ламають, —
 Скажú Ляхамъ — замість Паца....«
 — »Добре, добре! знаю.
 Иди швидче!«

— »Заразъ, заразъ!

Гонту забавляйте,
 Съ півъ-упруга, а тамъ нехай.
 Идiть же гуляйте....
 Куди везти?«

— »У Лебедiнъ!

У Лебедiнъ, — чúешъ?«
 — »Чúю, чúю.«

И Галайда

Зъ Гонтою танцюе.
 А Залiзнякъ берé кобзу:
 »Потанцюй, кобзарю,
 Я заграю.«

Навприсядки

Слiпий по базару
 Оддирае постолáми,
 Додае словáми:

»На горóдi пустирнакъ, пустирнакъ;
 Чи я жъ тоби не козакъ, не козакъ?»

Чи я жъ тебѣ не люблю, не люблю?
 Чи я жъ тобі черевічківъ не куплю?
 Куплю, куплю, чорнобріва,
 Куплю, куплю того дівва.
 Буду, сѣрце, ходіть.
 Бúду, сѣрце, любіть.»

»Ой гопъ гопакá!
 Полюбила козакá,
 Та рудóго, та старóго —
 Лихá дóля такá.
 Идї жъ, дóле, за журбóю,
 А ти, старій, за водóю,
 А я — такъ до шїнку.
 Вїпъю чáрку, вїпъю дрúгу,
 Вїпъю трéтю на потúху,
 Пяту, шóсту, та й кінéць.
 Пішла бáба у танéць,
 А за нею горобéць,
 Викрутáсомъ-вихилясомъ....
 Молодéць, горобéць!
 Старій рудій бáбу кліче,
 А та ёмú дúлі тїче:
 »Оженівся, сатанó, —
 »Заробляй же на пшонó;
 »Трéба дітóкъ годувáть,
 »Трéба дітóкъ одягáть.
 »А я бúду добувáть,

»А ти старій не гріши,
 »Та въ за́пічку колиши,
 »Та мовчи́, не диши́.«

»Якъ бу́ла я молодо́ю приподо́бницею,
 Повісила хвартуши́ну надъ віко́нницею;
 Хто йде — не мине́,
 То кивне́, то моргне́.
 А я шовкомъ вишива́ю,
 Въ кваті́рочку вигляда́ю:
 Семени́, Ива́ни,
 Надіва́йте жупа́ни,
 Та ходімо погуля́ймо,
 Та сядемо заспіва́ймо.«

»Заганя́йте квочку въ бо́чку,
 А курча́та въ ве́ршу

.

»И.... гу!

Загну́въ ба́тько дугу́,
 Тягне ма́ти супо́ню,
 А ти завяжи́, до́ню.«

»Чи ще́? чи го́ді?«

— »Ще, ще

Хочъ пога́ну! самі но́ги но́сять.«

»Ой сипъ сирівець

Та криші опеньки:
 Дідъ та баба, то й доладу, —
 Обоє раденькі.

*

»Ой сипъ сирівець
 Та криші петрушку:

.

.

*

»Ой сипъ сирівець,
 Та накриші хрину:

.

.

*

»Ой сипъ воду, воду
 Та пошукáй брóду, брóду....«

— »Гóді! гóді!« кричить Гóнта —
 »Гóді, погасáе.

Світла, діти!... А дé Лейба?

Ще ёгó немае?

Найти ёгó та повіситъ.

Петелька свиняча!

Гáйда, діти! погасáе

Каганець козáчий.«

А Галайдá: »Отáмане!

Погуляймо, бáтьку!

Дивись — горить; на базáрі

И вídко, и глáдко.

Потанцюемъ. Грай, кобзарю!«
 — »Не хóчу гуляти!
 Огню, діти! дéгтю, клóччя!
 Давáйте гармáти;
 Въ потайникі пустіть огóнь!
 Дúмають, жартúю!«
 Заревіли Гайдамáки:
 »Дóбре, бáтьку! чúемъ!«
 Черезъ грéблю поваліли,
 Гукáють, співáють.
 А Галайдá кричíть: »Бáтьку!
 Стійте!... пропадаю!
 Постривáйте, не вбивáйте:
 Тамъ моя Оксáна.
 Годíночку, батькí моі!
 Я її достáну!«
 — »Дóбре, дóбре!... Залізняче,
 Гукні, щóбъ паліли.
 Преподóбитця зъ Ляхáми....
 А ти, сизокрíлий,
 Нáйдешъ іншу.«

Оглянувся —

Галайдí немає.
 Ревúть гóри и будíнокъ
 Зъ Ляхáми гуляе
 Коло хмáри. Щó остáлось,
 Пéкломъ запалáло....
 »Дé Галайдá?« Максíмъ кліче.
 И слíду не стáло....

По́ки хлопа́та танцюва́ли,
Яре́ма зъ Лейбою прокра́лись
Ажъ у буди́нокъ, въ са́мий лёхъ;
Окса́ну ви́хопивъ чу́ть жи́ву,
Яре́ма зъ лёху, та й поли́нувъ
У Лебе́динъ....

Л Е Б Е Д И Н Ъ .

»Я сиротá зъ Вільшáноі,
Сиротá, бабúсю.
Бáтька Ляхі замúчили,
А менé.... боюся,
Боюсь згадáть, моя сíза....
Узялі зъ собóю.
Не роспítуй, бабúсенько,
Щó булó зо мвою.
Я моли́лась, я пла́кала,
Сéрце розривáлось,
Слэзи со́хли, душá мёрла....
Охъ, якъ-би́ я зна́ла,
Що побáчу ёго́ щé разъ,
Що побáчу знóву, —
Вдво́е, втро́е бъ вiтерпи́ла
За еди́не слóво!
Виbacháй, моя голúбка;
Мóже, я грiши́ла,

Мо́же, Богъ за те й карае,
 Що я полюбíла, —
 Полюбíла станъ висóкий
 И кáриі óчи, —
 Полюбíла, якъ уміла,
 Якъ сéрденько хóче.
 Не за сéбе, не за бáтька
 Моли́лась въ невóлі, —
 Ні, бабúсю, а за ёго,
 За мíлого дóлю.
 Кара́й, Бо́же! Твою́ правду
 Я вітерпíть мúшу.
 Стра́шно сказа́ть: я дúмала
 Занапастíть дúшу.
 Якъ-бí не вінъ, мо́же бь.... мо́же,
 И занапастíла.
 Тя́жко було́! Я дúмала:
 »О Бо́же мій мíлий!
 »Вінъ сиротá, — хто безъ мене
 »Ёго́ привіта́е?
 »Хто про дóлю, про недóлю,
 »Якъ я, роспитáе?
 »Хто обíйме, якъ я, ёго́?
 »Хто дúшу пока́же?
 »Хто сироті убо́гому
 »Люблю́ тебе́«, ска́же?«
 Я такъ дúмала, бабúсю,
 И сéрце сміялось:
 »Я сиротá: безъ ма́тери,

»Безъ батька остáлась,
 »И вінъ одінь на всімъ світі,
 »Менé вірно любить;
 »А почúе, що я вбíлась,
 »То й себе погúбить.«

Такъ я дúмала, молилась,
 Ждáла, виглядáла:

Немá ёго, не прибúде, —
 Однá я остáлась....«

Та й заплакала. Черни́ця,
 Сто́я коло не́ї,
 Зажури́лась.

»Бабúсенько!

Скажи́ мині, де́ я?«

— »Въ Лебедині, моя́ пта́шко,
 Не встава́й: ти хво́ра.«

— »Въ Лебедині! чи давно́ я?«

— »Ба ні, позавчо́ра.«

— »Позавчо́ра?... Стрива́й, стрива́й....

Пожáръ надъ водо́ю....

Жидъ, будінокъ, Майда́нівка....

Зову́ть Галайдо́ю....«

— »Галайдо́ю Яре́мою

Себе́ назива́е,

Той, що приві́зъ....«

— »Де́ вінъ, де́ вінъ?

Тепе́рь же я зна́ю!....«

— »Черезъ ти́ждень обіця́вся

Прийти́ за тобо́ю.«

— »Черезъ тїждень! черезъ тїждень!

Раю мій, покою!

Бабусенько, минулася

Лихая година!

Той Галайда — мій Ярема!...

По всій Україні

Їго знають. Я бачила,

Якъ села горїли;

Я бачила — катї Ляхї

Трусїлися, мїли,

Якъ хто скаже про Галайду.

Знають вони, знають,

Хто такий и відкіля вінъ,

И кого шукае!...

Мене шукавъ, мене найшовъ,

Орель сизокрилий!

Прилітай же, мій соколе,

Мій голубе сізий!

Охъ, якъ весело на світі,

Якъ весело стало!

Черезъ тїждень, бабусенько....

Ще три дні осталось.

Охъ, якъ довго!...

»Загрібай, мамо, жаръ, жаръ,

»Буде тобі дочкі жаль, жаль....«

Охъ, якъ весело на світі!

А тобі, бабусю,

Чи весело?»

— »Я тобою,

Пташко, веселюся.»

— »А чомъ же ти не співаєшь?«

— »Я вже одспівала...«

Задзвонили до вечєрні;

Оксана осталась,

А черниця, помолівшись,

Въ храмъ пошкандибала.

Черезъ тиждень въ Лебедині

У цєркві співали:

Исаїя ликуй! Въ-ранці

Ярєму вінчали;

А въ-вечєрі мій Ярєма

(Отъ хлопець звичайний!)

Щобъ не сєрдить отамана,

Покінувъ Оксану:

Ляхівъ кінча; зъ Залізнякомъ

Весілле справляє

Въ Уманщині, на пожа́рахъ.

Вона́ виглядає, —

Виглядає, чи не іде

Зъ боярами въ гості —

Перевезті ізъ кєлії

Въ хату на помості.

Не журіся, сподівайся

Та Бо́гу мо́ліся.

А міні тепєрь на Умань

Треба подивітись.

ГОНТА ВЪ УМАНІ.

Минають дні, минає літо,
А Україна знай горить;
По сéламъ плачуть малі діти —
Батьківъ немає. Шелестить
Пожóвкле лісте по дїброві;
Гуляють хмáри; сóнце спить
Нігдé нечúть людськóї мóви;
Тільки звіръ вїє, йде вь селó,
Де чúє трúпи. Не ховáли,
Вовківъ Ляхáми годувáли,
Покї їхъ снїгомъ занеслó.

Не спинїла хуртóвина
Пекéльної кáри:
Ляхї мéрзли, а козакї
Грілись на пожáрі.
Встáла й веснá, чóрну зéмлю
Сóнну розбудїла,
Уквїчáла її рястомъ,

Барвінкомъ покрíла;
 И на полі жайворонокъ,
 Соловѣйко въ гаі
 Зѣмлю ўбрану весно́ю
 Въ-ранці зострічають.....
 Рай та й годі! А для ко́го?
 Для людѣй. А лю́де?
 Не хотять на ёго й гля́нуть,
 А гля́нуть — огу́дять.
 Тре́ба крѳвью домалѳвать,
 Освітíть пожа́ромъ;
 Со́нця ма́ло, рясту ма́ло
 И бага́то хма́ри.
 Пе́кла ма́ло!... Лю́де, лю́де!
 Ко́ли-то зъ васъ бу́де
 Того́ добра́, що ма́ете?
 Чудні, чудні лю́де!

Не спинíла весна́ крѳви,
 Ні злѳсти людської.
 Тя́жко гля́нуть; а згада́емъ —
 Такъ бу́ло и въ Тро́ї.
 Такъ и бу́де.

Гайдама́ки

Гуля́ють, кара́ють;
 Де проі́дуть — земля́ горíть,
 Крѳвью підплива́е.
 Придба́въ Макси́мъ собі си́на
 На всю Україну.

Хочъ не рідний синъ Ярема,
 А щіра дитіна.
 Максїмъ ріже, а Ярема
 Не ріже — лютує:
 Зъ ножемъ въ рукахъ, на пожарахъ
 И днює й ночує.
 Не мілує, не минає
 Нігдє ні одного;
 За тїтаря Ляхамъ платить,
 За батька святого;
 За Оксану.... та й зомліє,
 Згадавши Оксану.
 А Залізвякъ: »Гуляй, сїну,
 Поки доля встане!
 Погуляємъ!«

Погуляли —

Купою на купі
 Одъ Києва до Умані
 Лягли Ляхи трупомъ.

Якъ та хмара, Гайдамаки
 Умань обступїли,
 О-півночи; до східъ сонця
 Умань затопїли;
 Затопїли, закричали:
 »Жарай Ляха знову!«
 Покотїлись по базару
 Кїнні пародовї;
 Покотїлись малі діти

И каліки хворі.
 Гвалть и галась. На базарі,
 Якъ посередъ моря
 Кривавого, стоить Гонта
 Зъ Максїмомъ завзятимъ.
 Кричять у-двохъ: »Добре, діти!
 Оттакъ їхъ проклятихъ!«
 Ажъ ось ведуть Гайдамаки
 Ксєндза Езуїта
 И двохъ хлопцівъ. »Гонто, Гонто!
 Оце твої діти.
 Ти насъ ріжешъ — заріжъ и їхъ:
 Вони католики.
 Чого жъ ти ставъ? чомъ не ріжешъ?
 Поки невелики,
 Заріжъ и їхъ, бо віростуть,
 То тебе, заріжуть....«
 — »Убийте пса! а собачятъ
 Своєю заріжу.
 Кличъ громаду. Признавайтесь,
 Що ви католики?«
 — »Католики.... бо насъ мати....«
 — »Бóже мій великий!
 Мовчїть, мовчїть! знаю, знаю!«
 Зібралась громада.
 »Мої діти католики....
 Щобъ не було зради,
 Щобъ не було поговору,
 Панове громадо,

Я присягавъ, бравъ свячений
 Різати католика.
 Сині мої, сині мої!
 Чомъ ви невеликі?
 Чомъ ви Ляха не ріжете?...«
 — »Будемъ різати, тату!«
 — »Не будете! не будете!
 Будь проклята мати,
 Та проклята католичка,
 Що васъ породила!
 Чомъ вона васъ до східъ сонця
 Була не втопила?
 Мэнше бъ гріха: ви бъ умерли
 Не католиками;
 А сегодні, сині мої,
 Горе мині зъ вами!
 Поцілуйте мене, діти,
 Бо не я вбиваю,
 А присяга.

Махнувъ ножемъ —
 И дітей немає!
 Попадали зарізані.
 »Тату!« белькотали,
 »Тату, тату.... ми не Ляхи!
 »Ми....« та й замовчали.
 »Поховать хибá?«

— »Не треба!
 Вони католики.
 Сині мої, сині мої!

Чомъ ви не великі?
 Чомъ вóрога не різали?
 Чомъ мáтiрЬ не вбiли,
 Ту проклáту католи́чку,
 Що васъ породiла?...
 Ходiмъ, брáте!«

Взявъ Макси́ма

Пiшли вздовжъ базáру,
 И обiдвa закpичáли:
 »Кáри Ляхáмъ, кáри!«
 И карáли: стра́шно, стра́шно
 Умань запалáла.
 Нi вь будiнку, нi вь костёли,
 Нiгдé не остáлось, —
 Всi полягли. Тогó ли́ха
 Не бу́ло нiкóли,
 Що вь Уманi робiлося.
 Базилiянъ шкóлу,
 Де учiлись Гóнти дiти,
 Самъ Гóнта руйну́е:
 »Ти поiла моiхъ дiтóкъ!«
 Гукáе, люту́е:
 »Ти иззiла невели́кихъ,
 Добрú не навчiла!...
 Валiть стiни!«

Гайдама́ки

Стiни розвалiли, —
 Розвалiли, обь камiнне
 Ксёндзiвъ розбивáли,

А школярівъ у криниці
Живіхъ поховали.

До самої нóчи Ляхівъ мордували;
Душі не остало́сь. А Го́нта кричіть:
»Де ви, людоіди? де ви поховались?
Ззіли моїхъ дітокъ, — тяжко міні жить!
Тяжко міні пла́кати! ні съ кимъ говоріть!
Сині́ мої лю́бі, мої чорнобро́ві!
Де ви поховались? Крóви міні, крóви!
Шляхётської крóви, бо хóчетця пить,
Хóчетця диві́тись, якъ вона́ чорніе,
Хóчетця напíтьця.... Чомъ вітеръ не віе,
Ляхівъ не навіе?... Тяжко міні жить!
Тяжко міні пла́кати! Пра́ведниі зóрі!
Схова́йтесь за хма́ру: я васъ не займа́въ,
Я діте́й заріза́въ!... Го́ре міні, го́ре!
Де я прихилю́ся?«

Такъ Го́нта крича́въ;
По Умані бігавъ. А середъ базáру,
Въ крові, Гайдама́ки ста́вили столи;
Де щó запопа́ли, стра́ви нанеслі
И сіли вечéрять. Оста́тняя ка́ра,
Оста́тняя вечéря!

»Гуля́йте, сині́!
Пійте, по́ки пьéтця, бійте, по́ки бьéтця!«
Залізня́къ гукáе. »А ну, нависні́й,
Ушкварь намъ що-не́будь, неха́й земля́ гнéтця,
Неха́й погуля́ють моі козаки́!«

И кобза́рь ушкваривъ:

»А мій батько орандάρь,
Чоботарь;

Моя мати пряха

Та сваха;

Браті мої, соколи,

Привелі

И корову изъ дібрóви,

И наміста нанеслі.

А я собі Хрїстя

Въ намісті,

А на ліштві лісте

Та лісте,

И чóботи и підкóви.

Війду въ-ранці до корóви,

Я корову напою,

Подою,

Съ паробка́ми постою,

Постою.»

»Ой гопъ по вечері,

Замикайте, діти, двéри,

А ти, старá, не журісь,

Та до мене пригорнісь!»

Всі гуляють. А де жъ Гóнта?

Чомъ вінъ не гуляє?

Чому не п'є съ козака́ми?

Чому не співае?

Нема́ ёго; теперъ ёму,

Ма́буть, не до не́ї,
Не до співи.

А хто́ такий

У чо́рній кире́ї
Черезъ базáръ перехо́дить?
Ставъ; розривá кúпу
Ляхівъ ме́ртвихъ: шука́ когось.
Нагну́вся, два тру́пи
Невели́кихъ взявъ на плéчи
И, поза́дъ базáру,
Черезъ ме́ртвихъ переступá,
Кри́етця въ пожа́рі
За костёломъ. Хто жъ це такий?
Го́нта, го́ремъ б́итий,
Несе́ дите́й поховáти,
Земле́ю накрíти,
Щобъ коза́цьке малé тіло
Соба́ки не іли.
И те́мними у́лицями,
Де ме́нше горіло,
Понісь Го́нта дите́й своїхъ,
Щобъ ніхто́ не ба́чивъ,
Де вінъ сині́въ поховáє,
И якъ Го́нта пла́че.
Винісь въ по́ле, гéть одъ шля́ху;
Свяче́ний вийма́є,
И свяче́нимъ копа́ яму.
А Умань пала́є,
Світить Го́нті до робо́ти

И на дітєй світить.
 Ненáче сплять одягнені.
 Чогó жъ страшні діти?
 Чогó Гóнта ніби краде,
 Абó скарбъ ховае?
 Ажъ трúситця. Изъ Умані
 Дé-де чутъ — гукáють
 Товáриши Гайдамáки;
 Гóнта мовъ не чýе,
 Синáмъ хáту середъ стéпу
 Глибóку будýе.
 Та й збудува́въ. Берé синівъ,
 Кладé въ тёмну хáту,
 Й не дівитця, ніби чýе:
 »Ми не Ляхі, тáту!«
 Поклáвъ обóхъ; изъ кишéні
 Китáйку виймае;
 Поцілува́въ мёртвихъ въ óчи,
 Хрїстить, накривáе
 Червóною китáйкою
 Гóлови козáчі.
 Роскрівъ, ще разъ подивівся....
 Тя́жко-ва́жко пла́че:
 »Сині моі, сині моі!
 На ту Україну
 Подивітця: ви за неі
 Й я за неі гїну.
 А хто мене поховае?
 На чужóму полі

Хто заплаче надо мною?
 Дóле моя, дóле!
 Дóле моя нещаслива!
 Щó ти наробила?
 На що мині дитей дала?
 Чóмъ менé не вби́ла?
 Нехай вони́ бь поховали,
 Ато́ я ховаю.«
 Поцілувавъ, перехристивъ,
 Покривъ, засипае:
 »Спочивайте, сини́ моі,
 Въ глибо́кій осéлі!
 Су́ка ма́ти не придба́ла
 Ново́ї постéлі.
 Безъ васи́льківъ и безъ ру́ти
 Спочивайте, діти,
 Та благайте, просіть Бо́га,
 Нехай на сімъ світі
 Менé за васъ покарае,
 За гріхъ сей вели́кий.
 Просіть, сини́! я прощаю,
 Що ви като́лики.«
 Зрівнявъ зéмлю, покривъ дёрномъ,
 Щобъ ніхто́ не ба́чивъ,
 Де полягли́ Го́нти діти,
 Го́лови коза́чі.
 »Спочивайте, виглядайте,
 Я швидко́ прибúду.
 Укоротивъ я вамъ віку,

И мині те буде.
И менé вб'ють.... колібъ швідче!
Та хто поховáе?
Гайдамáки!... Підú ще разъ,
Ще разъ погуляю!...«

Пішовъ Гóнта похилівшись;
Иде, спотикнётця.
Пожáръ світить; Гóнта гя́не,
Гя́не — усміхнётця.
Страшно, страшно усміхáвся,
На степъ оглядáвся.
Утёръ óчи.... тільки мріє
Въ димú, та й сховáвся.

Э П И Л О Г Ъ.

Давно́ те мину́ло, якъ, малá дитина,
Сиротá въ рядни́ні, я ко́лись блука́въ,
Безъ свѣти, безъ хлѣба, по тій Україні,
Де Залізнякъ, Гонта зъ свячени́мъ гуля́въ.
Давно́ те мину́ло, якъ тѣми шляха́ми,
Де йшли́ Гайдама́ки, — мали́ми нога́ми
Ходивъ я та пла́кавъ, та люде́й шука́въ,
Щобъ добру́ навчи́ли. Я тепе́рь згада́въ,
Згада́въ, та й жаль ста́ло, що ли́хо мину́ло.
Молодее́ ли́хо! якъ-би́ ти верну́лось,
Проміня́въ би до́лю, що ма́ю тепе́рь.
Згада́ю те ли́хо, степі́ ті безкра́і,
И ба́тька, и ді́да старо́го згада́ю....
Дідусь ще гуля́є, а ба́тько вже вмеръ.
Бува́ло, въ неділю, закрі́вши Мине́ю,
По ча́рці зъ сусі́домъ ви́пивши ти́єї,
Ба́тько ді́да про́сить, щобъ той розказа́въ
Про Колі́вщину, якъ ко́лись бува́ло,

Якъ Залізнякъ, Гонта Ляхівъ покаравъ.
 Столітніі очі, якъ зорі, сіяли,
 А слово за словомъ сміялось, лилось:
 Якъ Ляхі конали, якъ Сміла горіла,
 Сусіди одъ страху, одъ жалю німіли.
 И міні, малому, не разъ довелось
 За титаря плакати. И ніхто не бачивъ,
 Що малá дитина у куточку плаче.
 Спасібі, дідусю, що ти заховавъ
 Въ голові столітній ту славу козачу:
 Я її онукамъ теперъ розказавъ.

Вибачайте, люде добрі,
 Що козацьку славу
 Такъ навманя розказую,
 Безъ книжнєї справи.
 Такъ дідъ колись розказувавъ,
 Нехай здоровъ буде!
 А я за нимъ. Не знавъ старій,
 Що пісьмєнні люде
 Тії рєчи прочитають.
 Вибачай, дідусю, —
 Нехай лають; а я поки
 До своїхъ вернуся,
 Та доведу вже до краю,
 Доведу — спочину,
 Та хочъ крізь сонъ подивлюся
 На ту Україну,
 Дє ходіли Гайдамаки

Зъ святими ножами, —
 На ті шляхи, що я мірявъ
 Маліми ногами.

Погуляли Гайдамаки,
 Дóбре погуляли:
 Трохи не рікъ шляхétською
 Крóвью наповáли
 Україну, та й замóвкли —
 Ножі пощербíли.
 Немá Гóнти; нéма ёмú
 Хрестá, ні могíли.
 Бúйні вітри розмахáли
 Пóпіль Гайдамáки,
 И нікому помолíтись,
 Нікому заплакать.
 Одíнь тiлько братъ назвáний
 Оста́всь на всiмъ свiтi,
 Та й той — почúвъ, що такъ страшно
 Пекéльні діти
 Ёго брата замúчили,
 Залiзнякъ заплакавъ
 Въ-пёрше зрóду; слёзи не втеръ,
 Умёръ неборáка.
 Нудьгá ёго задавила
 На чужóму полі,
 Въ чужú зéмлю положила:
 Такá ёго дóля!
 Сúмно-сúмно Гайдамáки

Залізную сілу
 Поховали; насипали
 Високу могилу;
 Заплакали, розійшлися,
 Відкіля взялися.

Одінъ тільки мій Ярема
 На кий похилився,
 Стоявъ довго. »Спочинь, батьку,
 На чужому полі,
 Бо на своїмъ нема міста,

 Спи, козаче, душа щіра!
 Хто-небудь згадає.«

Пішовъ степомъ сіромаха,
 Слєзи утирає.
 Довго, довго оглядався,
 Та й невідко стало.
 Одна чорна середъ степу
 Могіла осталась.

Посіяли Гайдамаки
 Въ Україні жито,
 Та не вони ёго жали.
 Що мусимъ робити?
 Нема правди, не віросла;
 Кривда повиває....
 Розійшлися Гайдамаки,

Куді́ який зна́є:
 Хто до́дому, хто вь дібро́ву,
 Зь но́жёмъ у халя́ві,
 Жи́дівъ кінча́ть. Така́ й до́сі
 Оста́лася сла́ва.
 А тимъ ча́сомъ старода́вню
 Сі́чъ розруйно́вали:
 Хто на Куба́нь, хто за Дуна́й;
 Ті́лько и оста́лись,
 Що поро́ги середь сте́пу.
 Реву́ть-завива́ють:
 »Похова́ли діте́й на́шихъ,
 И насъ розрива́ють.«
 Реву́ть собі и ревтíмуть —
 Їхъ лю́де мину́ли;
 А Укра́їна на-віки,
 На-віки засну́ла.

Съ то́го ча́су вь Укра́їні
 Жи́то зеле́нє;
 Не чу́ть плачу́, ні гарма́ти,
 Ті́лько вітеръ віе,
 Нагина́є ве́рби вь га́ї,
 А ті́рсу на по́лі.
 Все замóвкло. Неха́й мовчі́ть:
 Така́ Бо́жа во́ля.

Ті́лько ча́сомъ у-вече́рі,
 По-надь Дніпро́мъ, га́ємъ

Идуть старі Гайдамаки,
Идучі співають:

»А вь нашого Галайді хата на помості
Грай, море! добре, море!
Добре буде, Галайда!«

ПСАЛМИ ДАВИДОВИ.

I.

Блажѣнный мужъ на лукаву
Не вступае раду,
И не стане на путь злого,
И зъ лютимъ не сяде;
А въ законі Господнѣму
Сѣрце ёго ѣ воля
Навчааетця; и стане вінъ —
Якъ на добрімъ полі
Надъ водою посажене
Древо зеленіе,
Плодомъ вкрите: такъ и мужъ той
Въ добрі своїмъ спіе.
А лукавихъ, нечестівихъ
И слідъ пропадае;
Якъ той попілъ, надъ землею,
Вітеръ розмахает.

И не встануть съ праведными

Зліи зъ домовіни.

Діла добрихъ обновлятця,

Діла злихъ загінуть.

—

ХІІ.

Чи Ти менé, Бóже мiлий,
На-вiкъ забуваéшь,
Одвертаéшь ли́це Своé,
Менé покидаéшь?
До́ки б́ду м́чить д́шу
И с́рцемъ боли́ти?
До́ки б́де во́рогъ лю́тий
На ме́не дивíтись
И смiя́тись!... Спасí менé,
Спасí мою д́шу,
Да не ска́же хíтрий во́рогъ:
»Я ёго́ под́жавъ.«
И всі́ зли́ посмію́тця,
Якъ упаду́ въ р́ки,
Въ р́ки вра́жі. Спасí менé,
Одъ лю́тоi м́ки.

Спасі́ мене́, помолю́ся
И воспою́ зно́ву
Твоі́ блага́ чі́стимъ́ се́рдцемъ́,
Псалмо́мъ́ ти́химъ́, но́вимъ́.

XLIII.

Бóже! на́шими уші́ма
Чу́ли Твою́ сла́ву,
И ді́ді намъ роска́зують
Про да́вні крова́ві
Ті́і літа́, якъ руко́ю
Тве́рдою Сво́єю
Розв'язавъ Ти на́ши ру́ки,
И покрі́въ земле́ю
Тру́пи ворогівъ, и сі́лу
Твою́ восхва́лили
Твої лю́де, и въ покóї,
Въ добрі́ одпочі́ли,
Сла́вя Го́спода. А нині́
Покрі́въ есі́ зно́ву
Срамото́ю свої́ лю́де,
И ворогі́ но́ві

Роскрадають, якъ овець, насъ
 И жеруть.... Безъ плати
 И безъ цѣни оддавъ еси
 Ворогамъ проклятимъ;
 Покинувъ насъ на смѣхъ людемъ,
 Въ наругу сусѣдамъ.
 Покинувъ насъ, яко въ прѣтчу
 Нерозумнимъ людемъ.
 И кивають, смѣючися,
 На насъ головами;
 И всякій день передъ нами....
 Сидь нашъ передъ нами.
 Окрадені, замучені,
 Въ путахъ умираемъ,
 Чужимъ богамъ не молимось,
 А Тебѣ благаяемъ:
 Поможі намъ, избави насъ
 Вражої наруги.

 Встань же, Боже!
 Вскую будешъ спати,
 Одъ слізъ нашихъ одвертатись,
 Скóрби забувати?

III.

Пребезу́мний въ се́рці ска́же,
Що Бо́га нема́е,
Въ беззако́нні мерзіе,
Не твóriть благáя.
А Богъ дiвiтця, чи ё ще
Взиска́ющий Бо́га?
Нема́ добро́ творя́щого,
Нема́ ні одно́го!
Коли́ вони́, несiтiи
Грiха́ми, дозна́ють?
Iдять лю́де замість хлiба,
Бо́га не згада́ють.
Тамъ бо́йтця, ляка́ютця,
Де стра́ху й не бу́де:
Такъ самi себе бо́йтця
Лука́ви лю́де.

Хто жъ пошлѣ намъ спасѣніе,
Вѣрне добру долю?
Колисъ Богъ намъ вѣрне волю,

.

Восхва́лимо Тебѣ, Бо́же,
Хвалѣніемъ всякимъ,
Возра́дуетца Израі́ль
И свѣтій Іа́ковъ.

ЛІІІ.

Бóже, спасі, суді мене
Ти по своїй вóлі.
Молюсь, Гóсподи, внуші імъ
Усть моіхъ глагóли,
Бо на дýшу мою встáли
Сільні чужіі,
Не зрятъ Бóга надъ собою,
Не знають щó діють.
А Богъ мині помагае,
Мене заступае
И імъ правдою Своєю
Вертае їхъ злая.
Помолюся Гóсподеві
Сéрцемъ одинокимъ,
И на злихъ моіхъ погляну
Незлімъ моімъ óкомъ.

LXXXI.

Міжъ царями й судіями,
На раді великій,
Ставъ земнихъ владікъ судіти
Небесний Владіка.
Докóлі будете стяжати
И кровъ невинну розливають
Людéй убогихъ, а багатимъ
Судомъ лукавимъ помагать?
Вдові убогій допоможіте,
Не осудіте сироті
И виведіть изъ тісноті
На волю тихихъ, заступіте
Одъ рукъ несітихъ. Не хотять
Познать, розбіти тьму. . . .
И всуе Гóспода глаголи,
И всуе трепётна земля.

.

.

И ви вмеретѣ якъ и князь вашъ

И вашъ рабъ убóгий.

Встань же, Бóже, суди зѣмлю

И судей лукавихъ.

На всѣмъ свѣтѣ Твоя правда

И воля и слава.

—

ХСІІІ.

Госпóдь Богъ лихíхъ карае,
Душá моя знае;
Встань же, Бóже! Твою́ славу
Гóрдий зневажае.
Вознесі́ся надъ землєю
Висóко, висóко,
Закрíй славою Своєю́
Сліпé, гóрде óко.
Дóки, Гóсподи, лукаві
Хва́лятця, докóли
Неправдою? Твої лю́де
Во тьму и въ невóлю
Закува́ли.... добро́ Твоє
Крóвтю потопі́ли,
Зарі́зали прохóжого,
Вдову́ задаві́ли,

И сказали: »Не зрить Господь,
Ніже тебе знае.«
Умудритесь, немудрі:
Хто світ оглядає,
Той и серце ваше знає,
И розумъ лукавий.
Дивитесь діламъ Ёго,
Ёго вічній славі.
Благо тому, кого Господь
Карає міжъ нами:
Не допуска, поки злому
Изриетця яма.
Господь любить свої люде,
Любить не оставить,
Дожидає, поки правда
Передъ ними стане.
Хто бь спась мене одъ лукавихъ
И діющихъ злая?
Якъ-би не Богъ помігъ мині,
То душа бь живая
Во тьмі ада потонула,
Проклялась на світі.
Ти, Господи, помагаешъ
По землі ходити,
Ти радуешъ мою душу
И серце врачуешъ,
И пребуде Твоя воля
И Твій трудъ не все.
Влѡвлять душу праведничу,

Кровъ добру осудятъ.
Мини Господь пристанище,
Заступникомъ буде,
И воздасть имъ за діла ихъ
Кроваві, лукаві,
Погубить ихъ, и ихъ слава
Стане имъ въ неславу.

СХХІІ.

Чи є що краще, лүчче вь світі,
Якь у-күпі жїти,
Зь братамь добримь добро певне
Познать, не ділити?
Яко муро добровонне
Зь голови честної
На бороду Аароню
Спадає росюю
И на шїтїи омеги,
Рїзи дорогїи,
Або роси Ермонськіи
На святиї гори
Високїи Сионськіи
Спадають и творять
Добро тварямь земнороднимь
И землі, и людямь:

Отта́къ браті́въ благи́хъ свои́хъ
Госпо́дь не забу́де:
Воца́рїтця въ до́мѣ ти́хихъ,
Въ семѣ́ тій вели́кій,
И пошле́ їмъ до́бру до́лю
Одъ́ ві́ка до́ ві́ка.

СХХХVI.

На ріка́хъ, кругъ Вавило́на,
Підъ ве́рбами, въ по́лі,
Сиділи ми и пла́кали
Въ далéкій нево́лі,
И на ве́рбахъ повішали
Оргáни глухі́і,
И намъ ста́ли сміятися
Едо́мляне злі́і:
»Роскажіть намъ пісню ва́шу,
Мо́же й ми запла́чемъ,
.
. «
Яко́і жъ ми заспіва́емъ
На чужо́му по́лі?
Не співа́ють весéлоі
Въ далéкій нево́лі.

И коли тебе забуду,
Іерусаліме,
Забвѣнъ буду, покинутий
Рабо́мъ на чужині,
И язикъ мій оніміе,
Вісохне лукавий,
Якъ забуде помянути
Тебе, наша славо!
И Господь нашъ васъ помяне,
Едо́мські діти,
Якъ кричали ви: »Руйну́йте,
Руйну́йте, паліте
Ерусалі́мъ!«... Вавило́ня
Дщере ока́йна!
Блаже́нний той, хто запла́тить
За твої кайда́ни!
Блаже́нъ, блаже́нъ! тебе, злая,
Въ радості застане
И розіб'є́ дітей твоїхъ
О холо́дний ка́мінь!

СХLXI.

Псаломъ новий Господеві
И новую славу
Воспоёмъ честнымъ соборомъ,
Серцемъ нелукавимъ;
Во псалтири и тимпані
Воспоёмъ благая,
Яко Богъ кара неправихъ,
Правимъ помагае.
Преподобни во славі
И на тихихъ ложахъ
Радуютця, славословлять,
Хвалятъ имя Боже;
И мечі въ рукахъ ихъ добрі,
Гострі обоюду,
На отмщеніе язикамъ
И въ науку людемъ.

Окують царей несітихъ
Въ залізниі пұта
И їхъ слáвнихъ окóвами
Ручніми окрúтять,
И осúдятъ губітелей,
Судóмъ своїмъ правимъ,
И во-віки стáне слáва,
Преподобнихъ слáва!

ОГЛАВЪ.

<i>Думи мої, думи мої</i>	стр. 1
<i>Перебѣндя</i>	4
<i>Топóля</i>	8
<i>Утóплена</i>	17
<i>Причíнна</i>	25
<i>Думка: Течé водá вѣ сíне мóре</i>	34
— <i>Вітре буйний, вітре буйний</i>	36
— <i>Тяжко вáжко вѣ світі жíти</i>	38
— <i>На що мині чóрні брóви</i>	40
<i>До Основьяненка</i>	42
<i>Ивáнъ Пíдко́ва</i>	46
<i>Тарáсова Нічъ</i>	49
<i>Гамалія</i>	55
<i>Катерíна</i>	63
<i>На́ймичка</i>	95
<i>Гайдамáки</i>	125
<i>Псалмі́ Даві́дови</i>	223

937 23/11

259

Цена 1 р. 50 к., съ пересылкою 2 р.

Иногородные книгопродавцы могут адресоваться съ требованіями о высылкѣ книги въ типографію Пантелеймона Александровича Кулиша, въ С.-Петербургѣ, на Вознесенскомъ проспектѣ. Выписывающіе не менѣе десяти экземпляровъ пользуются (наравнѣ съ столичными книгопродавцами) уступкою 20 процентовъ и на пересылку (по почтѣ или чрезъ транспортныя конторы) и упаковку прилагаютъ столько, сколько должно быть употреблено на то и другое въ сложности.